

Kandidatspeciale

Mikkel Zeuthen Hansen

Medlemsudviklingen i sammenlagte fagforbund i det 21. århundrede

Vejleder: Christian Lyhne Ibsen

Antal tegn: 191.634

Tegn i fodnoter: 11.593

Afleveret den: 28. oktober 2015

Indholdsfortegnelse

ABSTRACT	6
1. INDLEDNING	7
1.1. Nøglebegreber og afgrænsninger	7
1.2. Videnskabsteoretisk udgangspunkt	8
1.3. Specialets opbygning	9
2. EKSISTERENDE FORSKNING OM FORBUNDSSAMMENLÆGNINGER	10
2.1. Dansksproget forskning	10
2.2. Engelsksproget forskning	12
2.2.1. Årsager til forbundssammenlægninger	12
2.2.2. Sammenlægningsprocessen	13
2.2.3. Forbundssammenlægningers effekter	13
2.3. Specialets bidrag	14
3. TEORETISK GRUNDLAG	16
3.1. Teorier om fagforeningsmedlemskab	16
3.1.1. To rationelle former for valg eller fravalg af medlemskab	16
3.1.2. Formålsrationelle teorier om medlemskab	16
3.1.3. Værdirationelle teorier om medlemskab	19
3.1.4. Generelle teoretiske forventninger til sammenlægninger og medlemskab	24
3.2. Forbundstypologi	26
3.3. Kombination af teorier om fagforeningsmedlemskab og forbundstypologi	28
3.4. Hypoteser om sammenlægningers påvirkning af medlemsudviklingen	29
4. UNDERSØGELSESDSIGN OG DATA	31
4.1. Databeskrivelse	31
4.2. Opmærksomhedspunkter for undersøgelsen	32
4.2.1. Kan man isolere forbundssammenlægningers effekt på medlemsudviklingen?	33
4.3. Metode til undersøgelse af sammenlægningers påvirkning af medlemsudvikling	35
4.3.1. Fire deskriptive statistiske mål	36
5. FORANALYSE – DEN DANSKE KONTEKST	42

5.2. Fagbevægelsens historiske medlemsudvikling	42
5.3. Historiske forbundssammenlægninger	43
5.4. Sammenlægninger i det 21. århundrede	44
5.5. Empirisk indplacering af sammenlagte forbund i forbundstypologi	47
6. HOVEDANALYSE – SAMMENLÆGNINGER OG MEDLEMSUDVIKLING	51
6.1. Analyse af DPF-SiD og BAF-SiD sammenlægningerne	51
6.1.1. Baggrund for sammenlægningerne	51
6.1.2. Absorberingens påvirkning af Dansk Postforbunds medlemsudvikling	52
6.1.3. Absorberingens påvirkning af Bryggeriarbejderforbundets medlemsudvikling	57
6.1.4. Absorberingernes betydning for Specialarbejderforbundet i Danmarks medlemsudvikling	62
6.2. Analyse af TKF-METAL sammenlægningen	65
6.2.1. Baggrund for sammenlægningen	65
6.2.2. Absorberingens påvirkning af Telekommunikationsforbundets medlemsudvikling	65
6.2.3. Absorberingens påvirkning af Metalarbejderforbundets medlemsudvikling	70
6.3. Analyse af KAD-SiD sammenlægningen	74
6.3.1. Baggrund for sammenlægningen	74
6.3.2. Fusionens betydning for forbundenes medlemsudvikling	74
6.4. Analyse af FOA-PMF sammenlægningen	79
6.4.1. Baggrund for sammenlægningen	79
6.4.2. Absorberingens påvirkning af Pædagogisk Medhjælper Forbunds medlemsudvikling	80
6.4.3. Absorberingens påvirkning af Fag & Arbejdes medlemsudvikling	84
6.5. Analyse af RBF-3F sammenlægningen	88
6.5.1. Baggrund for sammenlægningen	88
6.5.2. Absorberingens betydning for RestaurationsBranchens Forbunds medlemsudvikling	88
6.5.3. Absorberingens påvirkning af Fagligt Fælles Forbunds medlemsudvikling	93
6.6. Samlede resultater	95
7. DISKUSSION	98
7.1. Resultater og tidligere forskning	98
7.1.1. Absorberede forbund	98
7.1.2. Absorberende forbund	99
7.1.3. Fusionerede forbund	99
7.1.4. Opsummering	100
7.2. Undersøgelsens validitet	100
7.3. Specialets analytiske og praktiske implikationer	101
7.3.1. Fremtidig forskning	101
7.3.2. Resultaternes betydning for fagbevægelsen	102

8. KONKLUSIONER	103
REFERENCER	105
TABELLER OG FIGURER	110
FORKORTELSER	114
BILAG 1. OPERATIONALISERING AF FORBUNDENE	115
BILAG 2. SAMMENLIGNINGER MED IKKE-SAMMENLAGTE FORBUND	117

Abstract

This master thesis is a quantitative, empirical study of the relationship between union mergers and membership in the 21st century in Denmark.

I elaborate theoretical hypotheses about union mergers' impact on membership from theories of individual motives for union membership distinguishing between value rational reasons for joining unions and instrumental rational reasons for joining. On an organizational level, I employ a typology of different types of trade unions and I distinguish between two different forms of mergers, absorption and amalgamation.

Using Danish register data I examine the hypotheses by analyzing the membership of unions merged in the 21st century. A thick descriptive statistical method is developed specifically for the study of mergers' impact on membership combining four different descriptive statistical measures of membership and supplementary context knowledge. The four descriptive measures include total number of members, density, subset density, and members gained and lost. The results are mixed, showing little support of the hypotheses. Mergers' impact on membership seem to depend on the particular circumstances independent of the type of union in question and of the form of merger, but overall the mergers do not seem to radically change the unions' membership.

This conclusion is relevant to the Danish trade union movement, as it on the one hand shows that mergers do not fix membership decline as such - revitalization strategies must be multi-faceted. On the other hand, the findings open for reconsideration of the external union structure in Denmark, since mergers do not necessarily seem to harm membership either.

1. Indledning

Fagforeningerne taber medlemmer og magt i Danmark. Den danske fagbevægelse har historisk haft stor indflydelse på det danske samfund og udgjort en central del af den danske arbejdsmarkedsmodel. Men en vigtig forudsætning for fagbevægelsens magt og mulighed for at påvirke medlemmernes løn- og arbejdsvilkår er, at forbundene er stærkt organiseret med mange medlemmer og en høj organisationsgrad. Siden 1994 er medlemstallet i den danske fagbevægelse gået nedad¹.

Når medlemsgrundlaget smuldrer, er det oplagt at se sig om efter andre fagforbund, man kan slå sig sammen med og gennem organisationssammenlægninger sikre det økonomiske grundlag for et bæredygtigt fagforbund. Forbundssammenlægninger har da også været en hyppig revitaliseringsstrategi i mange vestlige lande, hvor medlemstallet begyndte at falde tidligere end i Danmark (Behrens et al., 2004).

I Danmark har der også været en stribe forbundssammenlægninger siden medlemstallet begyndte at falde i midten af 1990'erne. Men hvad har forbundssammenlægningerne betydet for medlemsudviklingen? Den danske fagbevægelses strukturudvikling har været forskningsmæssigt belyst (se fx Due and Madsen, 2001; Scheuer, 1994), men kun i ganske begrænset omfang fra et medlemsmæssigt perspektiv. Jeg vil derfor i dette speciale undersøge de kvantitative sammenhænge mellem forbundssammenlægninger og medlemsudviklingen i Danmark i en periode, hvor medlemstallet for alvor har været faldende. For at være helt konkret, vil jeg besvare følgende problemformulering:

Hvordan har forbundssammenlægninger påvirket medlemsudviklingen i Danmark i det 21. århundrede? Hvordan kan man forklare denne påvirkning?

Problemformulering vil blive besvaret gennem en empirisk analyse af registerdata fra Danmarks Statistik for perioden 1996 til 2012.

Men først definerer jeg begreberne forbundssammenlægning og medlemsudvikling samt klarlægger øvrige nøglebegreber og deres afledte afgrænsninger.

1.1. Nøglebegreber og afgrænsninger

I specialet benyttes en række nøglebegreber, som er væsentlige at definere fra start. Disse begreber rummer samtidig afgrænsninger, som jeg kommer ind på i det følgende.

Det første nøglebegreb i problemformuleringen er *forbundssammenlægninger*. I daglig tale bruger man ofte ordet fusion om alle former for forbundssammenlægninger. Men i dette speciale benyttes Gary N. Chaisons sondring (1981), da sammenlægninger dækker over to væsensforskellige former:

- *Fusion*: To eller flere fagforbund, oftest nogenlunde på samme størrelse, som slår sig sammen og danner en ny organisation.
- *Absorbering*²: Et mindre fagforbund lægges ind under et større forbund, som grundlæggende bevarer sin

¹ Som det fremgår af specialets foranalyse, er det særligt LO-forbundene, der har haft medlemstilbagegang, mens de faglige organisationer i FTF og AC har klaret sig bedre.

² Roger Undy kalder denne form for sammenlægning en "transfer" i stedet for "absorption" og sondrer derfor mellem transferors og transferees, men begreberne dækker over det samme (2008: 20). I den danske litteratur oversættes

gamle struktur. Der skelnes således mellem det absorberende- og det absorberede forbund.

Sondringen er central for specialets problemformulering, da den opfanger tre vidt forskellige måder, hvorpå medlemmerne berøres af sammenlægninger. Medlemmerne berøres forskelligt, alt efter om deres forbund bliver *absorberet* af et andet forbund, *absorberer* et andet forbund eller *fusionerer* og danner et nyt forbund. Jeg kalder i specialet disse tre måder for forbundenes *status* i forbindelse med sammenlægninger. I praksis kan det være vanskeligt at indplacere forbundene entydigt i typologien, og man kan argumentere for, at der er i virkeligheden er tale om et kontinuum (Kirsch, 2008: 11-12). Chaison har også selv udbygget sondringen med et kontinuum gående fra høj til lav integration (1996: 13). Jeg vil dog så vidt muligt arbejde inden for grænserne af den oprindelige sondring.

Det næste nøglebegreb i problemformuleringen er *medlemsudviklingen*. Når jeg beskriver medlemsudviklingen i dette speciale tages afsæt i et kvantitativt begreb, som både indebærer *antallet* af medlemmer og *andelen* af potentielle medlemmer, også kaldet organisationsgraden.

I specialet er *fagforbundene* valgt som analysekategori, fordi medlemsudviklingen er i fokus, og det er forbundene, som bærer det ultimative ansvar for medlemmerne. Fagforbundet som analysekategori implicerer to afgrænsninger. For det første afgrænser jeg mig hermed til at undersøge *forbundssammenlægninger på nationalt niveau*, og jeg ser ikke nærmere på sammenlægninger af lokale fagforeninger eller afdelinger, og jeg forholder mig heller ikke til sammenlægninger af hovedorganisationer. For det andet afgrænser jeg mig dermed til *fagforbund under LO* og afholder mig fra at studere sammenlægninger af faglige organisationer i FTF og AC.

Det sidste nøglebegreb, der indledningsvis må klargøres er *struktur*begrebet. Her kan man med Hugh A. Clegg sondre mellem en ekstern struktur – den ydre afgrænsning mellem fagforbund – og en intern struktur – strukturen for hvor der i forbundet træffes afgørende beslutninger (Due and Madsen, 2001: 6-7). Forbundssammenlægninger vedrører således den *eksterne struktur*, og trods en sammenhæng mellem den interne og eksterne struktur, som jeg kort berører i gennemgangen af den eksisterende danske forskning på området, fokuserer jeg i dette speciale på den eksterne struktur.

1.2. Videnskabsteoretisk udgangspunkt

Specialets problemformulering indebærer en redegørende del om medlemsudviklingen, og en forklarende del om forbundssammenlægningers påvirkning af medlemsudviklingen.

For at besvare en problemformulering, som indeholder et forklarende niveau, tages udgangspunkt i den kritisk rationalistiske tilgang. Kritisk rationalisme skal forstås på den måde, at jeg vil forsøge at formulere teoretiske begrundelser for sammenhængen mellem forbundssammenlægninger og medlemskab, som efterprøves ved, at jeg kritisk forholder mig til egne udsagn (Popper, 1973: 59). Teorien må således formuleres på hypoteseform, så den efterfølgende kan afprøves kritisk, og videnskabeligheden består netop i denne mulighed for falsifikation (44). Jeg forsøger med andre ord at skabe et teoretisk udgangspunkt, som kan afprøves empirisk, og som så senere kan videreudvikles, når analysen har vist, hvor teorien er utilstrækkelig.

Undersøgelsesdesignet i den kritisk rationalistiske tradition, kan opstilles på følgende formel:

absorption typisk med "optagelse" (fx Due and Madsen, 2001: 7), men i dette speciale fastholdes den nært beslægtede ordlyd, absorbering, da begrebet retvisende dækker over en proces, hvor et forbund reelt opluges af et andet forbund, om end graden af autonomi og indplacering i den eksisterende struktur varierer.

$P_1 \rightarrow FH_1 \rightarrow FE \rightarrow P_2 \rightarrow FH_2$, (Gilje and Grimen, 2002: 85),

hvor P = Problemer; FH = Forsøgsvisse hypoteser; FE = Fejleliminering.

Som det fremgår af formelen, var årsagsforklaringer videnskabens mål for Popper (1973: 69), hvor det forklarende (eksplikans) logisk medfører det forklarede (eksplikandum). Ord som hypoteseafprøvninger og årsagsforklaringer kan godt give indtryk af, at verden er ordnet i et entydigt årsag-virkningsforhold. Det er imidlertid ikke tilfældet for dette speciales problemstilling, da man lige så vel kan forestille sig, at kausaliteten går fra medlemstab til sammenlægninger som fra sammenlægninger til medlemstab. Denne kausalitetsproblematik vil vise sig at være vigtig for undersøgelsesdesignet, da den vanskeliggør deciderede statistiske tests af de teoribaserede hypoteser. I stedet undersøges hypoteserne med en deskriptiv metode, hvorfor jeg ikke udtaler mig om kausale sammenhænge, men deskriptivt fortolker forbundssammenlægningernes sandsynlige påvirkning af medlemsudvikling ud fra den empiriske undersøgelse. Den kritisk rationalistiske pointe er, at jeg forsøger at komme omkring sammenlægningernes påvirkning af medlemsudviklingen fra forskellige vinkler for at åbne for mulig falsifikation eller afvisning af hypoteserne. Da metoden i dette speciale ikke muliggør statistisk inferens, forholder jeg mig forsigtigt til afvisning og ikke afvisning af hypoteserne. Således fremstår en hypotese kun som afvist eller ikke afvist, hvis forskellige deskriptive mål peger entydigt i samme retning.

1.3. Specialets opbygning

I kapitel 2 gennemgås den eksisterende forskning om forbundssammenlægninger, herunder særligt sammenhængen mellem sammenlægninger og medlemsudvikling. Denne litteraturgennemgang bruges til at indplacere specialet i en forskningsmæssige kontekst for dermed at vise, at der er brug for nærmere undersøgelse af forbundssammenlægningers påvirkning af medlemsudviklingen i Danmark. Samtidig er gennemgangen af den eksisterende forskning første skridt i retning af at formulere teoretiske forventninger, eller og hypoteser. Da det er begrænset, hvad der findes af eksisterende forskning om specialets problemformulering inddrages teorier om fagforeningsmedlemskab på individuelt og organisatorisk niveau i kapitel 3. Dette for at styrke den teoretiske forankring af hypoteserne. Eller som Popper ville sige det – medlemskabsteorier er i specialet råmateriale til en egentlig falsificerbar og dermed videnskabelig teori om sammenlægninger og medlemsudvikling (1973: 58).

Ud fra teorien og hypoteserne i kapitel 3, forventes det, at forbundssammenlægningernes påvirkning af medlemsudviklingen afhænger af, hvilken type af fagforbund, der er på tale, og hvad forbundenes status er i forbindelse med sammenlægningerne.

I kapitel 4 udvikler jeg et undersøgelsesdesign som gør det muligt at afprøve hypoteserne og dermed komme nærmere en forståelse af sammenlægningernes påvirkning af lønmodtagernes tilbøjelighed til at organisere sig. Undersøgelsesdesignet lægger op til en kvantitativ analyse, hvor jeg med fire deskriptive statistiske mål for medlemsudvikling belyser de eventuelle sammenhænge. Der suppleres med kontekstspecifik viden om perioden og sammenlægningerne, når det er relevant for fortolkningen.

På baggrund af foranalysen i kapitel 5 og hovedanalysen i kapitel 6, diskuteres resultaterne i kapitel 7. Jeg diskuterer hvordan den faktiske sammenhæng mellem sammenlægninger og medlemsudvikling stemmer overens med de teoretiske forventninger, og hvorvidt man kan udlede generelle forklaringer på, hvordan forbundssammenlægninger påvirker medlemsudviklingen. Igen inddrages den eksisterende forskning i forbundssammenlægninger for at oplyse diskussionen, inden jeg afslutter med konklusionerne i kapitel 8.

2. Eksisterende forskning om forbundssammenlægninger

I dette kapitel gennemgås den eksisterende forskningslitteratur om forbundssammenlægninger med det formål at identificere behovet for yderligere forskning i sammenlægningers påvirkning af medlemsudviklingen.

Der findes en ganske omfattende international litteratur om sammenlægninger i fagbevægelsen. Den eksisterende forskning kan opdeles i forskning, der søger svar på *årsagerne* til sammenlægninger, *processen* forud for sammenlægninger samt *effekterne* af sammenlægninger eller de sammenlagte forbunds performance (Kirsch, 2008: 8ff; Chaison, 2004). Som gennemgangen vil vise, er der en omfattende litteratur i årsagerne til sammenlægninger, og der findes også en del forskning om processen, mens forskningen i effekterne er begrænset. Flere opfordringer til at styrke forskningen i effekter af sammenlægninger (Chaison, 2004: 105-106; Chaison et al., 2001: 355; Chaison, 1981: 106; Kirsch, 2008: 15; Sverke et al., 2004: 109), synes dog at være blevet fulgt de senere år.

Den følgende gennemgang vil vise, at der ikke findes kvantitative undersøgelser af forbundssammenlægningers påvirkning af medlemsudviklingen i Danmark. Samtidig viser gennemgangen af den engelsksprogede forskning, at medlemsudviklingen kun er undersøgt i absolutte medlemstal. Det har ikke været forsøgt at tage højde for udsving i antal potentielle medlemmer, som ikke skyldes sammenlægningerne. Endelig mangler en identifikation i den eksisterende forskning af de medlemsmæssige dilemmaer, som opstår af de organisatoriske skift, som finder sted, når forbund lægger sig sammen.

2.1. Dansksproget forskning

Fra en overordnet betragtning må det siges, at der ikke er forsket særlig meget i fagforbundssammenlægninger i Danmark. Og sammenlægningernes kvantitative *effekter* på medlemsudviklingen har ikke været undersøgt.

Den eksisterende danske forskning fokuserer på de grundlæggende *årsager* og betingelser for sammenlægninger, herunder særligt den intime forbindelse mellem organisationsstrukturen og forhandlingsstrukturen. I mindre grad er selve sammenlægnings*processen* og implementeringen også undersøgt.

Hos Jesper Due og Jørgen Steen Madsen tages afsæt i Hugh A. Cleggs historisk-institutionelle teori om sammenhængen mellem fagbevægelsens interne og eksterne struktur (Due and Madsen, 2001; Due and Madsen, 2005; Due et al., 1993; Due et al., 2007), som også inddrages i Steen Scheuers arbejde om sammenlægninger (1990: 479; 1994: 5). Hvad angår fagforbundenes eksterne struktur, altså organisationsstrukturen, der drager grænser til andre fagforbund, viser Due og Madsens historiske studier en intim forbindelse til arbejdsgivernes anerkendelseskrav. Men hvor den interne struktur er kongruent med forhandlingsstrukturen - centrale forhandlinger kræver central beslutningskompetence - forholder det sig omvendt med den eksterne struktur: den danske fagbevægelses fragmenterede organisationsstruktur med mange fagopdelte forbund har krævet en centraliseret forhandlingsstruktur. Der er med andre ord en diskongruens mellem den eksterne struktur og forhandlingsstrukturen (Due et al., 1993: 106). Faktisk har fagbevægelsens gradvist centraliserede magtstruktur, som har tilpasset sig arbejdsgivernes anerkendelse og ønsker, haft en konserverende effekt på den eksterne forbundsstruktur. Små og mellemstore forbund har

nemlig overlevet længe, fordi de har kunnet varetage medlemmernes interesser i forhandlinger med arbejdsgiverne, netop fordi forhandlingsmagt har været overført til centrale karteller (Due and Madsen, 2001: 12; Due et al., 2007: 35). Samlet set udleder Due & Madsen to interne faktorer, som fagforbundssammenlægninger afhænger af, og to eksterne faktorer. Den første interne faktor er reguleringsmetoden, som fagforbund har valgt til at optimere løn- og arbejdsforhold, den anden er ideologi samt medlemmernes værdier og holdninger. De to eksterne faktorer er den teknologiske udvikling og erhvervsstrukturen samt statens og arbejdsgivernes anerkendelse af eksisterende organisationer (2001: 10ff). Disse fire betingelser for den eksterne struktur er udledt af Cleggs teori, men de suppleres med et generelt argument om organisationskonservatisme (Due and Madsen, 2001: 12; Due et al., 1993: 96). Endelig understreger Due og Madsen statens rolle i Danmark i forbindelse med a-kasse-lovgivningen (2001: 12ff; 2005: 109).

Scheuer opridser ligeledes en række principper, som erfaringsmæssigt har kendetegnet fagbevægelsens strukturudvikling (2000). Der er visse overlap med Due og Madsens analyser (særligt Scheuer, 1994), men nok så interessant for dette speciale, synes Scheuer at vægte medlemstab og økonomisk tvang højere. Scheuer har også diskuteret konkurrenceforholdet og rivaliseringen mellem forbundene, og han påpeger, at denne rivalisering må adresseres før en strukturreform kan blive vellykket (1990: 476). Scheuer betoner medlemmernes oplevelser, som det fremgår af følgende citat:

... [strukturændringer] må være 'naturlige', dvs. baseret på samarbejde mellem grupper, som forekommer indlysende, også set fra de enkelte medlemmers synspunkt. Ellers risikeres flugt af medlemmer, som man ikke vil kunne holde på gennem tvang." (476).

Der anes altså en vægt på medlemmernes følelse af tilknytning, som ikke er en del af Due & Madsens arbejde. Det er interessant at bemærke, at Due og Madsen først i 2007 eksplicit taler om at medlemstab og deraf afledt økonomisk knaphed i forbundene som en direkte årsag til sammenlægninger (Due et al., 2007: 18ff). I deres tidligere studier kan medlemstabet udledes af de ovenfor nævnte interne og eksterne faktorer, men fokus er på arbejdsgivernes krav om ændringer i forhandlingsstrukturen, og medlemstabet adresseres ikke direkte. Der synes således at være tale om en kronologi i Due og Madsens forskning, hvor medlemstab som direkte årsag til sammenlægninger først træder frem i det 21. århundrede, efter at LO-forbundene for alvor begyndte at tabe medlemmer.

Opsummerende kan man sige, at den eksisterende forskning i forbundssammenlægninger i Danmark har fokuseret på *årsagerne* til sammenlægninger i fagbevægelsen, selvom selve sammenlægningsprocessen også har været undersøgt (Brok et al., 2002; Due et al., 2007). I det omfang medlemstallet har været adresseret, har det været som en del af forklaringen på, hvordan sammenlægninger bliver til.

Steen E. Navrbjerg og Trine P. Larsen har undersøgt sammenlægnings *effekt* på tillidsrepræsentanternes rolle i et ikke-publiceret conferencepaper (2012). Selvom paperet fokuserer på tillidsrepræsentantens rolle i forhandlingssystemet, er det interessant, at sammenlægningerne tilsyneladende har ført til bedre servicering af tillidsrepræsentanterne samt mere demokratisk indflydelse og generelt større tilfredshed med tillidsrepræsentanthvervet. Anden forskning har nemlig vist, at tillidsrepræsentanternes tilstedeværelse og styrke er helt afgørende for den faglige organisering (Ibsen, 2011: 70; Navrbjerg et al., 2010: 75 ff).

Den eneste danske forskning i den faktiske effekt af sammenlægninger på medlemstallet er en række opfølgende interviews i studiet af SiD-KAD-fusionen, hvor der spørges ind til, hvad fusionen og dannelsen af 3F har betydet for afdelingernes medlemstal. Interviewene blev foretaget blot 1,5 år efter fusionen, hvilket var for tidligt til at drage egentlige konklusioner på fusionens effekt (Due et al., 2007: 332). Det nævnes, at fordelene kan være rationalisering og synergi, men at fusionen har taget kræfter, som ikke er blevet brugt på

opsøgende arbejde.

Samlet set må det konkluderes, at der er behov for yderligere kvantitativ analyse af sammenhænge mellem sammenlægninger og medlemsudvikling i Danmark. Særligt i en tid, hvor fagforbundenes medlemstal falder. Jeg vender derfor nu blikket mod den engelsksprogede litteratur om fagforbundssammenlægninger for at vise, hvor der er inspiration at hente.

2.2. Engelsksproget forskning

Den internationale forskning om sammenlægninger er rimelig omfattende. Men som jeg indledte litteraturgennemgangen med at fortælle, har litteraturen været domineret af et fokus på årsagerne til sammenlægninger og i nogen grad processen omkring sammenlægninger. Effekterne af sammenlægninger har også i den engelsksprogede forskning været underbelyst, selvom det er et forskningsområde i vækst.

2.2.1. Årsager til forbundssammenlægninger

I den eksisterende forskning om årsager til sammenlægninger sondres ofte mellem interne og eksterne faktorer, som kan føre til sammenlægninger, som også Due og Madsen gjorde med Cleggs teori. Nogle vægter de interne, også kaldet endogene, faktorer højest (fx Chaison, 1996: 164; Cornfield, 1991; Streeck and Visser, 1997: 306; Undy, 2008: 16), mens andre vægter de eksterne eller eksogene faktorer højest (fx Waddington, 1988; Yates, 1998: 320). Der har også været forsøg på kombination (Campling and Michelson, 1998: 581; Undy, 1999: 448). Andre som har undersøgt årsagerne har fokuseret mere på forskellige former for motivation til sammenlægninger (Behrens et al., 2004; Undy et al., 1981).

For dette speciales problemstilling vil det være mere relevant at se på, hvordan *medlemsudviklingen* har været betonet i belysningen af årsager til sammenlægninger.

Det står hurtigt ganske klart, at medlemsudviklingen i den internationale litteratur står centralt som forklaring på, hvorfor sammenlægninger finder sted. Men det interessante er, at medlemsudviklingen tilskrives ret forskellige funktioner. Medlemstab tematiseres både som en intern faktor, i det antallet af medlemmer er afgørende for forbundenes levedygtighed (Streeck and Visser, 1997: 320ff). Omvendt er der andre, der omtaler medlemstab som en ekstern faktor. Blandt forskere som ser medlemsudviklingen som en ekstern årsag til sammenlægninger, er der uenighed om, hvorvidt medlemstal eller densitet er en forklaring af sammenlægninger i sig selv (Tomkins, 1999: 66; Waddington, 1988: 416, 422) eller om medlemstab blot er et symptom på dybereliggende strukturelle forklaringer (Campling and Michelson, 1997: 225; Chaison, 1986: 61; Undy, 1999: 448; Undy, 2008: 3). Et tidligt studie har direkte testet om motivationen for sammenlægninger reelt kan begrundes i medlemsfald, men studiet viste, at der er forskelle i medlemsudviklingen forud for sammenlægningerne, som afhænger af, om der er tale om absorberinger eller fusioner (Chaison, 1981). Der er også uenighed om, hvorvidt medlemstab adskiller sig som den mest centrale forklaring (Undy et al., 1981: 180) eller om medlemstab blot ses som én blandt flere mulige årsager (Campling and Michelson, 1997: 237; Chaison, 1996: 8).

Uanset hvordan medlemsudviklingen har været anskuet, optager den en helt central plads i litteraturen om, hvorfor fagforbund søger sammenlægninger. Og i takt med at fagbevægelsen er kommet under stigende pres grundet faldende medlemstal, kan man forestille sig, at forklaringskraften forbundet med medlemstab ikke er blevet, og måske også vil fylde mere i den danske sammenlægningslitteratur fremover.

2.2.2. Sammenlægningsprocessen

Som nævnt indledningsvis har der også været en ikke uvæsentlig forskning i processen omkring selve sammenlægningerne og implementeringsfasen (fx Campling and Michelson, 1997: 227ff; Gumbrell-McCormick and Hyman, 2013; Undy, 1999; Undy, 2008), hvor der ofte understreges en relation mellem forhandlingsprocessen, det endelige sammenlægningsresultat og dermed også forbundenes efterfølgende performance.

Men for den resterende del af litteraturgennemgangen vil jeg gå mere i dybden med den eksisterende forskning i effekter af sammenlægninger.

2.2.3. Forbundssammenlægningers effekter

Som tidligere nævnt har effekten af forbundssammenlægninger været underbelyst hidtil i litteraturen. Denne underbelysning hænger muligvis sammen med metodiske vanskeligheder ved at undersøge selve sammenlægningernes betydning. Eller statistisk formuleret; vanskeligheder ved at isolere effekterne af sammenlægninger. Disse vanskeligheder vender jeg tilbage til i afsnittet om specialets undersøgelsesdesign.

Som Chaison har påpeget (Chaison et al., 2001: 355; Sverke et al., 2004: 109) har den eksisterende forskning i effekter haft en anekdotisk karakter, hvor effekter er noget forskere typisk har diskuteret afsluttende (se fx Behrens et al., 2004; Chaison, 2001; Waddington, 2005a; Waddington, 2005b; Waddington, 2006) men uden at have empirisk undersøgt sammenlægningernes faktiske effekter. Det lader dog til, at Chaison (2004) har overset et bidrag fra Mark Wooden allerede i 1999, som jeg vender tilbage til om et øjeblik.

Derudover har der været en række studier af sammenlægningers effekt, som kun indirekte relaterer sig til medlemsudviklingen. Det drejer sig om sammenlægningers effekt på hovedorganisationens rolle, som følge af nye, store forbund, der organiserer på tværs af tidligere faggrænser (Ebbinghaus, 2003). Waddington har studeret den øgede medlemskoncentration på få store forbund og har vist, at den relative medlemsudvikling i store og små forbund sammen med sammenlægninger kan forklare graden af medlemskoncentration (Waddington, 1994). Sammenlægningers effekt på medlemmers deltagelse i faglige aktiviteter og på tilfredsheden og engagementet i fagforeningen har også været undersøgt, og det er blevet afkræftet, at sammenlægninger fører til lavere tilfredshed og deltagelse (Chaison et al., 2001; Sverke et al., 2004). Sammenlægningers betydning for at opnå stordriftsfordele har også været testet og viser forsigtig opbakning til tesen om stordriftsfordele, trods tidligere udsagn om det modsatte (Davis, 1999; Parodi, 1997). Endelig har et nyere studie undersøgt fusioners betydning for politisk lobbyvirksomhed, kollektive forhandlinger og interessevaretagelsen på arbejdspladser. Forskningen viste, at det var svært at forudsige effekten af sammenlægninger på de kollektive forhandlinger, og de fusionerede forbunds understøttelse af arbejdstagerrepræsentanter i samarbejdsudvalg var ikke forbedret. Til gengæld havde fusionerne tilføjet ekstra ressourcer til den politiske lobbyvirksomhed, som måske på sigt ville kunne omsættes i resultater (Behrens and Pekarek, 2012).

Man skal være forsigtig med konklusionerne på baggrund af disse effektstudier, som ikke direkte undersøger sammenlægningers påvirkning af medlemsudviklingen. Men på baggrund af studierne kan man udlede, at når det lykkes forbund at opnå stordriftsfordele, må muligheden for at forbedre medlemsudviklingen også være til stede. På samme vis kan det udledes, at når sammenlægninger ikke forværrer medlemmernes deltagelse og opbakning til deres fagforening, forværrer sammenlægninger heller ikke nødvendigvis medlemsudviklingen. Til gengæld taler de begrænsede resultater fra de politiske og overenskomstmæssige

forhandlinger samt den manglende forbedring i understøttelsen af arbejdstagerrepræsentanter imod, at sammenlægninger skulle have en positiv effekt på medlemstallet.

Afslutningsvis ser jeg på resultaterne af den nyere forskning, som eksplicit undersøger sammenhængen mellem sammenlægninger og medlemsudviklingen.

Mark Wooden stod, så vidt vides, bag den tidligste undersøgelse af sammenlægningers effekt på medlemsudviklingen. Han har ved hjælp af paneldata på arbejdspladsniveau vist, at den faldende densitet i Australien i start 90'erne ikke skyldes fusioner i perioden (1999). Dernæst har medlemseffekten af kæmpefusionen i Tyskland, som førte til dannelsen af Ver.di, været undersøgt af to omgange. Det ene er et kvalitativt studie, som kun i meget overordnede termer konkluderer, at der måske ligger nogle nye rekrutteringspotentialer, men at de er udfordret (Annesley, 2006). Det andet er et ph.d.-projekt, som med et mixed methods design studerer fusionen som revitaliseringsstrategi. Her konkluderes det, at Ver.di-fusionen ikke var en succesfuld revitaliseringsstrategi med henblik på medlemsudviklingen, selvom enkelte nye rekrutteringsinitiativer måske kunne give positivt udslag på længere sigt (Kirsch, 2008: 180). Et andet studie har undersøgt sammenlægningers effekt i USA, hvor nye konglomerate forbunds organiseringsinitiativer sammenlignes med ikke-sammenlagte forbund. Studiet konkluderer, at konglomerate forbund ikke i sig selv fører til bedre organisering – det er et spørgsmål om politik og prioritering (Moody, 2009). Endelig har Undys hovedværk vist, at sammenlægningers effekt på medlemstal i England varierer alt efter sammenlægningsformen. Kort fortalt har sammenlægninger en positiv medlemseffekt på små forbund, som slutter sig til et større forbund, mens de ikke har haft nogen positiv effekt på store forbund, som absorberer mindre forbund. For store fusioner var effekten negativ på kort sigt, men lidt bedre på mellemlang og lang sigt (2008).

2.3. Specialets bidrag

Som det fremgår af ovenstående gennemgang, er opfordringen til at styrke forskningen i sammenlægningers effekter blevet fulgt. Behrens og Pekarek taler lige frem om en "emerging litterature on unions' post-merger performance" (2012: 529). Men indtil nu har effekterne af sammenlægninger på medlemsudviklingen kun været undersøgt i Tyskland, Australien, USA og England, altså i væsensforskellige industrielle relationer (Bamber et al., 1998; Jensen, 2007: 187ff). På nær Due et al.'s opfølgende interviews på KAD-SiD-fusionen (2007), har sammenhængen mellem sammenlægninger og medlemsudviklingen ikke været undersøgt i Danmark. I den internationale forskning har kun ganske få beskæftiget sig kvantitativt med sammenlægningers påvirkning af medlemsudviklingen, og i disse tilfælde har det drejet sig om løbende, absolutte medlemstal. Så vidt vides har der ikke været taget højde for udsving i antal potentielle medlemmer.

Endelig har den organisatoriske dimension af relationen mellem sammenlægning og medlemsudvikling ikke fået så meget opmærksomhed i den eksisterende forskning. Gennemgangen af den eksisterende litteratur har ellers vist, at der historisk har været en udvikling med en større medlemskoncentration på færre og større forbund (Due et al., 2007: 33). Denne udvikling har medført en ny type forbund, kaldet konglomerate forbund (Streeck and Visser, 1997) eller super-forbund (Ebbinghaus, 2003). Denne større medlemskoncentration peger på en organisatorisk dimension, som kan vise sig helt afgørende for lønmodtagernes tilbøjelighed til medlemskab i sammenlagte forbund. Forbundssammenlægninger vil nemlig for det enkelte medlem opleves som et væsentligt skift, hvis hun går fra at være medlem af et fagspecifikt forbund til et bredere forbund, som organiserer på tværs af fag, uddannelser og brancher. Forbundets karakter eller type kan nemlig have stor betydning for, hvilke ydelser og værdier der lægges vægt på (Ibsen et al., 2011c: 196ff). Dermed kan det

organisatoriske skifte være afgørende for, om man kan fastholde det enkelte medlem eller ej, hvorfor denne dimension også bør undersøges i et studie af sammenlægningers påvirkning af medlemsudviklingen.

For at summere op har gennemgangen af den eksisterende forskning vist, at der er behov for yderligere forskning i forbundssammenlægningers påvirkning af medlemsudviklingen. Dette speciales særlige bidrag er derfor en kvantitative undersøgelse af sammenlægningernes påvirkning af medlemsudviklingen i Danmark. For at forstå de medlemsmæssige dilemmaer, som opstår, når forbund lægger sig sammen, anlægges et kombineret individuelt og organisatorisk teoretisk grundlag. Dette teoretiske grundlag uddybes i næste kapitel.

3. Teoretisk grundlag

Formålet med dette kapitel er at formulere teoretisk forankrede hypoteser om forbundssammenlægningers påvirkning af medlemsudviklingen. Hypoteserne skal forudsige, hvordan medlemmernes tilbøjelighed til at stå i fagforening påvirkes af de medlemskabsmæssige dilemmaer, der opstår, når forbund lægges sammen og ændrer karakter.

Først inddrages teorier om fagforeningsmedlemskab for at forstå individuelle bevæggrunde for at vælge et sammenlagt forbund til eller fra. Omfanget af teorier om faglig organisering er stort og teorierne er også ganske velafprøvet empirisk (for danske undersøgelser se fx Ibsen et al., 2011b; for udenlandsk overblik se Schnabel, 2003). Det er ikke meningen, at jeg her skal rundt om hele denne teoretiske litteratur, men i stedet udvælge teorier med relevans for forbundssammenlægninger. Dernæst inddrages en typologi over forskellige forbundstyper sammen med forbundets status i forbindelse med sammenlægning (absorberet, absorberende og fusioneret). Ved at kombinere det individuelle niveau med et organisatoriske niveau træder de konkrete medlemsmæssige dilemmaer frem, som lønmodtagerne udsættes for. Til sidst udledes falsificerbare hypoteser om, hvilke kvantitative medlemsudviklinger, der kan forventes af forskellige typer af forbundssammenlægninger. Hypoteserne udledes på baggrund af det kombinerede individuelle og organisatoriske teoretiske grundlag.

3.1. Teorier om fagforeningsmedlemskab

3.1.1. To rationelle former for valg eller fravalg af medlemskab

Grundlæggende set kan man med Max Webers begreber sondre mellem *formålsrationelle* og *værdirationelle* teorier om fagforeningsmedlemskab. Med *formålsrationelle* forstås teorier, som ser medlemskabet af en fagforening som et middel til at opnå egne formål, mens *værdirationelle* henviser til teorier, der lægger vægt på egenverdien af medlemskabet i sig selv (Weber, 2003: 209) (for lignende todelinger af litteraturen om fagforeningsmedlemskab se Toubøl and Jensen, 2014: 139; Ibsen et al., 2011c: 39; Jensen, 2007: 75). Begge motivationsformer vil formentlig virke parallelt og samtidigt hos det enkelte individ (Due et al., 2010: 32; Jensen, 2007: 76), som Weber også selv gjorde opmærksom på (2003: 210). Af analytiske årsager holder jeg dem adskilt, for som det senere vil vise sig, kan de to former for handlingsmotiver kaste forskelligt lys på forbundssammenlægningernes forventede betydning. Der kan nemlig være forskel på, hvordan forskellige forbund vægter ydelser og værdier, og dermed også forskel på, hvor meget et forbund appellerer til formålsrationelle og værdirationelle motivationsformer før og efter en sammenlægning.

Først fremføres teorier, der bruges til at udlede distinkte formålsrationelle motiver til at være medlem af en fagforening. Dernæst fremføres teorier, som kan belyse værdirationelle grunde til medlemskab. Teorier holdes løbende oppe i mod sammenlægningsproblematikken.

3.1.2. Formålsrationelle teorier om medlemskab

Et fælles udgangspunkt for de formålsrationelle teorier er, at individers handlinger bedst kan forstås ud fra

hvert enkelt individs rationelle overvejelser og kalkuler, som det kendes fra rational choice-teorier. En simpel rational choice figur ville sige, at medlemskabet er en funktion af nytten ved at være medlem minus omkostningerne forbundet hermed. Der findes forskellige styrker og former for rational choice-teori, som bl.a. adskiller sig ved, hvor stærke rationalitetskravene er og kan være (Goldthorpe, 1998). Men det grundlæggende argument er, at lønmodtagere vælger at organisere sig, fordi deres udbytte i fællesskab er større end deres udbytte hver for sig, og at differencen overstiger omkostningerne ved at være medlem. Hermed bliver det allerede klart, at hvis et forbund lægger sig sammen med et andet forbund vil det enkelte medlems overvejelser om fortsat medlemskab forskyde sig i fald det sammenlagte forbund adskiller sig på pris og/eller ydelser.

Mancur Olson tager i sit klassiske værk (1965) grundantagelsen i rational choice for gode varer. Men han bruger den rationelle figur til at argumentere for, hvornår det *ikke* er rationelt for et egennyttigt individ at bidrage med kontingent til et fagforbund, selvom de kollektive goder, som fagforbundet forhandler sig frem til overstiger kontingentet. Dette belyses gennem den klassiske free ride- problematik³, hvor det kan betale sig for det enkelte individ at afstå fra at bidrage, da hun alligevel vil kunne modtage de kollektive goder. Denne problematik gør sig også gældende i Danmark qua de såkaldte områdeoverenskomster, som dækker alle lønmodtagere på et givent område uanset medlemskab. Olson argumenterer for, at denne free ride problematik gør sig gældende for store grupper, som han også kalder latente grupper. Jo større en gruppe er, jo vanskeligere vil det være at udbyde et kollektivt gode, da det enkelte individs handling ikke vil påvirke de andre individer signifikant, hvorfor individet ikke har noget incitament til at bidrage (1965: 48ff). På baggrund af denne rational choice præmis fremfører han biproduktsteorien om bl.a. medlemskab i fagforbund:

The lobbies of the large economic groups are the by-products of organizations that have the capacity to 'mobilize' a latent group with 'selective incentives'. The only organizations that have the 'selective incentives' available are those that (1) have the authority and capacity to be coercive, or (2) have a source of positive inducements that they can offer the individuals in a latent group. (133)

Teorien siger således, at det er irrationelt for det enkelte individ at bidrage med sit kontingent til et fagforbunds arbejde for de kollektive goder som fx overenskomster. De kollektive forhandlinger og kollektive goder er dermed alene et biprodukt af tvungent medlemskab eller individuelle ydelser, som giver det enkelte medlem et selektivt incitament til at betale sit kontingent.

Olsons biproduktteori er sidenhen blevet kritiseret fra mange sider. I første omgang, kan man dog bruge teorien til at præcisere, at individuelle goder, som fx forsikringer og juridisk hjælp, giver lønmodtagere et selektivt incitament til at melde sig ind, som supplement til fagforeningernes kollektive goder. I dansk sammenhæng har særligt a-kassernes de facto sammenkobling med fagforbundene været et afgørende selektivt incitament til at være medlem, jf. den såkaldte Ghent-effekt (Ibsen et al., 2011a: 5-6; Ibsen et al., 2011b: 22)⁴.

³ Free ride-problematikken minder på sin vis om rational choice teoriens klassiske paradoks: hvorfor stemmer folk til valg, når sandsynligheden for at deres stemme bliver udslagsgivende er forsvindende lille (se fx Feddersen, 2004).

⁴ Typisk afviser den danske litteratur betydningen af Olsons første løsning – tvungent medlemskab – da han skriver i en amerikansk closed shop kontekst, hvor medlemskabet er obligatorisk. Løsningens betydning afvises med henvisning til, at der fra 2006 ikke længere var eksklusivaftaler i Danmark (Ibsen et al., 2011b: 22; Ibsen et al., 2011c: 36-37). Olson viser dog, hvordan den juridiske opbakning til closed shop modellen først kom med den såkaldte Wagner Act i 1935 (Olson, 1965: 79). Indtil da havde fagforbundene selv håndhævet tvang og sanktioner, trods lønmodtageres juridisk frihed til at søge arbejde. Noget tilsvarende kan godt gøre sig gældende i Danmark, og eksklusivaftalelignende arrangementer, hvor fagforeningen håndhæver det tvungne medlemsskab, trods lovforbud, kan fortsat gøre sig gældende på visse arbejdspladser. Det er dog et perspektiv, som vil kræve kvalitativ undersøgelse og ikke kan belyses

Med den grundlæggende rational choice figur samt Olsons biproduktteori kan man forestille sig, at der vil være forskel på, hvor meget fagforbund appellerer til den formålsrationelle side af lønmodtageren. Forbundene vil lægge forskellig vægt på kollektive kontra individuelle goder, og de vil samtidig have forskellig styrke og dermed forskellige muligheder for at forhandle sig til ydelserne. Sammenlægninger af forbund kan derfor ændre grundlæggende på den formålsrationelle kalkule, som det enkelte medlem står med, når hun overvejer, om hun fortsat vil være medlem efter en forbundssammenlægning.

For at kaste lys over en anden formålsrationel årsag til at organisere sig, som kan være relevant i en undersøgelse af forbundssammenlægninger, inddrages Social Custom-teorien, som fremført af Alison L. Booth (1985). Booth kritiserer begge Olsons løsninger på free ride-problematikken; tvungent medlemskab og selektive incitament. Hun påpeger for det første, at Olson ikke giver svar på, hvordan tvangen til at melde sig ind bliver finansieret, selvom det er usandsynligt, at tvangsmekanismerne er omkostningsfrie for fagforeningerne. For det andet påpeger hun, at ideen om individuelle goder ikke er tilstrækkelig til at løse free ride-problematikken, da nye firmaer blot ville kunne træde til og udbyde de individuelle ydelser til en billigere pris end fagforbundene, da de ikke samtidig skal bruge ressourcer på at sikre de kollektive goder (Booth, 1985: 253-254). Sidstnævnte kritik er vældig relevant i Danmark, hvor de såkaldte gule fagforeninger, som ikke har udgifter forbundet med indgåelse og vedligeholdelse af overenskomster, i stigende grad har held med at tilbyde individuelle goder som juridisk hjælp og karriererådgivning til en billigere kontingentpris end de overenskomstbærende fagforbund (se fx Krifa, 2015). I forbindelse med en forbundssammenlægning, hvor medlemmet alligevel kan have grund til at revurdere sit medlemskab af fagforbundet, ville det ud fra en formålsrationel logik være oplagt at søge mod en gul fagforening, i fald selektive incitament var eneste grund til at være medlem.

Booth foreslår dog med Social Custom-teorien en anden type af forklaring på, hvorfor man vælger at organisere sig. Der er nemlig betydelig social anseelse forbundet hermed, eller negativt formuleret kan man ved at være medlem undgå de sociale sanktioner, der fra bl.a. kollegaer, ville være forbundet med at free ride. Booth bliver inden for et økonomisk orienteret rational choice univers. Hun inkluderer blot det tab af anseelse i nyttekalkulen, som følger med, når man ikke er medlem og den sociale skik ikke efterleves:

Individuals may follow a social custom of membership of the group. Adherence to the custom is reinforced by the sanction of loss of reputation if the individual should not conform. As utility is assumed to be a function of reputation, I argue that there is an economic incentive to join the group as long as the social custom exists. (255)

For at vende tilbage til sammenlægningssituationen, hvor medlemmet måske alligevel er i gang med at revurdere sit medlemskab, vil det derfor spille ind, hvor velanset det fra kollegaernes side ville være at skifte det sammenlagte forbund ud med fx en gul fagforening⁵.

Social Custom-teoriens kritik af Olson kan underbygges fra anden side, idet selv store, latente grupper, som Olson taler om, for den enkelte lønmodtager vil opleves lokalt i mødet ansigt-til-ansigt med tillidsrepræsentanten eller kollegaen (Crouch, 1982: 65). Colin Crouch argumenterer for, ikke ulig Social

yderligere i dette speciale.

⁵ Olson diskuterer også selv denne sociale mekanisme i forbindelse med individets rationelle valg eller fravalg af medlemskab, og han argumenterer for, at tabet af social anseelse falder under kategorien af selektive incitament for det enkelte individ. Han argumenterer dog for, at denne mekanisme kun gør sig gældende i små grupper, hvor folk kender hinanden eller i store grupper, som består af mindre undergrupper (1965: 60ff). Booth forlænger derfor denne pointe ved gennem økonomisk modellering at vise, hvordan den sociale anseelse også gælder store grupper og kan karakteriseres som et kollektivt gode med selektivt incitament til medlemskab, da det tilfalder hele gruppen af medlemmer (1985: 255).

Custom-teorien, at omgivelsernes opfattelse af medlemskab er afgørende for, om den enkelte vælger at melde sig ind eller ej. Den konkrete kalkule af om medlemskabet kan betale sig eller ej indeholder alt for mange komplekse parametre til, at den enkelte lønmodtager rationelt kan forholde sig til, om det er en god eller dårlig idé (64). Derfor falder man så at sige tilbage på holdningen blandt familie, venner og ikke mindst kollegaer, og således kommer kulturen på den enkelte arbejdsplads til at spille en stor rolle. Organisationsgraden på den enkelte virksomhed er en god indikator for, om kollegaerne mener, at medlemskabet er pengene værd. Og særligt i fag med stor gensidig respekt vil den enkelte lønmodtager lade sig guide af flertallets opfattelse (65). Social Custom-teorien har i første omgang blot forklaret, hvordan en stærk organiseringsnorm i sig selv kan have en stabiliserende effekt på medlemstallet (Akerlof and Q. E, 1980: 756)⁶. Men teorien kan også bakke op om argumentet for organisationsgradens betydning, fordi jo højere organisationsgraden er, jo større pres vil der være på at blive medlem, og jo større omkostning vil der derfor også være forbundet med at fravælge medlemskabet (Visser, 2002: 407).

Kritikken af Olson, som her er opridset, understreger, at det sociale pres fra bl.a. kollegaer til at stå i fagforening indgår i nyttefunktionen, når folk rationelt skal forholde sig til medlemskabet. Det betyder for undersøgelsen af sammenlægninger, at presset for at fortsætte medlemskabet stiger med andelen af kolleger, der også fortsætter som medlemmer. Og man kan således forestille sig, at tilbøjeligheden til at fortsætte medlemskabet af et sammenlagt forbund vil være størst i brancher med høj organisationsgrad og i fag med stor gensidig respekt.

Opsummerende kan man tale om følgende tre formålsrationelle grunde til at organisere sig:

1. Kollektive goder som tilfalder alle, men som det enkelte individ ikke ville være i stand til at forhandle sig frem til, fx løn eller øvrige arbejdsforhold.
2. Kollektive goder som kun tilfalder medlemmer, fx det gode det er at undgå kollegaernes ringeakt ved ikke at være medlem.
3. Individuelle goder som kun tilfalder medlemmer, fx juridisk bistand eller forsikringer.

Dette mix af formålsrationelle goder vil variere fra forbund til forbund, og derfor kan forbundssammenlægninger forskyde det enkelte medlems kalkule af, hvorvidt det fortsat er værd at være medlem eller ej.

Som nævnt mener Crouch, at medlemskabets fordele og ulemper er for komplekst til at være et reelt rationelt valg, hvorfor arbejdspladskulturen får stor betydning. Hermed har jeg allerede taget hul på den anden store strømning inden for teorier om faglig organisering, nemlig teorier som i højere grad betoner medlemskabet som en værdiorienteret handling. Denne teoretiske strømning kan belyse de værdimæssige dilemmaer, som også opstår for medlemmerne, når forbund lægger sig sammen.

3.1.3. Værdirationelle teorier om medlemskab

Nu bevæger jeg mig videre fra de formålsrationelle grunde til at være medlem af en fagforening til de mere værdirationelle bevæggrunde. Hidtil har jeg vist, hvordan det enkelte medlem i forbindelse med en forbundssammenlægning kan have grund til at revurdere sin formålsrationelle kalkule af, om hun vil fortsætte

⁶ Akerlof viser, at selvom overtrædelse af normen fører til, at færre vil tro på og bakke op om normen, så vil organiseringsnormen efterleves alligevel af medlemmer, der ikke deler holdningen vil bakke op, af frygt for tab af anseelse.

sit medlemskab. Nu vil jeg beskrive, hvordan sammenlægninger af to forskellige forbund også ændrer ved de værdier, som medlemmerne identificerer sig med. Dermed kan medlemskabet både tages til genovervejelse i sammenlægningssituationen af formålsrationelle og værdirationelle årsager.

De værdirationelle grunde til at organisere sig kan opdeles i to distinkte ideologier: solidaritetsideologi og fagideologien⁷ (Due and Madsen, 2001; Due et al., 1993; Due et al., 2007). På samme måde som, at de formålsrationelle og værdirationelle grunde til organisering i praksis begge gør sig gældende hos det enkelte individ, vil mange medlemmer både være præget af solidaritetsideologien og fagideologien. Men da de to ideologier kan kaste forskelligt lys på sammenlægningsproblemstillingen, holder jeg også dem adskilt af analytiske årsager. Kort fortalt kan man sige, at folk der identificerer sig med solidaritetsideologien står i fagforening for at være solidariske med andre medlemmer og dermed danne en stærkere fælles front, mens de der er præget af fagideologien identificerer sig med deres fag og faggruppe og er medlemmer af den grund. Den danske fagbevægelse er med sin historiske tilknytning til Socialdemokratiet og den bredere arbejderbevægelse grundlæggende set rundet af solidaritetsideologien, men fagideologien "synes stadig at være et fundamentalt træk ved de motiver, folk har for at organisere sig" (Due et al., 1993: 105).

I det følgende vil jeg med Sverre Lysgaards teori om arbejderkollektivet (1967) uddybe, hvordan og hvorfor solidaritetsideologien sætter sig igennem, og får folk til at organisere sig. Dernæst trækker jeg på arbejds sociologien og professions sociologien for at forstå fagideologiens rækkevidde.

SOLIDARITETSIDEOLOGISKE GRUNDE TIL MEDLEMSKAB

Der er danske lønmodtagere som organiserer sig, fordi de grundlæggende set identificerer sig med fagbevægelsens solidaritetsideologi. Selvom LO-forbundene, som jeg afgrænser mig til i dette speciale, alle bekender sig til solidaritetsideologien, er der dog forskel på, i hvilken grad og på hvilken måde. Fx varierer betoning af partipolitisk uafhængighed mellem de forskellige LO-forbund. Dermed kan den solidaritetsideologiske årsag til medlemskab blive sat på prøve i forbindelse med en sammenlægning. Men hvad er betingelserne for, at solidaritetsideologien sætter sig igennem i de forskellige forbund, og hvordan omsættes solidaritetsideologien konkret til medlemskab i fagforbundet? Dette kan man blive klogere på ved hjælp af Lysgaards teori om arbejderkollektivet.

Lysgaard opridser tre grundlæggende vilkår for, at arbejderkollektivet – som er et udtryk for solidaritetsideologien⁸ – kan blomstre. For det første kræver det et pres på arbejdet fra ledelsen. Presset er særligt tyngende, og dermed befordrende for solidaritetsideologien, når det forekommer vilkårligt og uforudsigeligt, samt når det af arbejderne opfattes som illegitimt (1967: 188ff). For det andet kræver det, at arbejderne samtidig står i et afhængighedsforhold til virksomheden. Det vil sige, at de ikke bare kan sige op og finde sig et andet arbejde (191ff). Og for det tredje kræver det, at der er tale om en gruppe af underordnede. Ifølge Lysgaard er man underordnet, når man ikke har myndighed over andre ansatte eller ansvaret for dem. Denne gruppe af underordnede må ikke opfatte deres underordning som fuldt legitim, og de må have et ønske om magt og ære, førend at arbejderkollektivet kan opstå som en forskansningsordning over for firmaets ledelse, der ses som en modpart (194ff). Ud over disse tre grundlæggende vilkår taler

⁷ Undertiden kaldes solidaritetsideologien også fagforeningsideologien eller lønmodtagerideologien, mens fagideologien ofte kaldes professionsideologien. Jeg vil dog her for simpelhedens skyld holde mig til begreberne solidaritetsideologien og fagideologien.

⁸ Lysgaard slår på bogens første side fast, at der i arbejderkollektivet "tydeligvis [er] snakk om solidaritetsideologien..." (1967: 3).

Lysgaard også om en række identificerings- og interaktionsbetingelser. Kort fortalt handler identificeringsbetingelserne om fælles ydre kendetegn og symboler, hvor arbejderne (de underordnede) adskiller sig fra ledelsen (de overordnede) (198ff). Interaktionsbetingelserne handler om ansigt-til-ansigt kontakt og dermed per definition om, hvorvidt arbejderne står i fysisk nærhed til hinanden eller kan bevæge sig frit rundt (203ff). Disse interaktionsbetingelser fører på sin vis tilbage til Crouch, som understregede, at mødet med fagforeningen i praksis altid må være et ansigt-til-ansigt møde, hvor stor og centraliseret fagforeningen end måtte være. Således opridses Lysgaard de betingelser, som skal til for at arbejderkollektivet og solidaritetsideologien kan blomstre, nemlig fælles vilkår, identifikation og interaktion. Med disse betingelser kan man forstå, hvorfor solidaritetsideologien varierer i styrke og udtryk fra forbund til forbund. Men hvordan sætter dette arbejderkollektiv sig så konkret igennem og fører til medlemskab af fagforeningen?

Arbejderkollektivet afspejler en kollektiv måde at organisere sig på, som er forpligtende, og som den enkelte vanskeligt kan sætte sig op i mod eller afvige fra (Lysgaard, 1967: 12). Kollektivet udgøres på en og samme tid af et værdisystem, der rummer interesser, målsætninger og værdier, og et rollesystem, som regulerer adfærd og indstillinger gennem roller (14). Et eksempel på en adfærd eller indstilling, som forventes af kollektivet, kunne meget vel være medlemskab af fagforeningen⁹. Det er den formelle status som arbejder eller underordnet, som gør, at man er en del af arbejderkollektivet – det er ikke noget man selv kan vælge. Hvis en arbejder undslår sig arbejderkollektiv, fx ved ikke at være medlem af fagforeningen, fritager arbejdskammeraterne ham ikke fra det principielle pålæg om medlemskab. Han er fortsat en arbejdskammerat, nu blot en dårlig en, som fortjener kollektivets straf, fx at blive frosset ude socialt (64). Der kan altså her tegnes en klar parallel til Social Custom-teorien, hvor frykten for sociale sanktioner indgår i folks overvejelser om, hvorvidt medlemskabet er pengene værd. I Lysgaards arbejderkollektiv vil det dog sjældent være et spørgsmål om 'at være pengene værd', da arbejderne både er underlagt en funktionel forpligtelse; "...en følelse af forpligtelse overfor systemets endelige målsetning, dvs. overfor verdisystemet." (67). Og samtidig er underlagt en normativ forpligtelse; "...en følelse af forpligtelse direkte overfor gjeldende atferds- og innstillingsmønstre" (67). Værdisystemet og rollesystemet sætter sig med andre ord igennem og internaliseres som reelle følelser, hvorfor den praktiske opbakning til arbejderkollektivet gennem fx medlemskab af fagforeningen ofte skyldes en positiv identifikation med arbejderkollektivet og solidaritetsideologien og ikke føles som tvang. Der er med andre ord en over-individuel solidaritetsideologi som begrundelse for medlemskabet af en fagforening, der ikke kan reduceres til personbårne grunde¹⁰.

Med Lysgaard kan man sige, at solidaritetsideologien – og dermed også organiseringsnormen – er stærkest i forbund, hvor arbejderne er underlagt ensartede vilkår i form af stort pres fra ledelsen og manglende mulighed for at skifte job, hvis de samtidig har gode identificerings- og interaktionsbetingelser. Ideologien sætter sig igennem som en positiv identifikation med de solidariske værdier. Men solidaritetsideologiens styrke varierer fra arbejdsplads til arbejdsplads og fra forbund til forbund.

Betingelserne for solidaritetsideologien vil ændre sig i forbindelse med sammenlægninger, og det kan få medlemsmæssige konsekvenser. Man kan fx forestille sig, at solidaritetsideologien bliver sat på prøve, når heterogeniteten forøges i medlemsgruppen, som det særligt sker i konglomerate forbund, der organiserer på tværs af brancher og uddannelsesniveauer. Presset fra ledelsen vil nemlig variere fra branche til branche, og

⁹ Lysgaard understreger, at arbejderkollektivet og fagforeningen ikke er det samme. Arbejderkollektivet opstod først og er forudsætningen for fagforeningen. Der er således en principiel uafhængighed af fagforeningen, selvom fagforeningen har spillet en stor rolle i understøttelsen og styrkelsen af arbejderkollektivet (1967: 61-62).

¹⁰ Lysgaard er også opmærksom på personbårne grunde til at tilslutte sig arbejderkollektivet, som tillægges vægt i de formålsrationelle teorier om fagforeningsmedlemskab. Han refererer til den enkeltes ønske om selvudfoldelse, om belønning og om at undgå straf (68ff).

samtidig vil medlemmer med længere uddannelse have fortrinsvis lettere ved at skifte job. Det er med andre ord de helt grundlæggende betingelser for solidaritetsideologiens opblomstring, som er på spil, når forbund lægger sig sammen.

I det følgende vil jeg vise, hvordan også fagideologien forventes at have betydning for medlemmernes værdirationelle handlinger i forbindelse med forbundssammenlægninger.

FAGIDEOLOGISKE GRUNDE TIL MEDLEMSKAB

Ud over identifikationen med de solidariske værdier og det fælles afsæt over for arbejdsgiverne, som jeg her kalder solidaritetsideologien, kan fagideologien også være en væsentlig årsag til, at man er medlem af fagforeningen. Logikken er her, at man er fagligt organiseret, fordi man ønsker at være en del af gruppen af fagfæller. Derfor kan sammenlægninger af forbund også her frembringe åbenlyse dilemmaer, og fagideologien risikerer at blive svækket, hvis et fagorienteret forbund absorberes i et tværfagligt forbund

Fagideologien har på den ene side, lige som solidaritetsideologien, en økonomisk-strategisk dimension. Denne udspringer af den monopolisering af arbejdskraften inden for et fag, som fagbevægelsen traditionelt har benyttet for at sikre bedre vilkår (Due et al., 2010: 32). De økonomisk-strategiske interesser omsættes i ideologiske fællesskaber, som befordrer medlemskab af fagforeningen. Men ved siden af denne økonomisk-strategiske dimension, som i virkeligheden er en formålsrationel begrundelse, ligger der også i fagideologien en genuin identifikation, som motiverer folk til at organisere sig ud fra deres faglighed. Denne faglige identifikation har været underbelyst i teorierne om fagforeningsmedlemskab. Jeg vil derfor trække på arbejds sociologien og professions sociologien for at vise, hvordan faglig stolthed opstår og i sig selv får betydning for tendensen til at stå i fagforening.

Professioner og semi-professioner har traditionelt været præget af en stærk fagideologi, som betyder, at disse grupper er lykkedes med at opnå og fastholde en høj organisationsgrad (Due et al., 2010: 87). Ifølge professions litteraturen kan den stærke fagideologi forklares ud fra et særligt professionelt 'commitment' (Due and Madsen, 1990)¹¹. Dette commitment, eller engagement, handler om en særlig selvforståelse, hvor professionerne ser det som deres pligt at sikre den nødvendige kvalitet i udøvelsen af en væsentlig samfundsmæssig opgave. Denne særlige etik eller forpligtelse er ofte begrundet i at gøre det godt for klienternes skyld, men det er samtidig kun professionens medlemmer, som kan vurdere kvaliteten (369, 398-399). Men spørgsmålet er, om dette faglige engagement er forbeholdt de professionelle grupper med et videnskabeligt, abstrakt arbejdsgrundlag?

¹¹ Ud over dette professionelle commitment, viser Due & Madsen, hvordan professionernes samtidig har særegne muligheder for at benytte en faglig eksklusions-strategi, altså det jeg oven for kaldte den økonomisk-strategiske dimension oven for. De gode muligheder for at bruge en effektiv faglig eksklusions-strategi hænger sammen med, at der findes områder med arbejdsfunktioner, der kræver særlige færdigheder, som kun kan opnås gennem længerevarende og oftest videnskabeligt baseret uddannelse. Det er samtidig et arbejde, som kræver en vis grad af autonomi og selvstændig udførelse, som ikke kan automatiseres (1990: 401). Disse særlige krav til færdigheder kan benyttes til at ekskludere andre grupper fra arbejdsområderne gennem en såkaldt 'social closure', hvor adgangsbilletten til arbejdsområdet bliver formaliserede diplomer og eksamensbeviser fra uddannelsesinstitutionerne (1990, p. 393ff). Denne eksklusions-strategi baseret på specifikke uddannelseskrav minder om den måde faglærte i Danmark historisk har udelukket ufaglærte fra deres fagforbund (Due and Madsen, 2001: 9-10; Scheuer, 1994) og er således ikke forbeholdt professionerne omend deres specifikke viden giver gode betingelser for eksklusions-strategier.

I arbejds sociologien er det velunderbygget, at faglig identifikation udspringer af konkret, kontinuerligt arbejde med modstand, hvor arbejderen sætter sig selv på spil og gerne vil gøre arbejdet godt (Dejours, 2009a; Dejours, 2009b; Sennett, 2009).

Hos Richard Sennett er udviklingen af faglighed og faglig identifikation grundlaget for en etik, hvor mennesker ønsker at gøre deres arbejde godt¹². Men Sennett viser, hvordan etikken og faglig identifikation ikke er forbeholdt professionerne og semi-professioner. Faglighed udvikles nemlig i det dialektiske samspil mellem hånd og ånd, som finder sted i konkrete arbejdsprocesser. Hvad enten du er læge eller murer, udvikles fagligheden gennem timevis af træning og dvælen i det konkrete arbejde. For at blive dygtige til vores arbejde må vi løbe panden mod muren et utal af gange (2009: 105). Det er således i arbejdet med modstand, og vores forsøg på at overkomme modstanden, at menneskers faglighed udvikles (222ff). Gentagelsen i arbejdet bliver dermed forudsætningen for at kunne udvikle en særegen faglighed, som adskiller sig fra andres, og denne faglighed er kilden til selvtilfredshed og stolthed (Nielsen et al., 2010b: 31; Sennett, 2009: 274, 295-296). Christophe Dejours argumenterer for en lignende kropsligt erfaret intelligens, som udvikles i arbejdet med modstand (2009a: 30ff)¹³. Dejours viser, hvordan de opsparede anstrengelser med at overkomme modstand lagres i kroppen som tavse færdigheder (2009a: 30ff). Disse tavse færdigheder forfines først efter en lang og stædig anstrengelse, og udviklingen af fagligheden kræver et stort personligt engagement – et engagement som ligefrem kan overskride subjektiviteten (40)¹⁴. Derfor er det heller ikke overraskende, at dette subjektive engagement ofte medfører, at folk identificerer sig med deres faglighed.

Arbejds sociologiens bredere forståelse af faglig identifikation åbner op for en forståelse af, hvordan faglærte og ufaglærte arbejdere også kan udvikle fagligt engagement og identifikation gennem konkrete arbejdsprocesser, hvor de gradvist bliver dygtigere gennem arbejdet med modstand. Således bliver fagideologien også relevant i visse LO-forbund og er ikke længere forbeholdt professionerne. Følelsen af faglig samhørighed må forventes at være stærkest i forbund, hvor medlemmerne deler den samme faglighed. Dermed kan man samtidig forvente, at medlemmets faglige identifikation med sit forbund risikerer at lide et knæk, når forbundet fusionerer eller absorberes af et større, tværfagligt forbund.

Opsamlende kan man konkludere, at de værdirationelle årsager til at være medlem af en fagforening kan opdeles i to forskellige ideologier; solidaritetsideologien og fagideologien. For begge ideologier gælder det, at lønmodtagere er medlemmer af en fagforening, fordi de identificerer sig med fagforeningens værdier.

¹² Sennett har gjort sig til talsmand for en ny arbejds etik, som han kalder håndværksmæssighed:

"Håndværksmæssighed er udtryk for en varig, grundlæggende menneskelig impuls – ønsket om at gøre arbejdet godt for dets egen skyld." (2009: 18). Håndværksmæssighed skal forstås bredt som menneskers grundlæggende ønske om at gøre deres arbejde godt. Ikke for at tjene penge eller for at få anerkendelse, men simpelthen at gøre arbejdet godt for dets egen skyld. Der er altså tale om en arbejds etik der har visse lighedstegn med den professionelle etik. Karl Marx udviklede i sine ungdomsskrifter et begreb om arbejderens kunstsans, som har visse affiniteter med Sennetts håndværksmæssighed, selvom Sennett aldrig citerer Marx (Nielsen and Nielsen, 1999; Nielsen, 2007).

¹³ Samme år som Sennett udgav *Håndværkeren* udgav den franske psykolog Christophe Dejours sit foreløbige hovedværk *Travail vivant* i to bind (2009a; 2009b). I *Travail vivant* forfattes den psykodynamiske teori om arbejde som en teoretisk overbygning på fire årtiers klinisk arbejde på Centre National des Arts et Métiers i Paris. På klinikken fandt et særligt interdisciplinært møde sted mellem ergonomen og psykoanalysen, som blev inspirationskilden til Dejours teori (Dejours and Deranty, 2010: 167ff).

¹⁴ Dejours går et psykologisk skridt dybere end Sennett og viser, hvordan subjektet gennemgår en regulær transformation i arbejdet. Den arbejdende udvikler ikke blot nye evner og kompetencer, men opdager helt nye følelsesregistre hos sig selv (registres de sensibilité) (2009a: 171). I arbejdet lærer man at kende sine egne grænser og samtidig udvider sit repertoire af følelsesmæssige indtryk, hvorved der skabes ny virtuositet, som man ender med at elske, som man elsker sig selv (171).

Solidaritetsideologien er den mest politiske, og her identificerer lønmodtagerne sig typisk med værdier om solidaritet og retfærdighed, mens fagideologien er mere fagchauvinistisk, da lønmodtagerne ifølge denne identificerer sig med de specifikke vidensformer eller det specifikke arbejdsbidrag, som det enkelte fag eller profession leverer. Begge ideologier indeholder formålsrationelle elementer, men der er mere på spil end det. Folk organiserer sig også, fordi de positivt identificerer sig med ideologierne, og på den vis bidrager værdirationelle forklaringer også væsentligt til at forstå, hvorfor folk organiserer sig. Dermed træder værdirationelle dilemmaer frem for det enkelte medlem i forbindelse med forbundssammenlægninger på niveau med formålsrationelle dilemmaer.

Jeg vil nu diskutere, hvilke generelle teoretiske forventninger til forbundssammenlægningers påvirkning af medlemsudviklingen, som kan formuleres ud fra teorierne om fagforeningsmedlemskab.

3.1.4. Generelle teoretiske forventninger til sammenlægninger og medlemskab

Jeg har nu fremlagt nogle af de mest centrale formålsrationelle og værdirationelle individuelle overvejelser om medlemskab, som medlemmerne må gøre sig i forbindelse med forbundssammenlægninger. Inden jeg ser nærmere på de organisatoriske skift, som finder sted, når forskellige forbundstyper sammenlægges, vil jeg forsøge at knytte teorierne om medlemskab tættere på sammenlægningsproblematikken. På den baggrund fremsættes de første teoretiske forventninger til, hvad forbundssammenlægninger kan betyde for medlemsudviklingen.

Som litteraturgennemgangen viste kan fagforbund være motiverede til at lægge sig sammen ud fra et ønske om at skabe synergier og stordriftsfordele, som kan forbedre servicen til medlemmerne uden at hæve kontingentet. Eller omvendt sikre samme medlemsservice og sænke kontingentet. Begge tilfælde burde resultere i en større nytte for pengene, hvilket ud fra en formålsrationel tilgang, alt andet lige, bør styrke den enkelte lønmodtagers motivation til at være medlem. En anden årsag til forbundssammenlægninger er ønsket om en større forhandlingsstyrke vis-à-vis arbejdsgiverne og det politiske system. Her er en positivt formulerede tese, at jo flere organiserede lønmodtagere, jo større forhandlingsstyrke kan man forvente. Eller negativt formuleret kan en sammenlægning dæmme op for potentielle svækkelser, fx som følge af centraliseringer på arbejdsgiversiden. I begge tilfælde må en formålsrationel optik, alt andet lige, forvente en større nytte for pengene qua forbedrede forhandlingsresultater.

Det er langt fra altid, at sammenlægninger reelt fører til stordriftsfordele eller forbedrede forhandlingsresultater, men under denne forudsætning, må man med de formålsrationelle teorier forvente, at sammenlægninger vil styrke den faglige organisering.

Hvad angår Social Custom-teorien, er sammenhængen lidt mere tvetydigt, selvom den også hviler på formålsrationelle præmisser. I udgangspunktet vil antallet af medlemmer, som følger med over i et sammenlagt forbund stige med andelen af kollegaer, som også forsætter medlemskabet, og tilbøjeligheden til dette vil være størst i brancher med en høj organisationsgrad. Sammenlægningernes betydning i en Social Custom-optik er imidlertid mere kompleks, da det indbyrdes forhold mellem forbundene må forventes at være afgørende for selve sammenlægningens påvirkning af organiseringsnormen. Som Scheuer også har påpeget (1990: 474-475), kan man på den ene side forvente, at det normative pres for medlemskab bliver større, hvis der kun er én organisation, og ikke flere rivaliserende forbund, som forsøger at organisere samme gruppe. Når sammenlægninger formindsker rivalisering og omkostningsfulde grænsestridigheder, må man derfor forvente, at organiseringsnormen bliver stærkere. Omvendt skal udbuddet af fagforbund kunne rumme forskellige medlemsgrupper, så der ikke er medlemsgrupper, som bliver utrygge ved en

eventuel 'majorisering' af gruppen efter en sammenlægning. Det kunne fx være, at sammenlagte forbund har mindre at tilbyde de stærkeste medlemsgrupper, som derfor melder sig ud qua nyttekalkulen (1990: 476). Samlet set er Social Custom-teorien ikke entydig vedrørende medlemseffekter, når forbund lægger sig sammen. Sammenlægningernes påvirkning af organiseringsnormen vil afhænge af de konkrete omstændigheder.

Vedrørende de værdirationelle forklaringer må man igen sondre mellem solidaritetsideologien og fagideologien. I udgangspunktet ligger forbundssammenlægninger i tråd med solidaritetsideologien. Som Due og Madsen har påpeget, vil fagbevægelsens fokus på solidaritet og fællesskab give et ideologisk pres i retning af industriforbund, som organiserer alle arbejdere i en bestemt industri (fx 2001: 10). Det er også denne position LO i Danmark historisk har indtaget. Større og stærkere forbund med solidaritet på tværs af forskelle flugter dermed med solidaritetsideologien. Men omvendt må man med teorien om arbejderkollektivet påpege, at hvis arbejdsbetingelserne bliver for forskellige på tværs af medlemsgrupperne, kan det være vanskeligt at opretholde et fælles fodslag. Det gælder særligt de sammenlægninger, som peger i retning af konglomerate forbund, hvor man organiserer på tværs af brancher og faggrupper. Med andre ord vil den større heterogenitet blandt medlemmerne kunne udfordre solidaritetsideologien, og man kan stille spørgsmålstegn ved, om solidariteten vil være stærkt nok til at kunne samle på tværs af medlemsgrupperne. Solidaritetsideologiens betydning for medlemsudviklingen i forbindelse med sammenlægninger er ikke entydig, men i større forbund risikerer man måske, at nogle medlemmer ikke længere kan bakke op om solidariteten og melder sig ud.

Denne øgede heterogenitet i medlemsskaren som følge af sammenlægninger peger mere entydigt på en svækkelse af fagideologien og den faglige identifikation. Jo længere væk et sammenlagt forbund bevæger sig fra den enkelte lønmodtagers faglighed, jo lavere må man forvente, at den fagideologiske motivation til at organisere sig vil være. Igen handler det i høj grad om, hvordan man håndterer problemstillingerne i de enkelte sammenlægninger, og hvor meget fokus, der er på de forskellige faggrupper. Men alt andet lige må man ud fra fagideologien forvente, at nogle medlemmer ikke kan se sig selv i de sammenlagte forbund og vil melde sig ud.

På baggrund af den hidtidige diskussion fremsættes to generelle teoretiske forventninger til sammenhængen mellem faglig organisering og forbundssammenlægninger:

1. Lønmodtagere som primært orienterer sig formålsrationelt vil have større tilbøjelighed til at være medlemmer efter forbundssammenlægninger end før sammenlægninger.

Denne generelle teoretiske forventning gælder under forudsætning af, at forbundssammenlægninger fører til stærkere organisationer med bedre interessevaretagelse.

2. Lønmodtagere som primært orienterer sig værdirationelt vil have mindre tilbøjelighed til at være medlemmer efter forbundssammenlægninger end før sammenlægninger.

Denne generelle teoretiske forventning gælder under forudsætning af, at de sammenlagte forbund har forskellige fagpolitiske profiler.

Som forudsætningerne indikerer, kan de konkrete medlemsmæssige dilemmaer variere fra sammenlægning til sammenlægning. Jeg vil derfor nu inddrage en forbundstypologi, som kortlægger forskellige forbundstyper, og dermed vise, hvordan de medlemsmæssige dilemmaer afhænger af, hvilke forbundstyper som lægges sammen. Først når dette organisatoriske niveau er inkluderet, kan der formuleres mere specifikke, falsificerbare hypoteser om sammenlægningens påvirkning af medlemsudviklingen.

3.2. Forbundstypologi

Scheuer har udviklet en typologi over forbundstyper, som sonderer mellem forbundenes strategiske profil, og dermed siger noget om, hvilke værdier og ydelser forbundene profilerer sig på. Med denne typologi kan man opfange de dilemmaer, lønmodtagerne står over for, når et forbund lægges sammen med et forbund med en anden strategisk profil.

Scheuer differentierer forbundene ud fra to dimensioner, 1) hvor let det er for lønmodtagerne at anvende kollektiv handling til at forbedre løn- og arbejdsvilkår, og 2) hvor afhængig lønmodtageren er af denne kollektive handling (Ibsen et al., 2011c: 47, 192ff; Scheuer, 1986). Den første dimension henviser til, at det er lettere at anvende sit fagforbund, hvis man er samlet og kvalifikationerne er efterspurgt, end hvis man er spredt og arbejdskraften let kan erstattes af andre. Den anden dimension handler om, hvor meget magt den enkelte lønmodtager har i arbejdssituationen (Scheuer, 1986: 20). Med disse to dimensioner fås fire lønmodtagsituationer:

1. Høj afhængighed & let at anvende forbund
2. Lav afhængighed & let at anvende forbund
3. Høj afhængighed & svært at anvende forbund
4. Lav afhængighed & svært at anvende forbund

Disse fire grundlæggende lønmodtagsituationer stiller forbundene med forskellige strategiske valg, og det bliver muligt at opdele i fire tilsvarende forbundstyper baseret på, hvilken strategi der passer bedst på de potentielle medlemmer. For de to situationer hvor lønmodtagerne har stor afhængighed af deres forbund vil en kollektivistisk strategi være bedst til at organisere medlemmerne, mens det for de to situationer, hvor lønmodtagerne ikke er særlig afhængige af forbundet, vil det være en fordel at vælge strategi baseret på uddannelse eller profession (Scheuer, 1986: 22ff; Ibsen et al., 2011c: 194).

Dermed fører de to dimensioner til de fire idealtypiske forbundstyper i tabel 3.1, som egner sig bedst til hver deres lønmodtagsituation.

Tabel 3.1. Fire forbundstyper

	Ikke-kollektivistisk strategi	Kollektivistisk strategi
Professionel strategi	Professionalisme	Fagbaseret kollektivism
Ikke-professionel strategi	Serviceorientering	Kollektivism

Fordelen ved denne typologi er, at den inddrager forbundets strategiske fokus. Forbundets strategiske fokus hænger nemlig intimt sammen med, hvilke ydelser der udbydes, og hvilke værdier forbundet lægger vægt på. Dermed påvirkes lønmodtagerens valg eller fravalg af medlemskab ud fra forbundstypen, hvad enten valget er formålsrationelt eller værdirationelt. Typologien åbner derfor også op for at forstå de dilemmaer, som medlemmerne står over for, når deres forbund bliver lagt sammen.

Ibsen et al. skriver følgende om typologien:

Graden af professionalisme indikerer, at fagforeningsmedlemskabet baserer sig på medlemmernes uddannelse (eksempelvis dimittenduddannelsen), medens graden af kollektivism angiver, at fagforeningen strategisk satser på, at medlemmernes loyalitet retter sig mod lønmodtagerens fælles levevilkår/arbejdsvilkår. (Ibsen et al., 2011c: 194).

Med denne typologi bliver det tydeligt, hvordan sammenlægning af to forskellige typer forbund, med forskelligt strategiske fokus, stiller medlemmet i dilemmaer. Hvis man fx forestiller sig en postarbejder, som står over for en sammenlægning mellem Postforbundet og SiD. Postforbundet lægger vægt på den faglige identitet forbundet med at arbejde i postbranchen, og samtidig handler de ikke særligt kollektivistisk, idet Postforbundet kun organiserer tjenestemænd og ikke forhandler overenskomst. Herover for står SiD som godt nok allerede organiserer postarbejdere (de overenskomstansatte) men samtidig organiserer en myriade af andre ufaglærte fra forskellige brancher. SiD lægger derfor i sagens natur vægt på medlemmernes fælles levevilkår. Men hvis et medlem i Postforbundet hovedsageligt er værdirationelt motiveret i sit medlemskab og lægger vægt på det fagideologiske fællesskab i postbranchen og kun sekundært er formålsrationelt motiveret, vil det være et dilemma at blive overført til SiD, som primært fokuserer på det formålsrationelle, nemlig leve- og arbejdsvilkårene.

Eksemplet viser, at man må forvente en vis affinitet mellem den medlemskabsmæssige rationalitetsform og forbundstypen. Samtidig peger eksemplet på behovet for et par nuanceringer af Scheuers oprindelige typologi til brug for en analyse af forbundssammenlægninger.

For det første må man, i forlængelse af den arbejds sociologiske pointe om faglig identifikation og fagideologi, udvide "professionalisme" til at inkludere faglighed baseret på arbejdets art og ikke kun ud fra formel uddannelse. At arbejdets art og formel uddannelse ikke altid hænger sammen understøttes af den nye form for professionalisme, som voksede frem i 80'erne og 90'erne, hvor opkvalificering af fabriksarbejders kompetencer resulterede i en radikal fornyelse af arbejdets art, selvom arbejderne ikke altid avancerede i det formelle uddannelsessystem (Kristensen, 2003: 113ff). Med denne nuancering kan man forstå postarbejdere, bryggeriarbejdere og andre ufaglærte grupper som fagligt funderede, hvorfor disse forbund hører hjemme på den professionelle akse i typologien. Selvom disse ufaglærte grupper vil være relativt lettere at erstatte end formelt uddannede – og dermed har vanskeligere ved at benytte forbundet – vil de ofte føle en fagideologisk identifikation med deres forbund, som får betydning i forbindelse med forbundssammenlægninger.

For det andet må man udvide forståelsen af, hvad der ligger i kategorien af kollektivistiske forbund. Ibsen et al. skriver rigtigt nok, at det er en heterogen gruppe, som har vanskeligt ved at anvende deres forbund, idet de er organiseret i forskellige sektorer og brancher, men samtidig indsnævrer de det kollektivistiske forbund til typisk at organisere ufaglærte (Ibsen et al., 2011c: 195). Men med denne indsnævring kan tendensen med konglomerate forbund ikke opfanges, og dermed er det fx vanskeligt at forstå 3F's strategiske ageren, da forbundet efterhånden karakteriseres ved både at organisere faglærte og ufaglærte.

For at summere op, anvender jeg Scheuers typologi, da de fire forbundstyper frembringer nogle af de dilemmaer, som medlemmerne placeres i, når der sker sammenlægninger på tværs af forbundstyper. Dog nuancerer jeg typologien ved at udvide den professionelle akse, så den både kan dække over uddannelsesmæssig og arbejdsmæssig identifikation, og jeg udvider kategorien af kollektivistiske forbund til at organisere på tværs af både brancher og uddannelsesniveauer. Den empiriske kategorisering af forbund, som er blevet lagt sammen i det 21. århundrede, foretages i foranalysen senere i specialet.

I det følgende kombineres teorierne om fagforeningsmedlemskab med forbundstypologien for at underbygge de medlemsmæssige dilemmaer.

3.3. Kombination af teorier om fagforeningsmedlemskab og forbundstypologi

Jeg vil nu sammenfatte medlemskabsteorien og forbundstypologien for at bygge bro mellem det individuelle og det organisatoriske niveau. Kombinationen af de to niveauer leder frem til en række falsificerbare hypoteser.

Der er en snæver sammenhæng mellem kollektivistiske forbundsstrategier og solidaritetsideologien, idet begge kredser om medlemmernes fælles livs- og arbejdsvilkår. På den ene side må man derfor forvente, at en bevægelse fra et kollektivistisk forbund til et større (og stærkere) kollektivistisk forbund ligger fint i forlængelse af solidaritetsideologien. Men på den anden side er solidaritetsideologien betinget af ensartede arbejdsvilkår, hvorfor den øgede heterogenitet i sammenlagte kollektivistiske – særligt konglomerate - forbund kan sætte solidariteten på prøve. Hvad angår de professionelle strategier, hænger de åbenlyst sammen med fagideologien. Det betyder, at en bevægelse fra et professionelt eller fagbaseret kollektivistisk forbund til et rent kollektivistisk forbund, som ikke fokuserer på medlemmernes fag, kan gå ud over fagideologiske medlemmers motivation til fortsat medlemskab. Men hvilke sammenhænge kan man forvente mellem de formålsrationelle grunde til organisering og skift i forbundstype?

Man kan med rational choice tankegangen sige, at betoningen af kollektive goder hænger sammen med lønmodtagerens afhængighed af forbundets evne til at forhandle gode løn- og arbejdsvilkår på en sådan måde, at jo mere afhængig lønmodtageren er af den kollektive handling, jo større betydning vil hun tillægge de kollektive goder. LO-forbund vil i udgangspunktet altid benytte kollektivistiske strategier, da de kollektive forhandlinger fra start har været fagbevægelsens eksistensberettigelse nummer ét (Due et al., 1993: 95). Men som Olson pointerede, vil der være lønmodtagere, som vil være tilbøjelige til at free ride, medmindre forbundet yder individuelle goder med et selektivt incitament, som ikke kan erhverves andetsteds til en billigere pris. Denne form for formålsrationel kalkule kan risikere at skubbe medlemmer i retning af gule fagforeninger i forbindelse med en sammenlægning, hvis de opfatter de gule fagforeningers individuelle goder som lige så attraktive og samtidig ikke føler et tilstrækkeligt socialt pres eller en værdirationel tilknytning til det sammenlagte forbund. Men sammenlagte forbund burde kunne udnytte stordriftsfordele samt en bedre forhandlingsposition til både at optimere de individuelle og kollektive goder. Man må derfor forvente, at medlemmer som hovedsageligt er formålsrationelt orienterede vil være tilbøjelige til at fortsætte i et sammenlagt forbund, og det sammenlagte forbund har også potentiale til at tiltrække flere formålsrationelle individer efter en sammenlægning.

Som jeg tidligere har argumenteret for, vil sammenlægningernes påvirkning af medlemsudviklingen i en Social Custom-optik afhænge af de konkrete omstændigheder, og det indbyrdes forhold mellem forbundene, som lægges sammen. Teorien indarbejdes derfor ikke direkte i hypoteserne. I stedet angives konkurrenceforholdene mellem de sammenlagte forbund undervejs i hovedanalysen for at se, om de spiller en rolle.

Inden jeg kan udlede falsificerbare hypoteser om medlemskab og sammenlægninger, skal jeg tage forbehold for, at sammenlægninger kan implementeres og lykkes i varierende grad, hvilket må forventes at påvirke den faglige organisering. Med dette forbehold kan fem falsificerbare hypoteser formuleres, som kombinerer teorier om fagforeningsmedlemskab og forbundenes organisatoriske karakteristika. Af organisatoriske karakteristika sondres mellem forbundenes strategi, jævnfør forbundstypologien, og forbundenes status i forbindelse med en sammenlægning, jævnfør tredelingen i absorberet, absorberende og fusioneret.

3.4. Hypoteser om sammenlægningers påvirkning af medlemsudviklingen

Der formuleres følgende fem hypoteser for situationer, hvor status i sammenlægning og forbundstype kombineres. Det er disse fem hypoteser, som er relevante i forbindelse med sammenlægninger af LO-forbund i det 21. århundrede, men i teorien kan flere hypoteser formuleres ud fra andre kombinationer.

HYPOTese NR. 1

Fagbaseret kollektivistisk forbund (A) absorberes i kollektivistisk forbund (B)

➔ Medlemsudviklingen i A forværres.

Det forventes, at mange værdirationelt motiverede medlemmer vil melde sig ud af A i forbindelse med eller umiddelbart efter sammenlægningen.

HYPOTese NR. 2

Fagbaseret kollektivistisk forbund (C) absorberes i fagbaseret kollektivistisk forbund (D)

➔ Medlemsudviklingen i C forværres

Det forventes, at mange værdirationelt motiverede medlemmer vil melde sig ud af C i forbindelse med eller umiddelbart efter sammenlægningen, idet D har en anden fagprofil end C, som ikke ændres efter sammenlægningen.

HYPOTese NR. 3

Kollektivistisk forbund (E) absorberer fagbaseret kollektivistisk forbund (F)

➔ Medlemsudviklingen i E forbedres

Det forventes, at flere formålsrationelt orienterede lønmodtagere vil melde sig ind i E i forbindelse med eller umiddelbart efter sammenlægningen, da E bliver et større forbund, som samtidig beholder en kollektivistisk profil.

HYPOTese NR. 4

Kollektivistisk forbund (G) fusionerer med kollektivistisk forbund (H)

➔ Medlemsudviklingen i G og H forbedres

Det forventes, at flere formålsrationelt orienterede lønmodtagere vil melde sig ind i begge fusionerede forbund i forbindelse med eller umiddelbart efter sammenlægningen, da de begge bliver et større forbund, som samtidig beholder en kollektivistisk profil.

HYPOTESE NR. 5

Fagbaseret kollektivistisk forbund (I) absorberer fagbaseret kollektivistisk forbund (J)

➔ Medlemsudviklingen i I forbedres

Det forventes, at flere formålsrationelt orienterede lønmodtagere vil melde sig ind i I, uden at de mere værdirationelt motiverede melder sig ud, idet I bliver større og beholder den samme fagbaserede kollektivistiske strategi.

Hypoteserne vil blive afprøvet i specialets hovedanalyse og efterfølgende diskuteret. Inden da vil jeg i næste kapitel redegøre for specialets undersøgelsesdesign og diskutere, hvordan man bedst afprøver hypoteserne.

4. Undersøgelsesdesign og data

I dette kapitel redegør jeg for, hvordan man metodisk kan undersøge de kvantitative sammenhænge mellem forbundssammenlægninger og medlemsudviklingen.

Jeg starter med at beskrive de registerdata, som benyttes i analysen. Dernæst fremlægges punkter, man skal være opmærksom på i undersøgelser af forbundssammenlægningers effekter. Efterfølgende viser jeg, hvordan disse opmærksomhedspunkter kan håndteres, inden jeg gør rede for undersøgelsens konkrete metode. Metoden består af fire deskriptive statistiske mål for medlemsudvikling samt relevant kontekstviden. Denne metode gør det muligt at beskrive sammenhængene mellem forbundssammenlægninger og medlemsudviklingen fra forskellige vinkler, hvormed der åbnes for mulig afvisning af hypoteserne i tråd med det kritisk rationalistiske udgangspunkt.

4.1. Databeskrivelse

Undersøgelsen er baseret på Danmarks Statistiks registre over arbejdsstyrken fra 1996 til 2012¹⁵. Det er således individbaserede paneldata for hele den danske befolkning i perioden. De anvendte registerdata er organiseret således, at individernes status måles en gang om året, typisk ultimo igangværende år.

Fordelen ved at benytte registerdata er, at der foreligger data for hele populationen, hvormed der undgås problemer med uvillige respondenter, skæv deltagelse og manglende repræsentativitet, som kendes fra survey-data (Hansen and Andersen, 2005: 94). Desuden undgår man med registerdata de problemer med reliabilitet, som retrospektive spørgsmål kan føre til, fordi respondenter skal forsøge at gengive situationer ud fra hukommelsen (128-129). Til gengæld er det en ulempe, at dataindsamlingen ikke kan designes ud fra en given problemstilling. Man havde formentlig kunnet overkomme væsentlige dele af de problemer, som diskuteres neden for, hvis der fandtes en præcis variabel for forbundsstrukturændringer, eller hvis variablene kunne inddeles i kortere tidsintervaller end de årlige. Det er heller ikke muligt at inddrage individernes holdninger eller vurderinger, så man må forlade sig på en ren objektiv analyse med de fordele og ulemper det indebærer. Overordnet set giver de forhåndenværende registerdata dog store muligheder, fordi der er data for hele populationen, hvor individer kan følges over tid.

Analysepopulationen er afgrænset til arbejdsstyrken, defineret som lønmodtagere og ledige fra 15-66 år i Danmark i perioden. Populationen er defineret ud fra Danmarks Statistiks registrering af danskernes væsentligste indkomstkilde. Definitionen ekskluderer selvstændige og medhjælpende ægtefæller fra analyserne. Analyseudvalget for fagbaserede kollektivistiske forbund er afgrænset til ansatte i bestemte brancher eller stillingskoder for at der kan udregnes organisationsgrader. Det vender jeg tilbage til i afsnit 4.3.1, hvor de deskriptive mål fremlægges.

I tabel 4.1 fremgår de variable, som benyttes i hovedanalysen (se uddybning i tabel 4.2 nederst i kapitlet).

¹⁵Data er leveret af Center for Survey and Survey/Register Data.

Tabel 4.1. Variable anvendt i hovedanalysen

Variablens navn
Fagforeningskontingent, beløb indberettet til skat af fagforeningen
Entydig identifikation af a-kassetilhørsforhold
Fagklassifikation for beskæftigelsesforhold (DISCO)
Branche for væsentligste beskæftigelse (NACE)

Medmindre andre kilder angives, er alle udregninger baseret på disse registerdata.

Jeg vil nu udvikle undersøgelsesdesignet til studie af sammenlægnings påvirkning af medlemsudviklingen. Jeg starter med fire opmærksomhedspunkter.

4.2. Opmærksomhedspunkter for undersøgelsen

Der er nogle grundlæggende vanskeligheder forbundet med at undersøge forbundssammenlægnings påvirkning af medlemsudviklingen. Man kan udlede fire opmærksomhedspunkter fra Chaisons forfatterskab. Først ridses opmærksomhedspunkter op, hvorefter jeg anviser måder, som opmærksomhedspunkterne kan håndteres på, så man får en valid metode til at undersøge forbundssammenlægningerne.

For det første er det vanskeligt at isolere effekten af forbundssammenlægninger. Det er svært at vide, hvordan medlemsudviklingen ville have været, hvis sammenlægningen havde taget en anden form, en anden grad af integration eller hvis der slet ikke havde været en sammenlægning (Chaison, 1986: 125-126). Medlemsudvikling hænger ofte konkret sammen med hvor højt organiseringsindsatsen prioriteres, men man kan vanskeligt vide, hvordan organisering havde været prioriteret, hvis ikke der havde været en sammenlægning (Chaison, 2001: 244).

For det andet er der ingen måde at måle absorberede forbunds medlemsudvikling efter sammenlægningen, medmindre der er etableret en særskilt division, så den absorberede gruppe kan udsondres i det absorberende forbund (Chaison, 1981: 106).

For det tredje skal man være opmærksom på, at sammenlægninger ikke nødvendigvis påvirker de involverede forbund i lige høj grad. Små parter (absorberede) mærker tydeligere konsekvenserne end de store (absorberende) (Chaison, 1996: 15-16).

For det fjerde vil den fulde effekt ikke kunne mærkes umiddelbart, da der vil være en transitionsfase. Først når denne fase er slut giver det mening at evaluere sammenlægnings effekt (Chaison, 1996: 15-16; se også Undy, 2008: 4).

Det første punkt – hvordan man isolerer betydningen af sammenlægningerne – er det vanskeligste at håndtere, så det vies et helt afsnit til at diskutere neden for.

Hvad angår det andet punkt med at udsondre en absorberet medlemsgruppe efter sammenlægningen, åbner de individbaserede paneldata for nogle muligheder, idet man kan følge en gruppe individer over tid og dermed analysere deres indmeldelses- og udmeldelsesmønstre.

Det tredje punkt håndteres ved at fastholde opmærksomheden på de organisatorisk forskellige statusser, som forbundene kan have i en sammenlægning. Dette har jeg gjort ved udledningen af hypoteserne om sammenlægningers påvirkning af medlemsudviklingen, og i foranalysen angiver jeg så de specifikke forbunds organisatoriske status i forbindelse med deres sammenlægninger i det 21. århundrede. Jeg benytter Chaisons oprindeligt foreslåede sammenlægningsformer til at sondre mellem de tre organisatoriske statusser; absorberet, absorberende og fusioneret.

Endelig kan det fjerde, tidsmæssige punkt håndteres med paneldata ved at sondre mellem medlemsbetydningen på kort sigt og mellemlang sigt. Jeg sætter det korte sigte til at være $< 1 \text{ år}^{16}$, og det mellemlange sigte til 1-3 år. Principielt kunne man forlænge den tidsmæssige dimension, så man også så på betydningen efter 5 eller 10 år. Der er dog så mange andre faktorer, der påvirker medlemsudviklingen, at man skal være påpasselig med dette lange perspektiv. I analyser af absorberinger holder jeg mig derfor til det korte- og mellemlange sigte. Til at analysere den fusion, som fandt sted i perioden, vil jeg dog inddrage det lange perspektiv, da en egentlig fusion er en så grundlæggende omkalfatring af forbundene, at fusionen også på lang sigt må forventes at spille en signifikant rolle, selvom mange andre faktorer påvirker medlemsudviklingen.

Ud over de fire opmærksomhedspunkter, er der andre forhold, der kan påvirke om en sammenlægning bliver en succes eller ej målt på medlemsudviklingen. Forholdene forud for sammenlægningen, herunder parternes motivation og strategi kan have stor betydning for integrationsprocessen efter sammenlægningen og for sammenlægningens succes (Chaison, 1986: 126). Et mixed methods studie, hvor man supplerer den statistiske analyse med kvalitativ undersøgelse af motivation og integrationsproces kan være en måde at håndtere kompleksiteten på (se Kirsch, 2008: 182ff; eller Undy, 2008: 15ff). I dette speciale må jeg dog afgrænse mig til at beskrive de kvantitative sammenhænge, der kan observeres mellem sammenlægningerne og medlemsudviklingen. Men før jeg når så langt, skal jeg forholde mig til undersøgelsesdesignets største udfordring, nemlig det første punkt som med Chaison blev skitseret.

4.2.1. Kan man isolere forbundssammenlægningers effekt på medlemsudviklingen?

For at kunne udtale sig om sammenlægningers effekt, må man tage højde for forhold, som påvirker medlemsudsving, men ikke skyldes forbundssammenlægninger. Ebbinghaus & Visser taler om tre hovedårsager til medlemsudsving: *Cykliske faktorer* forstået som politisk-økonomiske forandringer, *strukturelle faktorer* forstået som sociale forandringer og *konfigurationelle faktorer* forstået som den institutionelle kontekst (1999). Jeg skal ikke forsøge at forklare medlemsudviklingen i al sin kompleksitet i analysen, men for at nærme mig en isolering af forbundssammenlægningernes betydning, må der tages højde for disse øvrige faktorer. Jeg vil i dette afsnit argumentere for, at man med hjælp af deskriptiv statistik og kontekstviden kan tage højde for disse forhold.

En ofte benyttet metode til at isolere effekter er multivariate analyser, som fx OLS-baserede regressionsmodeller. Modellerne sigter mod at isolere en effekt ved at kontrollere for andre faktorer. Men som jeg kort berørte i indledningen, er der her en epistemologisk problematik. Som det fremgik af gennemgangen af den eksisterende forskning, er der gode grunde til at antage, at kausaliteten så at sige løber begge veje ved forbundssammenlægninger: faldende medlemstal kan føre til sammenlægninger, men

¹⁶ Medlemsudviklingen på kort sigt er det samme som medlemsudviklingen i sammenlægningsåret. Undertiden bruges også udtrykket 'medlemsudviklingen umiddelbart efter sammenlægning'. Alle tre udtryk betyder det samme og bruges omskifteligt.

sammenlægninger kan samtidig føre til bedre eller værre medlemstal. Med denne gensidige kausalitet mellem sammenlægninger og medlemsudvikling løber OLS-regressionsmodellerne ind i det problem, som kaldes simultanitet. Og når man har modeller med simultanitet, vil OLS-regressioner medføre både biased og inkonsistente koefficienter (Kennedy, 2008: 171; Stubager and Sønderskov, 2011: 15). Måden simultanitet kan løses på i økonometri er såkaldte Simultaneous Equations Models (SEMs), hvor man betragter de to såkaldte structural equations (i vores tilfælde en model til at forudsige sammenlægninger samt en model til at forudsige medlemsudvikling) som ét system, hvor man ved hjælp af instrumentvariable håndterer endogeniteten (Wooldridge, 2011: 239ff). Inden man kaster sig over disse avancerede økonometriske modeller, må der først være tale om tydelige deskriptive sammenhænge, som efterfølgende kan søges be- eller afkræftet via økonometrisk modellering. Men som analysen vil vise, er sammenhængene mellem forbundssammenlægninger og medlemsudvikling ikke særlig udtalte, hvorfor deskriptive statistiske mål med fuld transparens foretrækkes, så læseren selv kan vurdere fortolkningen af sammenhængene

En anden mulighed for at isolere en kausal effekt ville være at gribe til den værktøjskasse, der benyttes inden for effektmålinger, når man evaluerer særlige indsats. Effektmålinger forsøger at identificere effekten af en indsats og bestemmer i hvor høj grad en effekt kan tilskrives indsatsen og ikke andre forhold (Khandker, 2010: 18). Fælles for forskellige effektmålingdesigns er, at de på forskellig vis forholder sig til den *kontrafaktiske problematik*, som handler om, hvordan en given udvikling ville have været, hvis indsatsen ikke havde fundet sted (Khandker, 2010: 22ff; Nielsen et al., 2010a: 8; EVA, 2012). I nærværende sammenhæng er den kontrafaktiske problemstilling, hvordan medlemsudviklingen ville have været i et forbund, hvis der ikke havde været en sammenlægning. Da der ikke findes kontrafaktiske data, er den største udfordring for effektmålinger at finde en fornuftig kontrolgruppe, der har samme karakteristika som indsatsgruppen, men ikke har været udsat for indsatsen. Dermed kan man kontrafaktisk afgøre, hvordan indsatsgruppen ville have udviklet sig uden indsatsen. I dette speciale kunne en løsning være at sammenligne et sammenlagt forbunds udvikling med et forbund, som ikke er blevet sammenlagt. Med paneldata ville Difference-in-Differences designet¹⁷ (DiD) være en oplagt metode til at måle effekten af forbundssammenlægninger (se Hjort-Trolle, Forthcoming; Khandker, 2010: 71ff). DiD bygger på en *parallel trend*-antagelse, som betyder, at det sammenlagte forbund skulle have haft en parallel medlemsudvikling med kontrolgruppen, hvis forbundet ikke havde været lagt sammen (Hjort-Trolle, Forthcoming: 6; Khandker, 2010: 73). DiD bygger dog også på de øvrige OLS-antagelser, hvorfor designet ikke ville løse simultanitetsproblemet, drøftet ovenfor, og bliver irrelevant. Men inspireret af metoden kunne man finde sammenlignelige ikke-sammenlagte forbund inden for nogle af de brancher, som belyses, og rent deskriptivt se på, hvordan deres medlemsudvikling har været i perioden efter sammenlægningen. Men som det fremgår af bilag 2, har de synlige effekter af forbundssammenlægningerne typisk været så små, at differencen i medlemsudvikling mellem det sammenlagte forbund og kontrolgruppen forud for sammenlægningen overstiger sammenlægningseffekten. Hermed bliver selv denne deskriptive måde at undersøge den kontrafaktiske udvikling på utroværdig.

I stedet for regressionsmodeller eller effektmålinger, vil jeg, inspireret af Kirschs undersøgelsesdesign (2008: 130ff), inddrage en række forskellige deskriptive statistiske mål, som fyldestgørende afdækker sammenlægningers påvirkning af medlemsudviklingen. Det betyder, at jeg ikke forsøger at isolere den kausale effekt af sammenlægninger, men i stedet undersøger relevante mulige sammenhænge og betydninger. For at styrke fortolkningen af forbundenes medlemsudvikling, vil jeg sammen med de deskriptive mål inddrage kontekstviden, som kan forklare særlige træk i medlemsudviklingen, der springer i øjnene. På denne måde kan det vurderes, om medlemsudviklingen har med en sammenlægning at gøre eller skyldes andre forhold. Med andre ord er der ikke tale om decideret statistisk kontrol for cykliske, strukturelle og konfigurationelle

¹⁷ Difference-in-Differences kaldes også Double-difference.

faktorer. I stedet kan man tale om en form for 'tyk' deskriptiv statistik med beskrivelse af den sammenhæng og kontekst, tallene indgår i, inspireret af måden konteksten inddrages på i de kvalitative metoders tykke beskrivelser (se også Gundelach, 2014; Ponterotto, 2006). Som det sidste inden jeg beskriver den konkrete metode, redegøres for nogle af de centrale faktorer, som forventes at påvirke medlemsudviklingen i perioden, og som jeg derfor skal holde særligt øje med i undersøgelsen.

Hvad angår de *cykliske faktorer*, må særligt den økonomiske cyklus forventes at påvirke medlemsudviklingen, fordi den ændrer antallet af beskæftigede lønmodtagere. Første årti af det 21. århundrede var også kendetegnet ved en politisk cyklus, der ikke var til de faglige organisationers fordel¹⁸, og en række forskellige love kan have påvirket medlemsudviklingen¹⁹. De *strukturelle faktorer* spiller formentlig også en stor rolle i perioden. Man skal derfor både være opmærksom på horisontale forskydninger af beskæftigelse mellem brancher og sektorer, og vertikale forskydninger mellem stillingsgrupper. Men radikale sociale og værdimæssige forskydninger forventes ikke at finde sted fra år til år, men virker snarere som et "background pressure", der hele tiden er til stede (Ebbinghaus and Visser, 1999: 143). *Konfigurationelle faktorer* som er værd at holde øje med, ud over selve forbundssammenlægningerne, kunne være ændringer i a-kassernes funktion. Ændringer i mikroorienterede forhold på de enkelte arbejdspladser kan også have stor betydning for den faglige organisering (Ibsen et al., 2011c: 38-39). Lige så kan forskydninger i arbejdsmarkedets segmentering, på grund af ændrede arbejdslivserfaringer (Jensen and Toubøl, 2014: 78-79). Det er dog ikke muligt at tage højde for disse mikroorienterede forhold i dette speciale, så jeg må nøjes med et generelt forbehold for disses påvirkning af analysens resultater.

Med disse faktorer in mente og på baggrund af diskussionen af, hvordan man i øvrigt kan håndtere udfordringerne i at undersøge sammenlægningers betydning, vil jeg nu optegne specialets konkrete metode.

4.3. Metode til undersøgelse af sammenlægningers påvirkning af medlemsudvikling

I det følgende fremlægges en metode til at afdække, hvordan sammenlægninger har påvirket medlemsudviklingen fagforbund i det 21. århundrede. Metoden består af fire deskriptive statistiske mål samt supplerende kontekstviden, som gør det muligt at afprøve hypoteserne, jævnfør det kritisk rationalistiske videnskabsteoretiske udgangspunkt. Da metoden ikke muliggør statistisk inferens, forholder jeg mig forsigtigt til afvisning og ikke afvisning af hypoteserne. Således fremstår en hypotese kun som afvist eller ikke afvist, hvis alle fire deskriptive statistiske mål peger entydigt i samme retning.

Kontekstviden inddrages dels i foranalysen, hvor jeg redegør for periodens kendetegn i forhold til medlemsudvikling og omfanget af forbundssammenlægninger, dels inddrages kontekstviden i hovedanalysen, når der observeres uventede udsving i medlemsudviklingen. Denne kontekstviden benyttes til at opfange eventuelle forhold, som påvirker medlemsudviklingen, men ikke skyldes

¹⁸ VK-regeringen som kom til magten i 2001 fremsatte et ønske om en såkaldt frihedspakke, som LO-forbundene frygtede ville få stor betydning for den faglige organisering. Konsekvenserne blev dog ikke så store, som forbundene først havde antaget (Due et al., 2007: 67ff).

¹⁹ Af politiske forandringer, som svækkede LO-forbundenes organisering bør særligt loven om tværfaglige arbejdsløshedskasser nævnes (Folketinget, 2002a). Også deltidsloven, som gav juridisk ret til deltidsarbejde (Folketinget, 2002b) og loven om afskaffelse af eksklusivretten (Folketinget, 2006), som blev vedtaget efter en dom ved Menneskerettighedsdomstolen, er relevante (se også Due et al., 2007: 67ff). Det er også en politisk cyklus kendetegnet ved gradvis liberalisering af postvæsenet og telekommunikationsbranchen, som kan påvirke den faglige organisering for nogle af de sammenlagte forbund.

forbundssammenlægningerne. På denne vis får man en tyk deskriptiv statistisk metode, som øger undersøgelsens validitet og gør det muligt at vurdere sammenlægningernes betydning.

I det følgende fremlægges de fire deskriptive statistiske mål, som benyttes i hovedanalysen.

4.3.1. Fire deskriptive statistiske mål

I dette afsnit beskrives de fire deskriptive mål, som i hovedanalysen bruges til afprøvning af hypoteserne. Afsnittet afsluttes med tabel 4.2 over benyttede variable, operationaliseringer og beregningsmetoder. Detaljerede operationaliseringer for hvert enkelt forbund uddybes i bilag 1. Som det fremgår af tabellen er operationaliseringen af medlemmer i specialet de facto dobbeltmedlemmer, dvs. medlemmer af både fagforbund og a-kasse.

For at sikre en konsistent metode, udregnes målene for samme tidsintervaller; fra fire år før sammenlægningen til tre år efter sammenlægningen²⁰. Til analyse af periodens eneste egentlige fusion forlænges tidsintervallet til seks år efter sammenlægningen, da fusionen, som nævnt, også på lang sigt antages at have signifikant betydning.

1) ANTAL MEDLEMMER

Det første deskriptive mål er udviklingen i antal medlemmer i absolutte tal. Udviklingen i antallet af medlemmer er den gængse indikator for medlemsudvikling, og er også en vigtig indikator for forbundene selv, da deres finansielle situation afhænger af det aktuelle medlemstal. Det gælder ikke mindst i Danmark, hvor forbundene i høj grad er kontingentfinansieret. Men dette deskriptive mål kan ikke stå alene i en analyse af en sammenlægnings succes eller fiasko, da særligt cykliske faktorer vil påvirke antallet af medlemmer. Dertil kommer, at antallet af medlemmer ikke kan benyttes til at undersøge medlemsudviklingen på kort sigt, idet det absorberede forbunds medlemmer ikke kan adskilles fra sammenlægningspartens medlemmer. Hvis man udregner årlige udviklingstakter i antal medlemmer, bliver det dog muligt at sammenligne udviklingstakten før sammenlægningen med udviklingstakten på mellemlang sigt.

2) ORGANISATIONSGRADEN

Det andet deskriptive mål er organisationsgraden. Organisationsgraden udtrykker antal medlemmer sat i forhold til antal potentielle medlemmer inden for et givent område. Dermed tager organisationsgraden højde for cykliske udsving i antallet af beskæftigede. Dette mål er samtidig et essentielt supplement til antal medlemmer, da organisationsgraden i højere grad udtrykker forbundets styrkeposition og bæredygtighed²¹.

²⁰ Fire år før er valgt for at få et estimat på, hvordan tendensen var i medlemsudviklingen i årene før sammenlægningen, mens tre år efter er valgt for at kunne sammenligne med det mellemlange sigte, som er fastsat til 1-3 år oven for.

²¹ Styrkeposition skal forstås på den måde, at når forbund skal forhandle med arbejdsgiverne eller indgår i politiske forhandlinger, afhænger deres styrke ikke kun af antal medlemmer. Styrken afhænger også af, om de kan gøre krav på en legitim repræsentation af hele lønmodtagergruppen, der forhandles på vegne af (Ibsen, 2013: 131). Det vil sige også deres potentielle medlemmer. Det gælder ikke mindst i Danmark, hvor der forhandles områdeoverenskomster, gældende for et helt arbejdsområde. Som jeg også har argumenteret for tidligere i det teoretiske afsnit, er organisationsgraden samtidig et udtryk for, hvor stærk organiseringsnormen er og dermed også en indikator for

Det kan imidlertid være vanskeligt at indkredse antallet af potentielle medlemmer. Ideelt set burde man sammenholde antal medlemmer med antal ansatte på forbundets overenskomstområde. I mangel af overenskomstafrænsede data, indkredser jeg i stedet antallet af potentielle medlemmer til ansatte i specifikke brancher eller med specifikke stillingskoder. En ulempe ved dette er, at man dermed indsnævrer gruppen af medlemmer og potentielle medlemmer til ansatte i bestemte brancher eller stillingskoder, hvormed analyseudvalget kun udgør en del af de reelle medlemmer i forbundene (for en præcisering af hvordan brancher og stillingskoder udvælges se tabel 4.2). Dette smallere analyseudvalg anvendes for hele analysen af de fagbaserede kollektivistiske forbund, dvs. for alle fire statistiske mål. En anden ulempe er, at organisationsgraden ikke kan måles for de kollektivistiske forbund, som netop går på tværs af brancher og stillinger. Det kan til gengæld subgruppemålet, som ligeledes tager højde for cykliske udsving i antallet af beskæftigede.

3) INDIVID SUBGRUPPER

Det tredje deskriptive mål er individ subgrupper. Subgruppemålet angiver organisationsgradens udvikling over tid for en subgruppe af individer. Hermed får man et mål til at håndtere udsving i potentielle medlemmer, som også kan benyttes for de kollektivistiske forbund. Subgruppemålet giver en indikator for, hvordan en gruppe medlemmer reagerer på en forbundssammenlægning. Eksempelvis kan man udtrække en subgruppe af medlemmerne i Postforbundet i 1996, og se hvor stor en del af subgruppen, som fortsat er medlemmer i årene før absorberingen (1997-2000), kort efter absorberingen (2001) og på mellemlang sigt (2002-2003). Det bliver dermed muligt at se, om subgruppen reagerer ved at melde sig ud i særlig grad efter absorberingen. Ulempen med subgruppemålet er til gengæld, at man ikke kan vide, om individerne i en given subgruppe adskiller sig fra subgrupper af medlemmer fra andre år. Ved konsekvent at udtrække subgruppen fem år før sammenlægningerne, sikres dog en nogenlunde ensartethed. Det største problem med subgruppemålet har dog vist sig at være, at målet har en naturlig tendens til faldende udviklingstakt. Med andre ord har den årlige procentdel, som melder sig ud tendens til at være størst i starten af den periode, man følger subgrupper og bliver gradvist mindre, som årene skrider frem. Det betyder, at man kan komme til at konkludere, at sammenlægningen har været en fordel, da den negative udviklingstakt vil være mindre i slutningen af det målte tidsinterval, dvs. efter sammenlægningen. Jeg nøjes derfor med at konkludere på baggrund af subgruppemålet, når subgruppen reagerer med en tydeligt højere eller lavere udviklingstakt i forbindelse med sammenlægningen. Målet er ikke præcist nok til at vurdere små udsving. Samlet set får man med subgruppemålet øje for forbundenes evne til at fastholde en gruppe individer i deres medlemskab. Til gengæld siger det ikke noget om evnen til at rekruttere nye medlemmer, hvorfor jeg inkluderer et fjerde og sidste deskriptivt mål over antal indmeldelser og udmeldelser.

4) INDMELDELSESGRAD OG UDMELDELSESGRAD

Det fjerde deskriptive mål er indmeldelsesgrad og udmeldelsesgrad. I indmeldelsesgraden og udmeldelsesgraden sættes antal indmeldelser og udmeldelser i forhold til antallet af medlemmer det forgangne år. Dermed tages højde for cykliske udsving, så man kan sammenligne, om der er relativt flere medlemmer, som melder sig ind eller ud i forbindelse med sammenlægningen. Målet kan dermed bruges til at diagnosticere om en vellykket eller fejlslagen sammenlægning skyldes rekruttering eller fastholdelsen af medlemmer. Samtidig kommer jeg med indmeldelsesgraden og udmeldelsesgraden nærmere de konkrete

forbundets bæredygtighed på sigt.

hypoteser, som netop forudsiger situationer, hvor flere lønmodtagere vil melde sig ind eller ud. Lige som i målet for antal medlemmer, kan man ikke sammenligne indmeldelsesgraden på kort sigt, da populationen ændrer sig i sammenlægningsåret. Det kan man godt med udmeldelsesgraden.

Et generelt forbehold ved dette undersøgelsesdesign, som skal nævnes, ligger i forlængelse af opmærksomhedspunktet om at måle absorberede forbunds medlemsudvikling efter sammenlægningen. I både målet for antal medlemmer og indmeldelsesgrad og udmeldelsesgrad udgøres populationen efter sammenlægning af begge forbunds medlemmer i de respektive brancher eller stillingskoder. For organisationsgraden må man endog inkludere begge de sammenlagte forbunds medlemmer i de pågældende brancher eller stillingskategorier før såvel som efter sammenlægningen. Det betyder, at det kun er i subgruppemålet, at betydningen af en sammenlægning kan udsondres for ét forbunds medlemmer. De øvrige tre mål udtrykker sammenlægningens påvirkning af begge forbunds medlemmer. I nogle sammenlægninger er der tale om mange medlemmer fra det ene forbund og ganske få fra det andet. Eksempelvis organiserede Metal meget få lønmodtagere i telekommunikationsbranchen forud for Metal-TKF absorberingen. I andre sammenlægninger har begge forbund mange medlemmer i den pågældende branche/stillingskode forud for sammenlægningen, eksempelvis PMF-FOA absorberingen, hvor FOA allerede forud for sammenlægningen organiserede mange medlemmer i branchen. Det gælder for analysen, at jo færre medlemmer det absorberende forbund i forvejen har i branchen/stillingskoden, jo tydeligere kan man udtale sig om sammenlægningens påvirkning af det absorberede forbund. I sammenlægninger hvor begge forbund har mange medlemmer i branchen/stillingskoden, kan man kun udtale sig om sammenlægningens samlede påvirkning af de to forbunds medlemmer.

Opsummerende har jeg argumenteret for, at de fire deskriptive statistiske mål kommer omkring forskellige dimensioner af sammenlægningens påvirkning af medlemsudviklingen, så hypoteserne kan afprøves. Med det skitserede undersøgelsesdesign, er der ikke tale om en egentlig isolering af sammenlægningernes effekt, fordi målene kun tager højde for cykliske udsving i antal potentielle medlemmer og ikke for strukturelle- eller konfigurationelle faktorer. Som konsekvens inddrages kontekstviden, når særlige træk i medlemsudviklingen springer i øjnene, så man får en tyk deskriptiv statistik, hvormed undersøgelsens validitet øges. En væsentlig fordel ved denne deskriptive metode er, at alle data fremlægges i overskuelig og transparent form, så læseren selv kan efterprøve og vurdere min udlægning.

Kapitlet afsluttes nu med tabel 4.2, som viser operationaliseringer og beregninger af de deskriptive mål. I næste kapitel tages hul på foranalysen.

Tabel 4.2. Hovedanalysens variable, operationaliseringer og beregningsmetoder

Variabel	Operationalisering	Beregning
Forbunds-sammenlægning	Der findes ingen variabel for forbundsstrukturændringer i registrene. Man må derfor tage sammenlægningsåret – altså det år hvor et givent forbund bliver lagt sammen – som en proxy for sammenlægningen.	
Antal medlemmer	Der findes ingen variabel for forbundsmedlemskab i registrene. Derfor defineres antal medlemmer ud fra en krydsning af a-kasse medlemskab og individuelt skattefradrag for fagforeningskontingent. Medlemskab i dette speciale, drejer sig således de facto om betalende dobbeltmedlemmer, hvormed der snævres ind til de klassiske insidere i den danske model (Ibsen et al., 2011a).	Udviklingstakt i procent: $\frac{\text{antal medlemmer år}_i - \text{antal medlemmer år}_{i-1}}{\text{antal medlemmer år}_{i-1}} * 100$
Organisationsgrad	Der findes ingen variabel for overenskomstdækning i registrene. Man må derfor konstruere variabelen for potentielle medlemmer ud fra relevant branchekode eller stillingskode. Princippet for udvælgelse af relevant branche eller stillingskode er, at kategorien skal leve op til tre forhold samtidig: 1. Omfatte så stor en del af et givent forbunds medlemmer som muligt. 2. Disse medlemmer skal samtidig udgøre en så stor del af de beskæftigede i den pågældende branche eller stillingsgruppe som muligt. 3. Det givne forbunds sammenlægningsforbund skal fylde mindst muligt.	Organisationsgrad: $\frac{\text{antal medlemmer}}{\text{antal potentielle medlemmer}}$ Udviklingstakt i procentpoint $(\text{organisationsgrad år}_i - \text{organisationsgrad år}_{i-1}) * 100$

Variabel	Operationalisering	Beregning
Individ subgrupper	En subgruppe af individer defineres som alle medlemmer af et forbund fem år før sammenlægningen. Dette årstal er valgt, så man kan følge udviklingen i subgruppernes organisationsgrad fire år før sammenlægningen samt kort tid efter sammenlægningen (< 1 år) og mellemlang tid efter (1 – 3 år).	Subgruppens organisationsgrad: $\frac{\text{antal medlemmer i subgruppen}}{\text{potentielle medlemmer i subgruppen}}$ hvor potentielle medlemmer skal forstås som lønmodtagere, der fortsat er ansatte i det pågældende forbunds branche eller stillingskode. For de kollektivistiske forbund drejer det sig om potentielle medlemmer blot de stadig er en del af arbejdsstyrken (jf. analysepopulationen). Udviklingstakt i procentpoint: $(\text{subgruppens organisationsgrad } \text{år}_i - \text{subgruppens organisationsgrad } \text{år}_{i-1}) * 100$
Indmeldelser og udmeldelser	Indmeldelser defineres som individer, som er medlemmer af et forbund et pågældende år men ikke var medlem af samme forbund året før. Udmeldelser defineres omvendt som medlemmer af et pågældende forbund, som ikke længere er medlemmer af samme forbund det efterfølgende år.	Indmeldelsesgrad i procent: $\frac{\text{antal indmeldelser } \text{år}_i}{\text{antal medlemmer } \text{år}_{i-1}} * 100$ Udmeldelsesgrad i procent:

Variabel	Operationalisering	Beregning
		$\frac{\text{antal udmeldelser } \text{år}_i}{\text{antalmedlemmer } \text{år}_{i-1}} * 100$ Gennemsnitlige, summerede indmeldelses-og udmeldelsesgrader for KAD og SiD før fusionen i procent: Gennemsnitlige indmeldelsesgrad før fusionen er: $\frac{\sum \text{indmeldelserKAD} \text{år}_i + \text{indmeldelserSiD} \text{år}_i}{\sum \text{medlemmerKAD} \text{år}_{i-1} + \text{medlemmerSiD} \text{år}_{i-1}} * 100$ Gennemsnitlige udmeldelsesgrad før fusionen er: $\frac{\sum \text{udmeldelserKAD} \text{år}_i + \text{udmeldelserSiD} \text{år}_i}{\sum \text{medlemmerKAD} \text{år}_{i-1} + \text{medlemmerSiD} \text{år}_{i-1}} * 100$ Standardafvigelsen er udregnet for SiD- og KAD's årlige indmeldelses- og udmeldelsesgrader i procent.

5. Foranalyse – den danske kontekst

Formålet med denne foranalyse er at beskrive den danske kontekst for forbundssammenlægningerne og bestemme de sammenlagte forbunds organisatoriske karakteristika ud fra forbundstypologien og ud fra status i forbindelse med sammenlægning.

Fagforbundenes rolle i Danmark afhænger af, hvilken forskningsretning man kommer fra, og hvordan den danske model defineres (Pedersen, 2014: 17-18). Defineres modellen ud fra hvordan arbejdsmarkedet reguleres²², spiller fagforbundene en helt central rolle. Et af kendetegnene ved modellen er nemlig, at der er et højt niveau af faglig organisering og stærke fagforeninger, som sammen med arbejdsgiverorganisationerne dækker det meste af arbejdsstyrken med kollektive aftaler (Jensen, 2012: 18). Høje medlemstal og organisationsgrader i forbundene er med andre ord en væsentlig forudsætning for den danske aftalemodel. Men som det vil fremgå om lidt, har medlemsudviklingen været negativ i en årrække.

I følgende foranalyse redegøres først for den danske fagbevægelses historiske medlemsudvikling samt den historiske udvikling i LO-forbundssammenlægninger. Redegørelsen viser, at 21. århundrede har været præget af store medlemstal og mange forbundssammenlægninger. Når der er gjort rede for disse historiske og kontekstuelle sammenhænge, zoomer jeg ind på sammenlægningerne i det 21. århundrede for afslutningsvis at bestemme de implicerede forbunds organisatoriske karakteristika.

5.2. Fagbevægelsens historiske medlemsudvikling

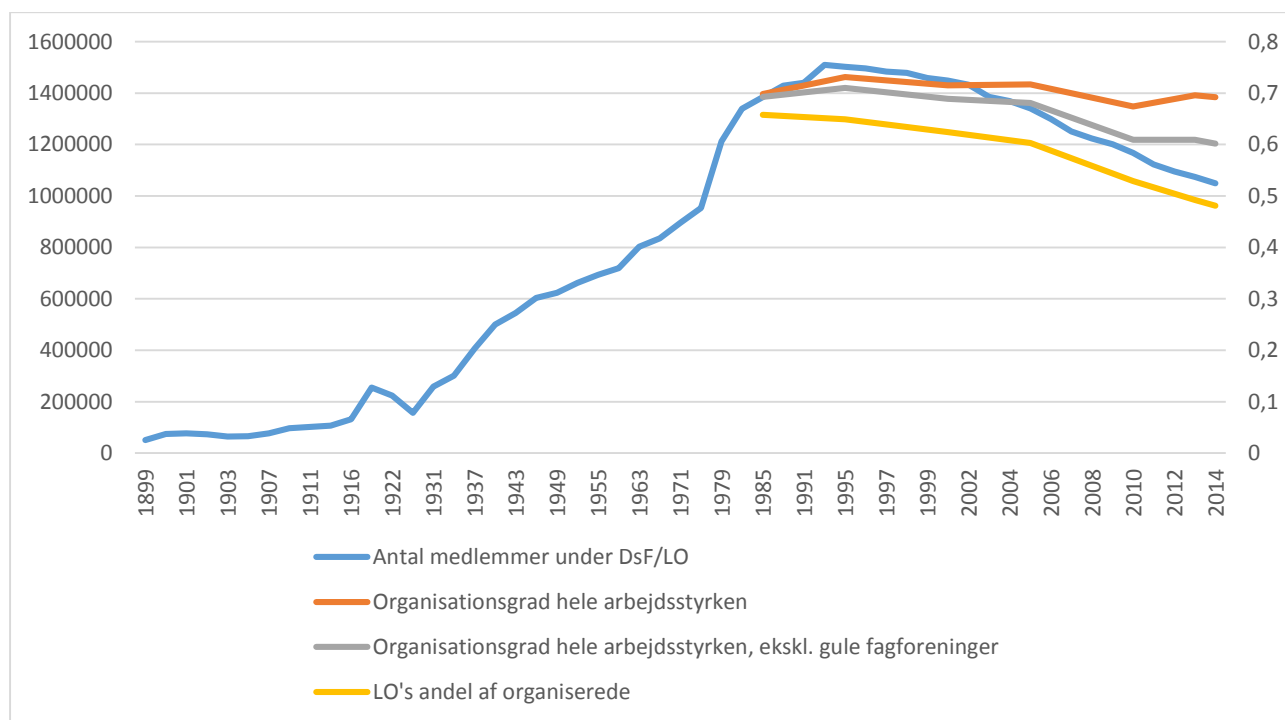
For at få et greb om, hvad det er for en medlemsmæssig periode, specialet omhandler, ses i figur 5.1 LO's historiske medlemsudvikling samt den danske fagbevægelses organisationsgrad de sidste 30 år.

Grafen viser, at LO-forbundene har haft medlemsfremgang frem til midten af 1990'erne, hvor medlemskurven knækkede. Medlemstallet er faldet stødt siden da. Noget af faldet skyldes erhvervsstrukturelle- og uddannelsesmæssige forskydninger, som gør, at LO-forbundenes potentielle medlemsgrundlag bliver stadig mindre. Dette antydes af kurven over LO's andel af de fagligt organiserede i alt, som er faldende. De to øvrige kurver over udviklingen i organisationsgrad viser samtidig, at det ikke kun er LO's totale medlemstal, som begynder at falde fra midt-90'erne men også den samlede organisationsgrad for hele den danske fagbevægelse²³. Grafernes forskellige hældningsgrader afslører tre interessante ting: 1. Der er medlemstal samlet set på det danske arbejdsmarked. 2. Medlemstabet på det danske arbejdsmarked er markant større, hvis man fraregner medlemmer i de gule fagforeninger, som slet ikke eller kun i meget lille grad forhandler overenskomst og understøtter den danske model. 3. LO-forbundene har stødt tabt medlemmer de sidste 20 år, og medlemmerne forlader LO-forbundene hurtigere end de forlader de øvrige fagforeninger på det danske arbejdsmarked (se også Due et al., 2010: 84).

²² Dette er måden modellen indkredses på i Industrial Relation (IR) forskningstraditionen.

²³ Der findes desværre ikke offentligt tilgængelige tal for LO-forbundenes samlede organisationsgrad. Det hænger formentlig sammen med, at det er så vanskeligt at bestemme organisationsgraden qua vanskeligheden ved at afgrænse de potentielle medlemmer.

Figur 5.1. LO-forbundenes medlemsudvikling (aflæses på 1. vertikale akse) ²⁴, arbejdsstyrkens organisationsgrad – med og uden gule fagforeninger samt LO's andel af de fagligt organiserede (de tre øvrige aflæses på 2. vertikale akse).

Kilde: lo.dk og Ibsen et al. (2014).

LO-forbundene har altså tabt medlemmer i det 21. århundrede, og jeg vil nu vise udviklingen i den eksterne struktur, som drager grænserne mellem forbundene, for perioden i en historisk kontekst.

5.3. Historiske forbundssammenlægninger

I tabel 5.1 ser det ved første øjekast ud til, at der er i det 21. århundrede er lidt stilstand i LO-forbundssammenlægningerne efter tre mere intensive sammenlægningsårtier i 70'erne, 80'erne og 90'erne. Men sammenholdes antal sammenlægninger med, hvor mange forbund der er tilbage i LO, som kan lægge sig sammen, har det 21. århundrede været kendetegnet ved, at de mange sammenlægninger er fortsat.

²⁴Frem til 1950'erne gik LO under navnet De samvirkende Forbund (DsF).

Tabel 5.1. Antal fagforbund og sammenlægninger i LO

Årstal	Antal forbund i LO*	Antal fusioner i årtiet	Antal absorberinger i årtiet	Sammenlægninger i procent**
1900	56 (39)	-	-	-
1920	74 (12)	-	-	-
1940	78 (4)	-	-	-
1950	70	0	6	8,57 %
1960	68	0	6	8,82 %
1970	56	2	19	37,5 %
1980	40	1	13	35 %
1990	30	5	4	30 %
2000	22	1	6	31,82 %
2010	18	0	2***	-
2015	17	-	-	-

Kilde: Due and Madsen (2001) samt LO's årsrapporter.

* i parentes angives enkeltstående lokale fagforeninger uden forankring i et nationalt forbund.

** Sammenlægninger i procent er udregnet som $\frac{\text{antal absorberinger} + \text{fusioner i årtiet}}{\text{antal forbund i begyndelsen af årtiet}} * 100$

*** Der er fortsat diskussioner af yderligere forbundssammenlægninger. Senest har der været indgående drøftelser om en sammenlægning af NNF og Dansk Metal. NNF's hovedbestyrelse har dog foreløbigt udskudt sammenlægningen (NNF, 2015).

Sammenfattes LO's udvikling ud fra figur 5.1 og tabel 5.1, kan man sige, at LO's medlemsmæssige historie har været kendetegnet ved stort set konstant medlemsvækst fra 1899 til midt 1990'erne, hvorefter medlemmerne har meldt sig ud med næsten lige så stor hast, som de meldte sig ind i de knap 100 år frem til vendepunktet. Derudover er perioden fra cirka 2. verdenskrig og frem kendetegnet ved en fortløbende sammenlægningsproces, som fører til en stadig større koncentration af medlemmer på færre og større forbund. Det 21. århundrede, som her er i fokus, har altså været præget af et relativt stort tryk på forbundssammenlægninger. Men som noget historisk nyt har konteksten været præget af markante medlemstab for LO-forbundene. Det er i dette lys, de konkrete sammenlægninger i det 21. århundrede undersøges for deres sammenhæng til medlemsudviklingen.

Jeg vil nu se nærmere på de forbund, som er blevet lagt sammen i det 21. århundrede. Først karakteriseres forbundenes sammenlægningsstatus ud fra Chaisons tredeling. Dernæst indplaceres de i forbundstypologien.

5.4. Sammenlægninger i det 21. århundrede

Der har indtil nu været ni sammenlægninger af LO-forbund i det 21. århundrede. Af de ni mangler jeg valide

data på de tre sammenlægninger, som ligger i yderperioderne²⁵.

For de seks sammenlægninger som analyseres i dette speciale kan fem karakteriseres som absorberinger, mens der kun har været én reel fusion. Det er svært entydigt at afklare sammenlægningsformen, og sondringen mellem absorbering og fusion kan, som nævnt i den indledende begrebsafklaring, være glidende og ses som et kontinuum. Eksempelvis blev Pædagogisk Medhjælper Forbund absorberet af Forbundet af Offentligt Ansatte i løbet af efteråret 2005, som i den forbindelse skiftede navn til Fag og Arbejde (dermed bevarede de forkortelsen FOA). Selvom sammenlægningen helt klart ligger længere mod en fusion på kontinuet end fx Bryggeriarbejderforbundets absorbering i SiD, har jeg kategoriseret den som en absorbering, da der var tale om to så ulige forbund målt på antal medlemmer. Selv for fusionen mellem KAD og SiD kan det diskuteres, om der reelt var tale om en fusion, men på det spørgsmål følger jeg Due et al.'s konklusion og klassificerer det som sådan (Due et al., 2007: 339ff).

I tabel 5.2 ses forbundene som i perioden har været involveret i en forbundssammenlægning. Det skal bemærkes, at SiD først optræder som absorberende forbund og senere som fusioneret forbund.

Tabel 5.2. Forbundenes sammenlægningstidspunkt, status i forbindelse med sammenlægningen samt antal medlemmer forud for sammenlægningen

Forbund	Tidspunkt	Status	Antal medlemmer*
Dansk Postforbund (DPF)	1. januar 2001	absorberet	8.308**
Bryggeriarbejderforbundet (BAF)	1. januar 2001	absorberet	1.504**
Specialarbejderforbundet i Danmark (SiD)	1. januar 2001	absorberende	248.365
Telekommunikationsforbundet (TKF)	1. april 2003	absorberet	8.408**
Metalarbejderforbundet (Metal)	1. april 2003	absorberende	93.470
Kvindelig Arbejderforbund i Danmark (KAD)	1. januar 2005	fusioneret	49.162
Specialarbejderforbundet i Danmark (SiD)	1. januar 2005	fusioneret	215.656
Pædagogisk Medhjælper Forbund (PMF)	Efteråret 2005	absorberet	15.580**
Forbundet af Offentligt Ansatte / Fag og Arbejde (FOA)	Efteråret 2005	absorberende	134.581
RestaurationsBranchens Forbund (RBF)	1. juli 2006	absorberet	3.272**
Fagligt Fælles Forbund (3F)	1. juli 2006	absorberende	254.687

Kilde: LO's årsrapporter og Danmarks Statistik Times.

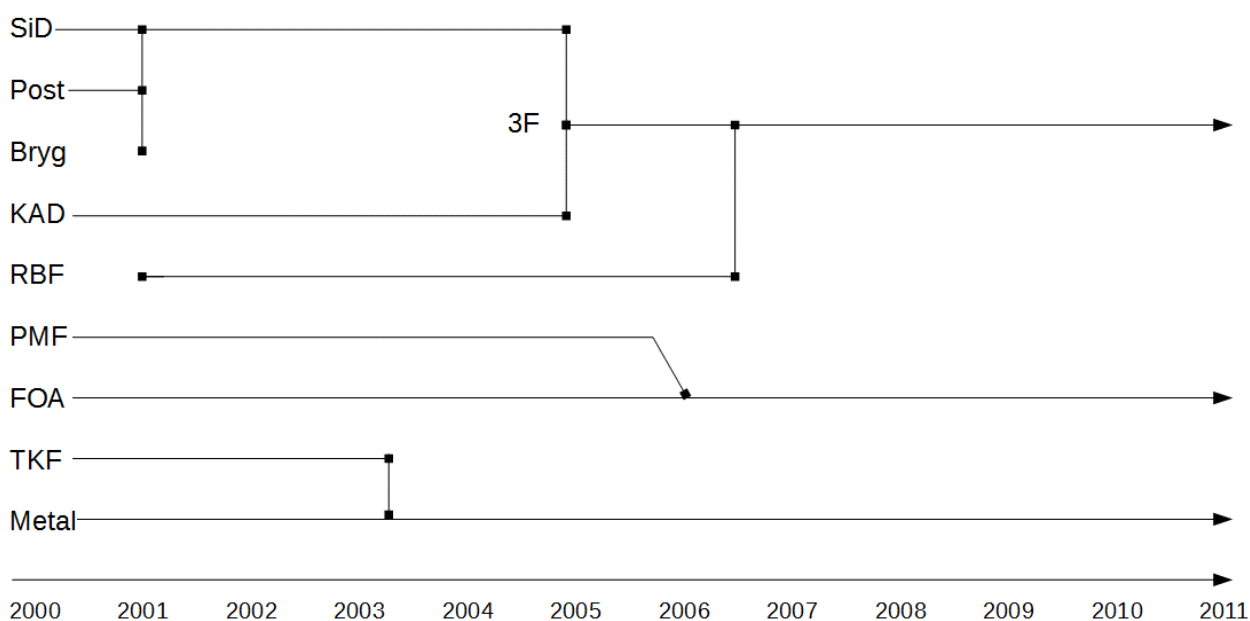
²⁵ Det drejer sig om Grafisk Forbund (GF), som blev absorberet i SiD 1. januar 2000, Træ-Industri-Byg (TIB) som 1. januar 2011 absorberet i 3F og Dansk Frisør & Kosmetiker Forbund (DFKF), som i september 2013 blev absorberet i Serviceforbundet.

* Det drejer sig om antal medlemmer ultimo året før sammenlægning. Hermed ikke sagt at alle medlemmerne fulgte med over i det sammenlagte forbund, hvilket netop undersøges senere.

** Disse medlemstal er lavere end det faktiske antal medlemmer året før sammenlægningen. Det skyldes, at jeg for disse forbund afgrænser på relevant branche eller beskæftigelse, så antallet af potentielle medlemmer kan afgrænses og dermed udregne organisationsgrader. For DPF, BAF og TKF kan medlemstallene afvige yderligere, da disse forbund deler a-kasse med andre forbund, og der jævnfør tabel 4.2 ikke findes forbundsvariable.

For et bedre tidsmæssigt overblik over sammenlægningsprocesserne se figur 5.2.

Figur 5.2. Forbundenes sammenlægningsproces

Kilde: LO's årsrapporter for perioden og Danmarks Statistik Times

Opsummerende kan man for perioden sige, at der var seks sammenlægninger, herunder fem absorberinger, som analyseres i dette speciale. Det er historisk betragtet en relativt sammenlægningsintens periode set i forhold til, hvor mange medlemsforbund, der er tilbage i LO. Denne sammenlægningsintensitet hænger muligvis sammen med et markant medlemsfald for LO-forbundene i perioden. Under disse seks sammenlægninger forsvandt syv forbund, mens ét nyt kom til og to absorberende forbund forblev, omend i lettere tilpasset form. I forbindelse med sammenlægningerne har forbundene haft tre forskellige statusser; absorberet, absorberende og fusioneret. Men udover at forbundene kan kategoriseres ud fra disse organisatorisk forskellige statusser, er der også tale om forbund med forskellige strategiske karakteristika. Disse forskellige strategiske karakteristika kan have stor betydning for sammenlægningers påvirkning af medlemsudviklingen, hvorfor jeg nu skal forsøge at få greb om, hvilke forbundstyper, der var involveret i de forskellige sammenlægninger.

5.5. Empirisk indplacering af sammenlagte forbund i forbundstypologi

En entydig indplacering i Scheuers forbundstypologi er vanskelig, da der er tale om en teoretisk model for "prototyper" af forbund med overlap og til tider flydende grænser (Ibsen et al., 2011c: 200). Der sondres som bekendt overordnet set ud fra graden af afhængighed af faglig organisering og graden af lethed i at anvende denne faglige organisering. Scheuer har udarbejdet en to-trins flow-chart model for empirisk bestemmelse af forbundstype, hvor lethed i at anvende forbundet afklares først, hvorefter graden af afhængighed afklares (Scheuer, 1986: 28). Letheden i anvendelse operationaliseres af Scheuer til, om udøvelsen af en erhvervsfunktion forudsætter formel uddannelse, og graden af afhængighed operationaliseres til et spørgsmål om autonomi i arbejdssituationen. Autonomi forstås som en lav grad af bureaukratisering eller direkte overvågning. I fald det i første trin *bekræftes*, at en formel uddannelse er påkrævet, kan der svares ja til spørgsmålet om autonomi, såfremt den påkrævede uddannelse er teoretisk og af mere end tre års varighed, eller hvis arbejdssituationen i øvrigt er kendetegnet ved autonomi (professionalisme). Alternativt er der tale om ringe grad af autonomi (fagbaseret kollektivism). Hvis det i første trin *afkræftes*, at en formel uddannelse er nødvendig for at udføre erhvervsfunktionen, rubriceres et forbund ud fra en høj grad af autonomi, såfremt der er tale om ledere, specialister, personer med ansættelse og afskedigelse som deres område eller individuelle ansættelseskontrakter og aflønninger (serviceorientering). Hvis det ikke drejer sig om denne type jobs, er der lav grad af autonomi (kollektivism).

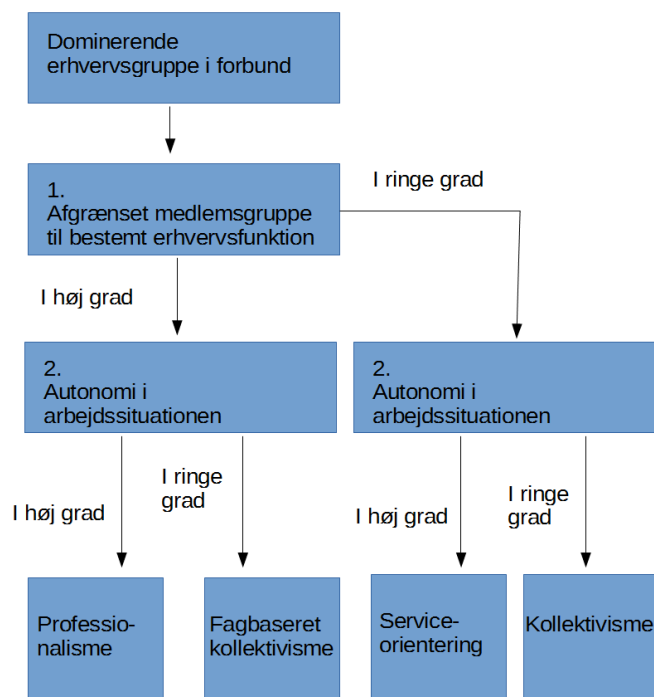
Jeg har argumenteret for, at forbundstypologien må korrigeres på to punkter til brug for en analyse af forbundssammenlægninger. For det første skal graden af professionalisme ikke blot handle om formel uddannelse, men også om hvor tydeligt forbundet er afgrænset til en særlig erhvervsfunktion, da fagideologi også kan opstå for ufaglærte med en faglig stolthed inden for deres fagområde. For det andet må den kollektivistiske forbundstype kunne rumme tendensen i retning af konglomerate forbund med både faglærte og ufaglærte på tværs af brancher.

Når det kommer til den empiriske bestemmelse af forbundene får disse to korrektioner relativt store konsekvenser. Den første dimension, lethed i at anvende faglig organisering, er hos Scheuer ensbetydende med, hvor let arbejdskraften kan erstattes. Denne dimension ændres grundlæggende, så det ikke længere kun er et spørgsmål om, hvor let det er udskifte en ansat med en anden, men i højere grad bliver et spørgsmål om medlemmernes faglige identifikation. De to ting hænger sammen i den forstand, at den faglige identifikation opstår i arbejdet med modstand, når man bliver dygtigere til det, man laver, da man dermed også bliver vanskeligere at erstatte. Men det er alligevel et skifte i fokus, så typologien nu i højere grad indplacerer efter faglig identifikation og kun sekundært efter, hvor let det er at erstatte arbejdskraften. På denne måde får den tydelige afgrænsning af erhvervsfunktion primat, mens uddannelse bliver sekundært.

Denne nedtoning af, hvad den formelle uddannelse betyder stemmer fint overens med målet om at udvide forståelsen af det kollektivistisk forbund, så den konglomerate tendens kan opfanges i typologien. Kollektivistiske forbund kan dermed både rumme ufaglærte, faglærte og sågar medlemmer med videregående uddannelse på tværs af brancher.

På baggrund af denne operationalisering bruges følgende reviderede to-trins model i figur 5.3 til empirisk bestemmelse af forbundene.

Figur 5.3. To-trins flow chart model for empirisk indplacering i forbundstypologi

På baggrund af to-trins modellen kan forbundene empiriske indplaceres i forbundstypologien.

Jeg starter med en vanskelig indplacering; Dansk Postforbund (DPF). Forbundets medlemmer var, som navnet indikerer, afgrænset til ansatte i postvæsenet, hvorfor første trin i den modificerede model tilsiger, at de placerer sig i den fagspecifikke ende af typologien. Når det kommer til autonomien eller graden af afhængighed kan DPF på den ene side placeres i den uafhængige ende af typologien, da medlemmerne alle var tjenestemandsansatte, og forbundet derfor ikke forhandlede kollektiv overenskomst. Men på den anden side er medlemsgruppen primært ufaglærte, og deres arbejdssituation kan ikke siges at være præget af autonomi, og tjenestemandsansættelsen havde formentlig blot historiske årsager. Jeg rubricerer derfor DPF i den kollektivistiske ende af typologien som et fagbaseret kollektivistisk forbund, selvom indplaceringen er tvetydig. Bryggeriarbejderforbundet var ligeledes ufaglærte arbejdere i en afgrænset erhvervsfunktion med stor traditionsbevidsthed (Due and Madsen, 2001: 52). De rubriceres ligeledes som et fagbaseret kollektivistisk forbund. Det samme gør Telekommunikationsforbundet, selvom deres medlemsgruppe spandt over flere forskellige uddannelser, herunder fx kontorudlærte, elektrikere og maskinmestre. De faglærte smede mv. i Metalarbejderforbundet er også oplagte i den fagbaserede kollektivistiske kategori, selv hvis man kun kategoriserer ud fra uddannelse, som i Scheuers oprindelige indplaceringsmodel (Ibsen et al., 2011c: 203). Kvindeligt Arbejderforbund er selvskrevne i den kollektivistiske gruppe, da de organiserer ud fra køn på tværs af brancher. Det samme er Specialarbejderforbundet i Danmark (SiD), selvom de allerede ved årtusindeskiftet havde en del faglærte i deres medlemsskare. Først og fremmest havde de murere efter absorberingen af Murerforbundet i 1994, men også andre håndværkere, særligt mekanikere, og en del

butiksudlærte. Pædagogisk Medhjælper Forbund (PMF) blev ud fra Scheuers oprindelige model placeret som kollektivistisk forbund, fordi det var ufaglærte arbejdere (1986: 32). Da der er tale om en klart afgrænset erhvervsfunktion, rubriceres de dog her som et fagbaseret kollektivistisk forbund. Desuden skal det nævnes, at en god del af PMF's medlemmer forud for absorberingen havde den pædagogiske grunduddannelse, som ikke er nok til at blive faglært, men alligevel er en 1-1,5-årig kompetencegivende uddannelse. FOA organiserede hovedsageligt ufaglærte på sammenlægningstidspunktet, men med assistent-trinet på SOSU-uddannelsen, organiserer de også i stigende grad faglærte. De har sågar en del uddannede pædagoger som medlemmer i dag og nærmer sig en konglomerat status. I min modificerede forbundstypologi er FOA et kollektivistisk forbund. RestaurationsBranchens Forbund (RBF) er både afgrænset til en særlig branche og 54 % af deres medlemmer var forud for sammenlægningen faglærte kokke eller tjenere²⁶. RBF ryger derfor også i den fagbaserede kollektivistiske kategori. Endelig udtrykker 3F også den konglomerate tendens med både faglærte (fx murere, mekaniker- eller butiksudlærte) og ufaglærte medlemmer på tværs af brancher og må placeres som et kollektivistisk forbund.

Ud fra ovennævnte bestemmelse af forbundstype og sammenlægningsstatus opsummeres de implicerede forbunds organisatoriske karakteristika i tabel 5.3.

Tabel 5.3. Forbundenes organisatoriske karakteristika

Forbund	Forbundstype	Status i sammenlægning
Dansk Postforbund	Fagbaseret kollektivistisk	Absorberet
Bryggeriarbejderforbundet	Fagbaseret kollektivistisk	Absorberet
Specialarbejderforbundet i Danmark	Kollektivistisk	Absorberende (1. januar 2001), fusioneret (1. januar 2005)
Telekommunikationsforbundet	Fagbaseret kollektivistisk	Absorberet
Metalarbejderforbundet	Fagbaseret kollektivistisk	Absorberende
Kvindelig Arbejderforbund i Danmark	Kollektivistisk	Fusioneret
Pædagogisk Medhjælper Forbund	Fagbaseret kollektivistisk	Absorberet
Forbundet af Offentligt Ansatte / Fag og Arbejde	Kollektivistisk	Absorberende
RestaurationsBranchens Forbund	Fagbaseret kollektivistisk	Absorberet

²⁶ Det skal bemærkes, at jeg arbejder med en meget snæver operationalisering af restaurationsbranchen, grundet drastiske ændringer i antal beskæftigede i forbindelse med overgangen til et nyt nomenklatur for branchevariablen i 2003 (DST), som ville have sløret for en eventuel sammenlægningseffekt. Jeg har således kun medtaget dem, der udførte kokkearbejde samt tjenere og bartendere (se uddybende i bilag 1). Andelen af faglærte er dermed højere i denne snævre operationalisering.

Forbund	Forbundstype	Status i sammenlægning
Fagligt Fælles Forbund	Kollektivistisk	Absorberende

Med forbundenes organisatoriske karakteristika klarlagt og med sammenlægningernes medlemsmæssige og organisationsstrukturelle kontekst in mente, kan hovedanalysen af forbundssammenlægningers påvirkning af forbundenes medlemsudvikling begyndes.

6. Hovedanalyse – sammenlægninger og medlemsudvikling

I denne hovedanalyse undersøges, hvordan sammenlægninger har påvirket fagforbundenes medlemsudviklingen i det 21. århundrede. Med hovedanalysens resultater afprøves hypoteserne om de forventede sammenhænge mellem sammenlægninger og medlemsudvikling.

Hovedanalysen er organiseret sammenlægningsvis i kronologisk rækkefølge. Hver sammenlægning indledes med baggrundsinformation for at indramme den konkrete kontekst, herunder konkurrenceforholdet mellem de to forbund, som sammenlægges. Dernæst undersøges sammenlægningens påvirkning af forbundene ud fra de forskellige deskriptive statistiske mål. Rækkefølgen er: 1. Antal medlemmer, 2. Organisationsgrad, 3. Individ subgruppe og 4. Indmeldelsesgrad/udmeldelsesgrad. Der inddrages supplerende kontekstviden undervejs, når iøjnefaldende udsving observeres.

Da SiD og 3F er involveret i flere sammenlægninger i perioden, optræder de flere gange med forskellige statusser i de respektive sammenlægninger.

Der konkluderes løbende ud fra, om medlemsudviklingen stemmer overens med forventningerne fra hypoteserne. Eftersom der med den deskriptive metode ikke foretages deciderede tests af hypoteserne, opfattes hypoteserne kun som afvist eller ikke afvist, hvis alle mål peger utvetydigt i samme retning. Ellers kaldes det en delvis afvisning.

Hovedanalysen afsluttes med en oversigt over resultaterne.

6.1. Analyse af DPF-SiD og BAF-SiD sammenlægningerne

6.1.1. Baggrund for sammenlægningerne

1. januar 2001 absorberede Specialarbejderforbundet i Danmark (SiD) de to små forbund Dansk Postforbund (DPF) og Bryggeriarbejderforbundet (BAF). Baggrunden for absorberingerne var forskellige, men det lader til, at forbundene var i en vis indbyrdes konkurrence før begge absorberinger.

Postvæsenet var opdelt i tjenestemandsansatte, som var organiseret i DPF, og overenskomstansatte som var organiseret i SiD. Først efter en lang og opslidende konflikt, accepterede DPF at blive absorberet af SiD, fordi det ikke lykkedes postforbundet at opnå en aftale om overenskomst med arbejdsgiverparten i Finansministeriet. Forsøget på at tegne overenskomst kom efter, at arbejdsgiver besluttede at ophøre med at tjenestemandsansætte (Due & Madsen, 2001, p. 61f; Ritzau, 2000). Medlemmerne fik dog muligheden for at blive i deres a-kasse, Stats & Teleansatte (StA), med fulde medlemsrettigheder, når de meldte sig over i forbundet SiD (Andersen, 2010). Langt de fleste DPF-medlemmer benyttede muligheden og blev i a-kassen StA, efter de var rykket over i SiD.

Hvad angår BAF, meldte de sig ud af Restaurations- og Bryggeriarbejderforbundet efter konflikten med restauratørerne i Nyhavn, hvor man tabte retten til at forhandle overenskomst til KRIFA. Men da de traditionsbevidste bryggeriarbejdere var blevet for lille en gruppe til et selvstændigt fagforbund besluttede medlemmerne at lade sig absorbere i SiD (Due and Madsen, 2001: 52ff). SiD organiserede allerede knap 8 % af de bryggeriarbejdere, som stod i a-kasse før absorberingen, mens BAF organiserede ca. 43 %. Det kunne

derfor tyde på, at der også var en vis konkurrence mellem BAF og SiD inden sammenlægningen.

6.1.2. Absorberingens påvirkning af Dansk Postforbunds medlemsudvikling

Jeg har argumenteret for, at DPF må rubriceres som et fagbaseret kollektivistisk forbund, og da de blev absorberet i det kollektivistiske forbund, SiD, forventes ifølge hypotese nr. 1, at:

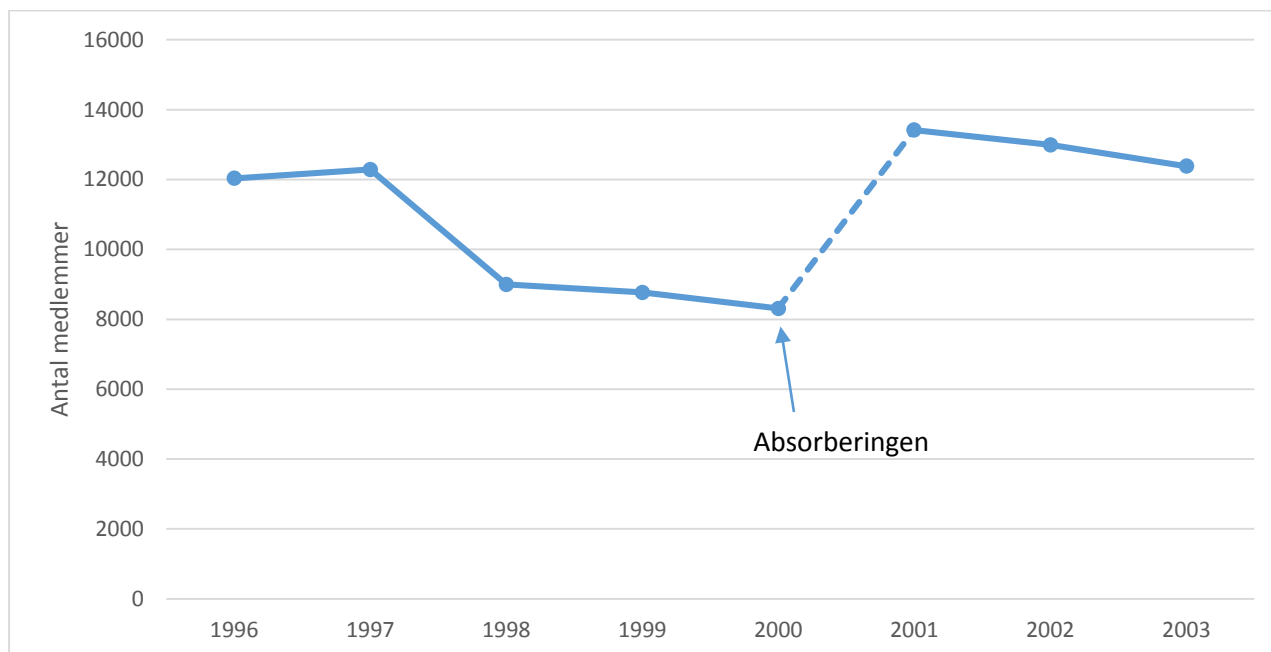
DPF's medlemsudvikling forværres ved absorberingen i SiD, da mange værdirationelt motiverede medlemmer vil melde sig ud i forbindelse med eller umiddelbart efter sammenlægningen.

Dog må det formildne hypotesen, at langt de fleste DPF's medlemmer blev i a-kassen StA, hvor de bevarer en vis faglig tilknytning.

ANTAL MEDLEMMER

I figur 6.1 anslås udviklingen i antal medlemmer, men den særegne kurve kræver et par kommentarer. Efter et år med medlemsfremgang for DPF valgte Dansk Post- og Giroforening i 1998 at lade sig absorbere af HK/Stat, hvormed de udtrådte af a-kassen StA. Idet jeg opgør DPF's medlemmer ud fra fagforeningsmedlemmer under postvæsenets branchekode og a-kassen StA (se også bilag 1), betyder det, at der er et medlemstab på omkring 3.000 medlemmer i 1998. Derefter faldt antallet af medlemmer jævnt et par år, hvorefter selve absorberingsåret, som bekendt, giver en stor medlemsstigning, da postansatte, som i forvejen var organiseret i SiD adderes til medlemstallet. Dette første år efter sammenlægningerne markeres med en stiptet linje, da man ikke kan vurdere udviklingen på grund af den udvidede population. På mellemlang sigt efter absorberingen falder antallet af medlemmer stødt.

Figur 6.1. Medlemsudvikling i Dansk Postforbund (DPF) målt på antal medlemmer

Denne noget ujævne medlemsudvikling vanskeliggør analysen af sammenlægningernes påvirkning af medlemsudviklingen målt på antal medlemmer. Man får dog et nogenlunde estimat, hvis man udregner en

gennemsnitlig årlig medlemsudvikling, hvor år 1998 betragtes som en outlier og ekskluderes. Derudover skal det bemærkes, at udviklingen i antal medlemmer på kort sigt efter en sammenlægning altid udelades af de gennemsnitlige beregninger på grund af den udvidede population, som følge af sammenlægningen. Gennemsnitlige udviklingstakter i antal medlemmer sammenligner derfor medlemsudvikling før og på mellemlang sigt efter en sammenlægning, se tabel 6.1.

Tabel 6.1. Gennemsnitlig årlig udviklingstakt i DPF's antal medlemmer før sammenlægningen og efter (procent, standardafvigelse i parentes)*

Gennemsnitlig udviklingstakt, 1997, 1999, 2000	-1,90 % (3,71)
Gennemsnitlig udviklingstakt, 2002, 2003	-3,91% (1,07)

* År 1998 er ekskluderet som outlier

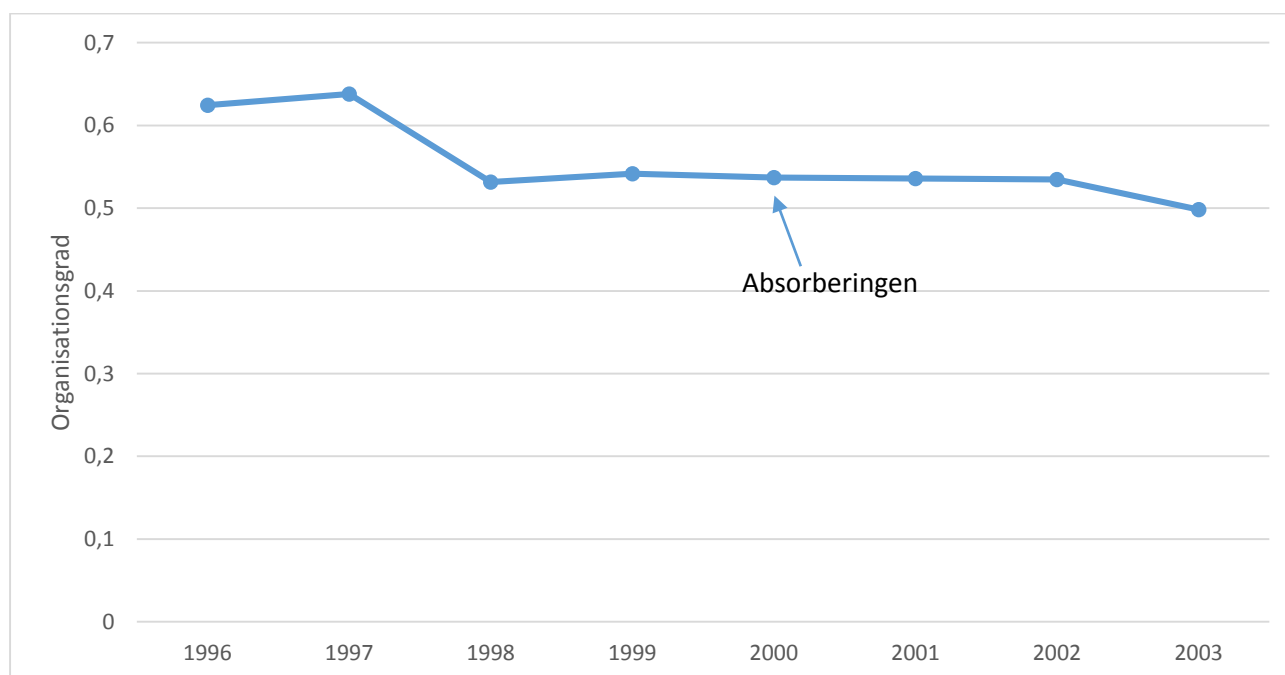
Tabellen viser, at det årlige medlemstab er næsten dobbelt så stort efter sammenlægningen. Hypotesen om en forværret medlemsudviklingen, kan derfor ikke afvises målt på antal af medlemmer. Den høje standardafvigelse fra den gennemsnitlige udvikling viser dog, at selvom man ekskluderer 1998, var der store udsving i antal medlemmer før sammenlægningen.

Hvordan ser medlemsudviklingen så ud, når man ser på organisationsgrader, der tager højde for udsving i antal potentielle medlemmer?

ORGANISATIONSGRAD

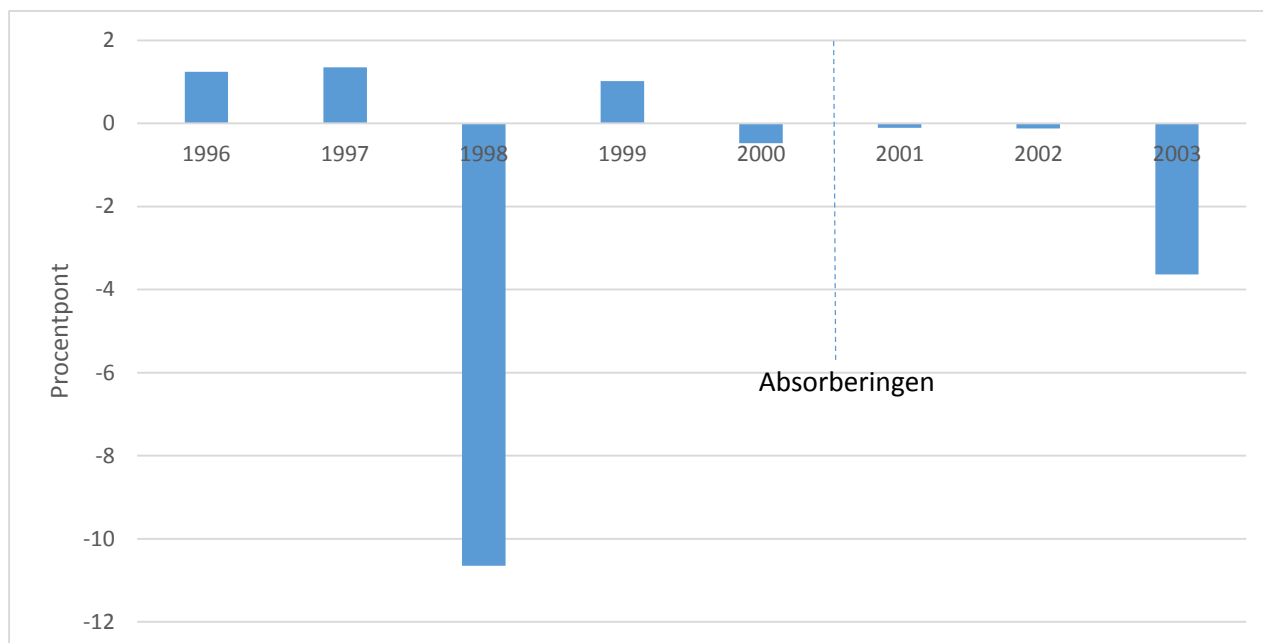
Vender man blikket mod organisationsgraden, fås en lignende omend lidt mere positiv historie. Bortset fra det førmtalte dyk i 1998, viser figur 6.2 en nogenlunde stabil udvikling i organisationsgraden før og på kort sigt efter absorberingen. Men to år efter sammenlægningen, begynder organisationsgraden at falde.

Figur 6.2. Medlemsudvikling i Dansk Postforbund (DPF) målt på organisationsgraden

Når man ser nærmere på den årlige udvikling i organisationsgraden, figur 6.3, ses det dog, at medlemsudvikling hovedsageligt var positiv forud for absorberingen – på nær 1998 – og negativ efter absorberingen, om end faldet var minimalt i sammenlægningsåret og første år efter.

Figur 6.3. Årlig udviklingstakt i DPF's organisationsgrad (procentpoint)

Tabel 6.2 viser, at når organisationsgradens udvikling i sammenlægningsåret sammenholdes med den gennemsnitlige udvikling i årene før, træder den negative udvikling frem. Denne negative udvikling forstærkes, hvis man sammenligner med årene efter absorberingen.

Tabel 6.2. Udviklingstakten for DPF's organisationsgrad før sammenlægningen*, i sammenlægningsåret og efter (procentpoint, standardafvigelse i parentes)

Gennemsnitlig udviklingstakt, 1997, 1999, 2000	0,63 %-point (0,97)
Udviklingstakt i sammenlægningsåret, 2001	- 0,11 %-point
Gennemsnitlig udviklingstakt, 2002, 2003	-1,88 %-point (2,49)

* År 1998 er ekskluderet fra udregningen

Målt på organisationsgradens udvikling, må hypotesen om, at DPF's medlemsudvikling forværres ved absorberingen i SiD fortsat fastholdes, og jeg skal nu se på medlemsudviklingen med det næste deskriptive mål, individ subgruppen.

INDIVID SUBGRUPPE

I subgruppemålet følger jeg den subgruppe, som var medlemmer fem år før sammenlægningen. Når man følger organisationsgraden for subgruppen af DPF-medlemmer i 1996, ses det i tabel 6.3, at bortset fra det

omtalte år 1998 var sammenlægningsåret det år, hvor flest meldte sig ud af DPF fra subgruppen. Og det gælder, selvom subgruppemålet har tendens til en mindre negativ udviklingstakt, i løbet af årene.

Tabel 6.3. Årlig udviklingstakt i organisationsgrad for subgruppen af DPF-medlemmer i 1996 (procentpoint)

1997	-1,63 %-point
1998	-25,25 %-point
1999	-0,93 %-point
2000	-0,75 %-point
2001, sammenlægningsåret	-1,72 %-point
2002	-1,17 %-point
2003	-0,78 %-point

Hypotesen om sammenlægningens negative påvirkning af medlemsudviklingen kan endnu en gang ikke afvises.

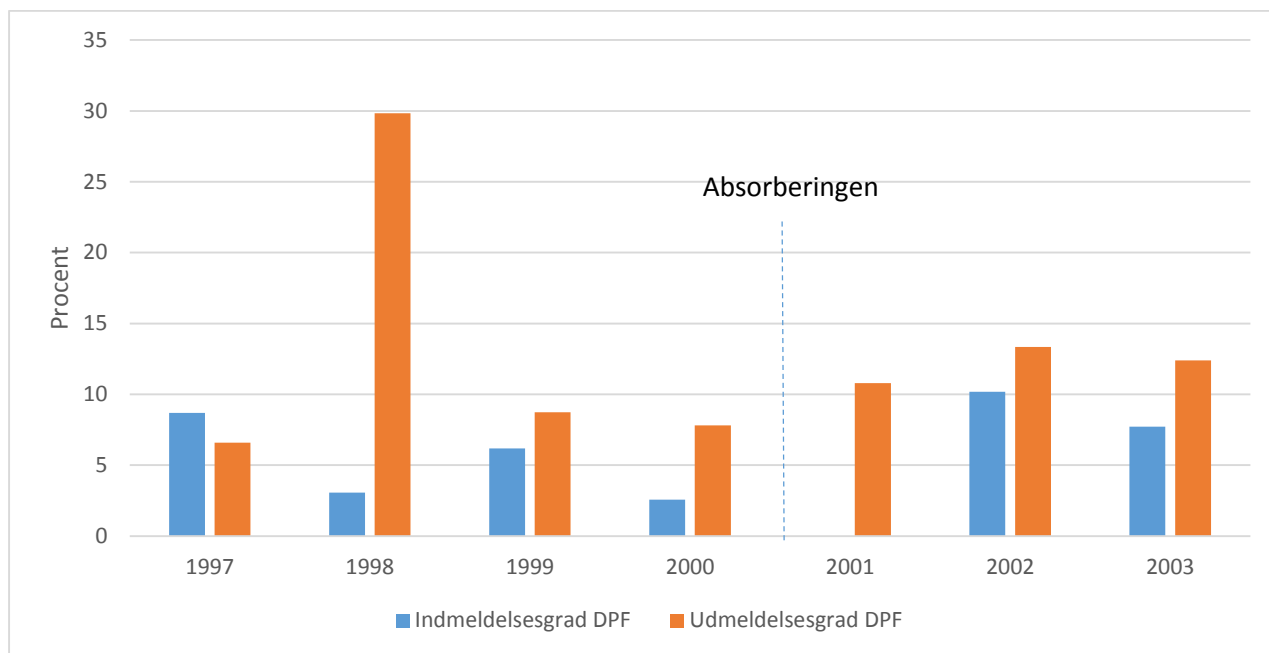
Som et sidste forsøg på, om hypotesen kan falsificeres, vil jeg nu se på antallet af indmeldelser og udmeldelser.

INDMELDESESGRAD OG UDMELDESESGRAD

Antallet af indmeldelser og udmeldelser måles i forhold til antal medlemmer for at få en indmeldelsesgrad og udmeldelsesgrad, som tager højde for cykliske udsving. På denne måde kan tallene sammenlignes på tværs af årene. Som med målet for antal medlemmer, kan man dog ikke sammenligne indmeldelsesgraden før sammenlægningen med kort efter, hvorfor den ikke fremgår af figur 6.4.

I figur 6.4 ses, hvor mange der har meldt sig ind og ud af DPF de forskellige år.

Figur 6.4. DPF's indmeldelsesgrad og udmeldelsesgrad

Figuren viser, at udmeldelsesgraden stiger en del efter sammenlægningen, hvis man ser bort fra 1998. Dog skal man være opmærksom på, at niveauet for indmeldelsesgraden også er højere efter sammenlægningen end før. Efter absorberingen indgår SiD-medlemmer i postvæsenet i målet, og den stigende indmeldelsesgrad kan hænge sammen med, at SiD i forvejen organiserede overenskomstansatte postarbejdere, som formentlig skifter job hyppigere end de tjenestemandsansatte i DPF.

Tabel 6.4 understreger, at udmeldelsesgraden i sammenlægningsåret og på mellemlang sigt ligger et godt stykke over den gennemsnitlige udmeldelsesgrad forud for absorberingen. Dette understøtter de foregående mål for medlemsudviklingen, som viste, at absorberingen tilsyneladende havde en negativ betydning for medlemsudviklingen. Dog viser tabellen, at indmeldelsesgraden i gennemsnit også ligger højere efter sammenlægningen, så den negative betydning ikke er så stor, som det umiddelbart kunne se ud.

Tabel 6.4. DPF's gennemsnitlige indmeldelsesgrad og udmeldelsesgrad før sammenlægningen*, i sammenlægningssåret og efter (procent, standardafvigelse i parentes)

	Indmeldelsesgrad	Udmeldelsesgrad
Gennemsnit, 1997, 1999, 2000	5,13 % (2,86)	7,72 % (1,08)
Sammenlægningsåret, 2001		10,78 %
Gennemsnit, 2002-2003	8,96 % (1,74)	12,87 % (0,67)

* For udmeldelsesgraden er 1998 ekskluderet som outlier.

Ud fra indmeldelsesgraden og udmeldelsesgraden kan hypotesen heller ikke afvises.

DELKONKLUSION – ABSORBERINGENS PÅVIRKNING AF DPF'S MEDLEMSUDVIKLING

Samlet set viste alle mål en forværret medlemsudvikling efter absorberingen i SiD. Hypotesen kan derfor ikke afvises. Denne negative medlemsudvikling fandt sted trods den formildende omstændighed, at mange DPF-medlemmer blev i StA efter absorberingen og dermed bevarede en form for faglig tilknytning.

6.1.3. Absorberingens påvirkning af Bryggeriarbejderforbundets medlemsudvikling

Jeg har argumenteret for, at BAF må rubriceres som et fagbaseret kollektivistisk forbund, og da de blev absorberet i det kollektivistiske forbund, SiD, forventes ifølge hypotese nr. 1, at:

BAF's medlemsudvikling forværres ved absorberingen i SiD, da mange værdirationelt motiverede medlemmer vil melde sig ud i forbindelse med eller umiddelbart efter sammenlægningen.

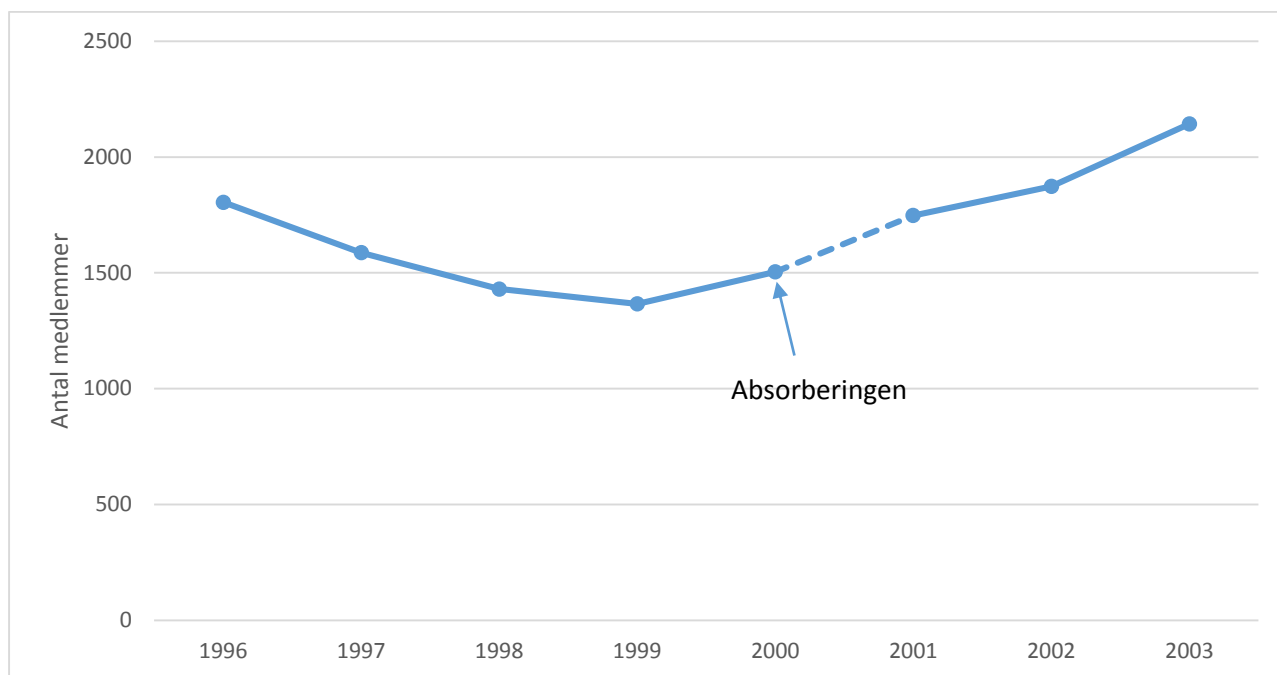
ANTAL MEDLEMMER

Udviklingen i Bryggeriarbejderforbundets antal medlemmer i figur 6.5 viser først et stabilt fald fra ultimo 1996 til ultimo 1999, hvorefter kurven vender med en stabil stigning frem til ultimo 2003. På den ene side ligner det, at absorberingen i SiD har en meget positiv betydning for antallet af medlemmer, men på den anden side vender medlemskurven året før sammenlægningen, og man kan derfor så tvivl om sammenlægningens påvirkning af den forbedrede medlemsudvikling.

Der sker en del på det danske ølmarked i år 2000, som kan have haft betydning for medlemsfremgangen. Carlsberg har store stigninger i indtjening og køber sig ind på en række udenlandske markeder. Desuden fusionerer Carlsberg med svenske Orkla og opdeles i tre selvstændige selskaber. Albani Bryggerierne og Bryggerigruppen fusionerer også i år 2000 og bliver til Royal Unibrew²⁷. Det er svært entydigt at sige, om disse ændringer på ølmarkedet skulle have betydning for den faglige organisering. Men organiseringen er som regel bedre på store arbejdspladser (Toubøl and Jensen, 2014: 146), og derfor kan bryggerifusionerne året før BAF blev absorberet muligvis have haft en positiv betydning.

²⁷ Dertil kommer at år 2000 er vendepunktet, hvor flere mikrobryggerier begynder at skyde op. Det er bl.a. året hvor Svaneke Bryggeri ser dagens lys. Disse mikrobryggerier har dog næppe betydning for den samlede organisering af bryggeriarbejdere.

Figur 6.5. Medlemsudvikling i Bryggeriarbejderforbundet (BAF) målt på antal medlemmer

I tabel 6.5 neden for understreges det, at medlemsudviklingen i gennemsnit var meget positiv efter absorberingen og negativ før absorberingen, men som den høje standardafvigelse også indikerer ændrede den negative udvikling sig allerede radikalt i år 2000.

Tabel 6.5. Gennemsnitlig årlig udviklingstakt for BAF's antal medlemmer før og efter sammenlægningen (procentpoint, standardafvigelse i parentes)

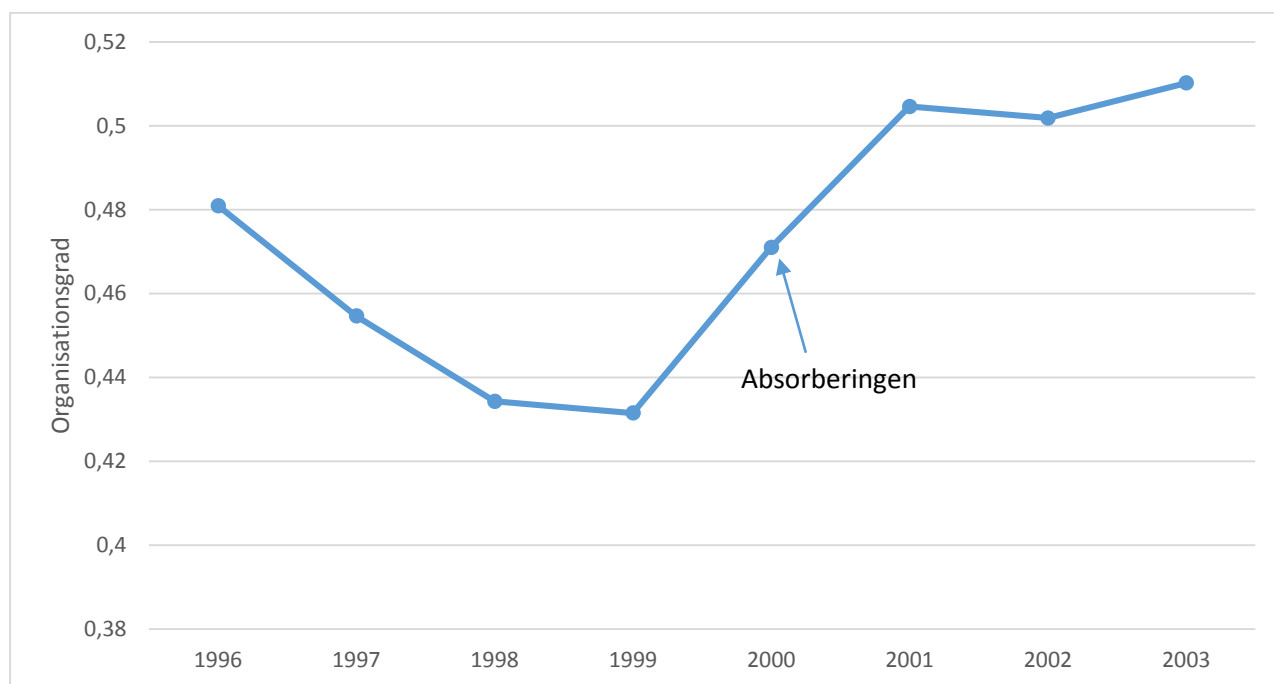
Gennemsnitlig udviklingstakt, 1997-2000	-4,09 %-point (9,98)
Gennemsnitlig udviklingstakt, 2002-2003	10,81 %-point (5,09)

Indtil videre må hypotesen om medlemstilbagegang i forbindelse med sammenlægningen afvises. Men før konklusionen ligger fast, skal jeg se på organisationsgraden og dermed tage højde for cykliske udsving i medlemstallet.

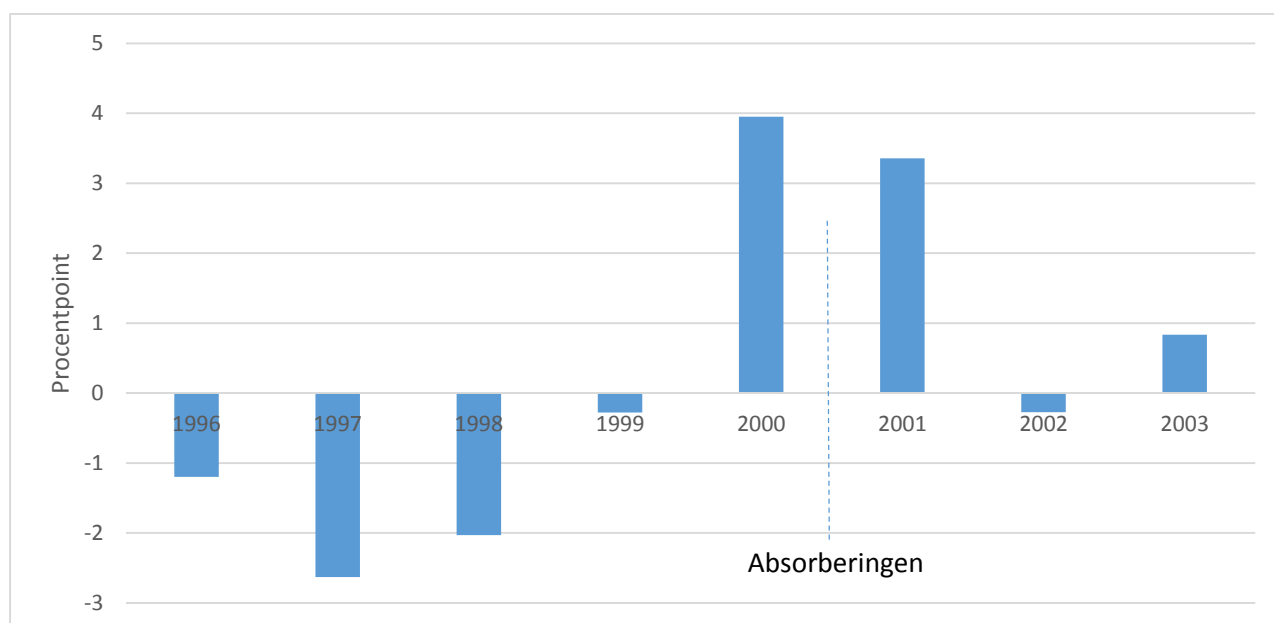
ORGANISATIONSGRAD

Udviklingen i BAF's organisationsgrad i figur 6.6 viser nogenlunde samme billede, som antallet af medlemmer. Den negative medlemskurve knækkede året før absorberingen, hvorefter den steg kraftigt i år 2000, og i selve sammenlægningsåret, 2001. Organisationsgraden viser dog, at den positive udvikling stagnerer derefter. Grafen afkræfter dermed ikke, at den positive medlemsudvikling fra år 2000 kan skyldes andre faktorer end sammenlægningen, da udviklingen vendte før absorberingen. Det samme gælder figur 6.7, hvor organisationsgradens årlige udviklingstakt vises.

Figur 6.6. Medlemsudvikling i Bryggeriarbejderforbundet (DAF) målt på organisationsgraden

Figur 6.7. Årlig udviklingstakt i BAF's organisationsgrad (procentpoint)

Figur 6.7 viser, at BAF's organisationsgrad svinger en del fra år til år, hvilket kan hænge sammen med, at det er et mindre forbund med få medlemmer.

Tabel 6.6 viser, at absorberingen tilsyneladende også havde en positiv betydning for organisationsgraden ud fra gennemsnitlige betragtninger.

Tabel 6.6. Udviklingstakten for BAF's organisationsgrad før sammenlægningen, i sammenlægningsåret og efter (procentpoint, standardafvigelse i parentes)

Gennemsnitlig udviklingstakt, 1997-2000	-0,25 %-point (2,97)
Udviklingstakt i sammenlægningsåret, 2001	3,36 %-point
Gennemsnitlig udviklingstakt, 2002-2003	0,28 %-point (0,78)

Ud over den mulige påvirkning fra ændringerne i branchen i år 2000, diskuterer jeg senere en generel tese om, at betydningen af sammenlægninger muligvis træder i kraft før selve sammenlægningen, idet medlemmerne måske reagerer på nært forestående sammenlægninger før den faktiske sammenlægning.

Indtil videre må man dog igen afvise hypotesen om absorberingens negative betydning for BAF's medlemsudvikling. Jeg skal nu se, om det også gælder for subgruppemålet.

INDIVID SUBGRUPPE

Som det andet greb om de cykliske udsving, udregnes medlemsudviklingen ud fra en subgruppe af medlemmer af BAF i 1996, hvis organisationsgrad følges over tid. Tabel 6.7 viser en lidt anden udvikling end de to foregående mål for medlemsudviklingen.

Tabel 6.7. Årlig udviklingstakt i organisationsgrad blandt subgruppen af BAF-medlemmer i 1996 (procentpoint)

1997	-1,65 %-point
1998	-2,07 %-point
1999	1,49 %-point
2000	-1,18 %-point
2001, sammenlægningsåret	1,81 %-point
2002	-0,17 %-point
2003	-1,2 %-point

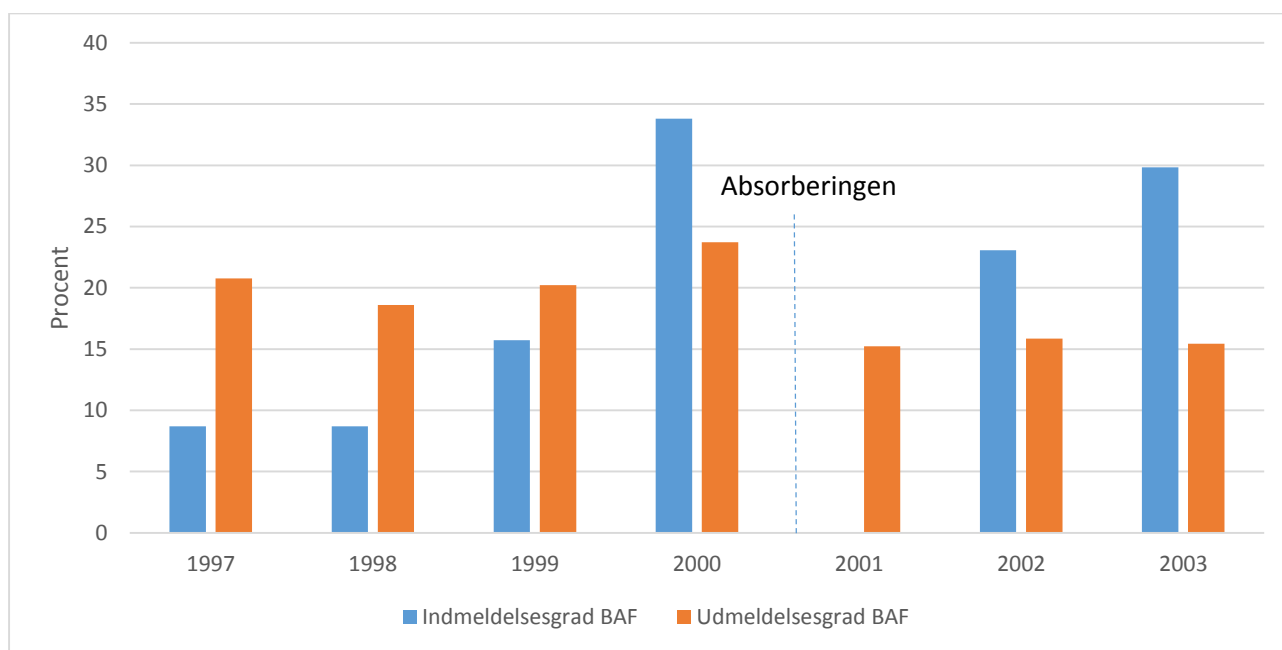
I tabellen ses det, at det år med den klart mest positive medlemsudvikling i subgruppen er sammenlægningsåret, 2001. Den positive medlemsudvikling vender dog på mellemlang sigt efter absorberingen, og bliver svagt negativ. Ikke desto mindre er det et positivt tegn for absorberingens betydning, hvorfor hypotesen igen må forkastes. Det er også værd at bemærke, at det ikke længere er år 2000, men 1999 som udemærker sig før absorberingen.

For et sidste blik på medlemsudviklingen, ser jeg nu på indmeldelser og udmeldelser.

INDMELDSESGRAD OG UDMELDSESGRAD

Når man ser på indmeldelsesgraden og udmeldelsesgraden, er der ganske store udsving fra år til år. Det skyldes nok igen, at BAF er et lille forbund, så selv små ændringer fylder meget i procenter. Det være sagt, viser figur 6.8 også, at stik mod hypotesen, så stiger indmeldelsesgraderne efter absorberingen, mens udmeldelsesgraderne falder. Samtidig ses det, at hvor indmeldelsesgraden allerede steg året før absorberingen, så begyndte udmeldelsesgraden først at falde bagefter, hvilket igen går mod hypotesen.

Figur 6.8. BAF's indmeldelsesgrad og udmeldelsesgrad

I tabel 6.8 ses også, at udmeldelsesgraden var markant lavere i sammenlægningsåret end i gennemsnittet før absorberingen og holder niveau de to efterfølgende år.

Tabel 6.8. BAF's gennemsnitlige indmeldelsesgrad og udmeldelsesgrad før sammenlægning, i sammenlægningsåret og efter (procent, standardafvigelse i parentes)

	Indmeldelsesgrad	Udmeldelsesgrad
Gennemsnitlig udvikling, 1997-2000	16,74 % (11,86)	20,82 % (2,14)
Sammenlægningsåret, 2001		15,23 %
Gennemsnitlig udvikling, 2002-2003	26,46 % (4,79)	15,64 % (0,3)

Endnu en gang må hypotesen om sammenlægningens negative effekt på medlemsudviklingen afvises.

DELKONKLUSION – ABSORBERINGENS PÅVIRKNING AF BAF'S MEDLEMSUDVIKLING

Der er ingen tvivl om, at hypotesen om at BAF's medlemsudvikling forværres ved absorberingen i SiD afvises i analyserne oven for. Det tyder tværtimod på, at sammenlægningen havde en positiv effekt på den faglige organisering af bryggeriarbejderne. Dog steg indmeldelsesgraden allerede året inden sammenlægningen, hvilket førte til fremgang i både antal medlemmer og organisationsgraden før absorberingen. Der er derfor en vis usikkerhed forbundet med medlemsfremgangens årsag.

6.1.4. Absorberingernes betydning for Specialarbejderforbundet i Danmarks medlemsudvikling

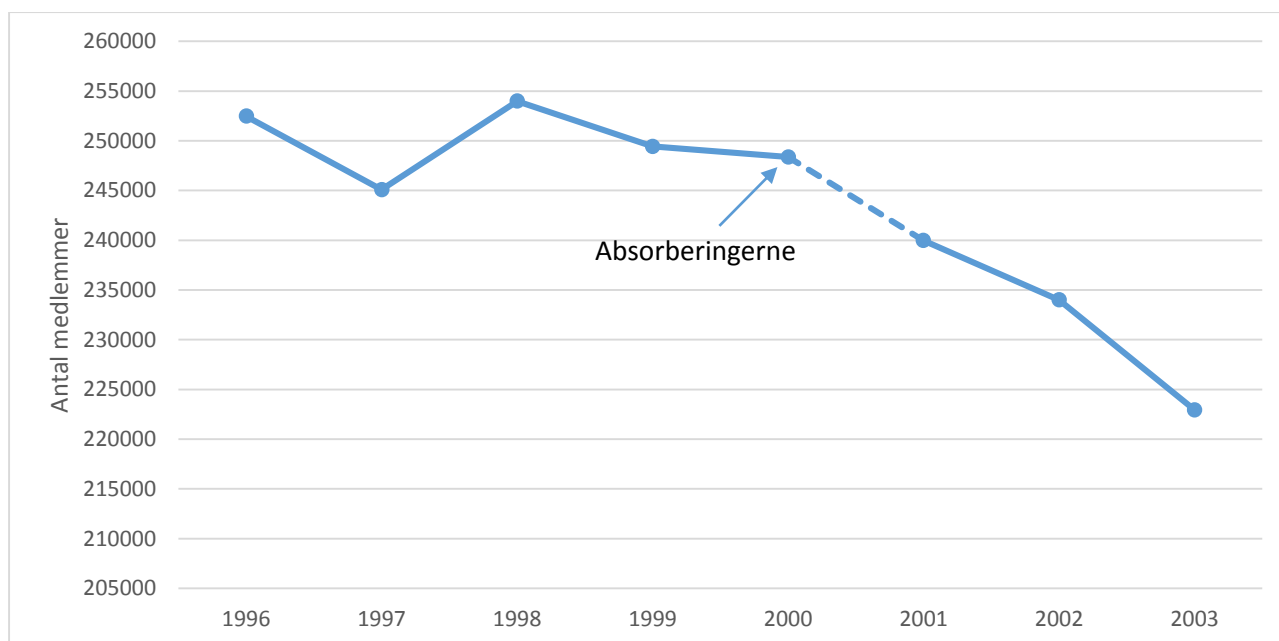
Jeg har argumenteret for, at SiD må rubriceres som et kollektivistisk forbund, og da de absorberede to mindre forbund, DPF og BAF, forventes ifølge hypotese nr. 3, at:

SiD's medlemsudvikling forbedres, da flere formålsrationelt orienterede lønmodtagere vil melde sig ind i forbindelse med eller umiddelbart efter sammenlægningen.

ANTAL MEDLEMMER

Figur 6.9 viser, at SiD har mistet knap 30.000 medlemmer fra ultimo 1996 til ultimo 2003, svarende til knap 12 %. Faktisk er det eneste år med fremgang i antal medlemmer 1998, hvor SiD voksede med 8.907 medlemmer. Denne fremgang skyldes dog absorberingen af Dansk Beklædnings- og Textilarbejderforbunds (DBTF) 17.229 medlemmer (Due and Madsen, 2001: 114)²⁸. Det betyder, at SiD endda tabte medlemmer i 2001, trods absorberingen af både DPF og BAF den 1. januar 2001.

Figur 6.9. Medlemsudvikling i Specialarbejderforbundet i Danmark (SiD) målt på antal medlemmer

²⁸Det skal bemærkes, at de 17.229 er forbundsmedlemmer og ikke dobbeltmedlemmer, som opereres med i dette speciale.

Fra den gennemsnitlige betragtning i tabel 6.9, fremgår det, at den gennemsnitlige årlige udviklingstakt var højere efter sammenlægningen end før.

Tabel 6.9. Gennemsnitlig årlig udviklingstakt for SiD's antal medlemmer før og efter sammenlægningen (procentpoint, standardafvigelse i parentes)*

Gennemsnitlig udviklingstakt, 1997-2000	-1,72 %-point (1,25)
Gennemsnitlig udviklingstakt, 2002-2003	-3,61 %-point (1,58)

* År 1998 er ekskluderet som en outlier qua absorberingen af DBTF.

Ud fra antal medlemmer afvises hypotesen om, at SiD's medlemsudviklings skulle blive bedre af absorberingerne. Man kan ikke udregne organisationsgraden for SiD, fordi det er et kollektivistisk forbund. I stedet springer jeg til subgruppemålet for at se, om en del af medlemsfaldet kan forklares med cykliske udsving.

INDIVID SUBGRUPPE

Organisationsgraden for subgruppen af SiD-medlemmer i 1996 i tabel 6.10 viser ligeledes, hvordan SiD taber medlemmer med stor hast. Der er i absorberingsåret og på mellemlang sigt ingen nævneværdige fremskridt, subgruppemålets tendens til faldende udmeldelsesprocenter taget i betragtning. Subgruppemålet kan ikke præcist nok fortælle om medlemsudviklingen er forværret, men hypotesen om, at SiD's medlemsudvikling forbedres efter absorberingerne må under alle omstændigheder afvises.

Tabel 6.10. Årlig udviklingstakt i organisationsgrad for subgruppen af SiD-medlemmer i 1996 (procentpoint)

1997	-7,92 %-point
1998	-5,43 %-point
1999	-4,05 %-point
2000	-3,51 %-point
2001, sammenlægningsåret	-3,42 %-point
2002	-3,08 %-point
2003	-2,96 %-point

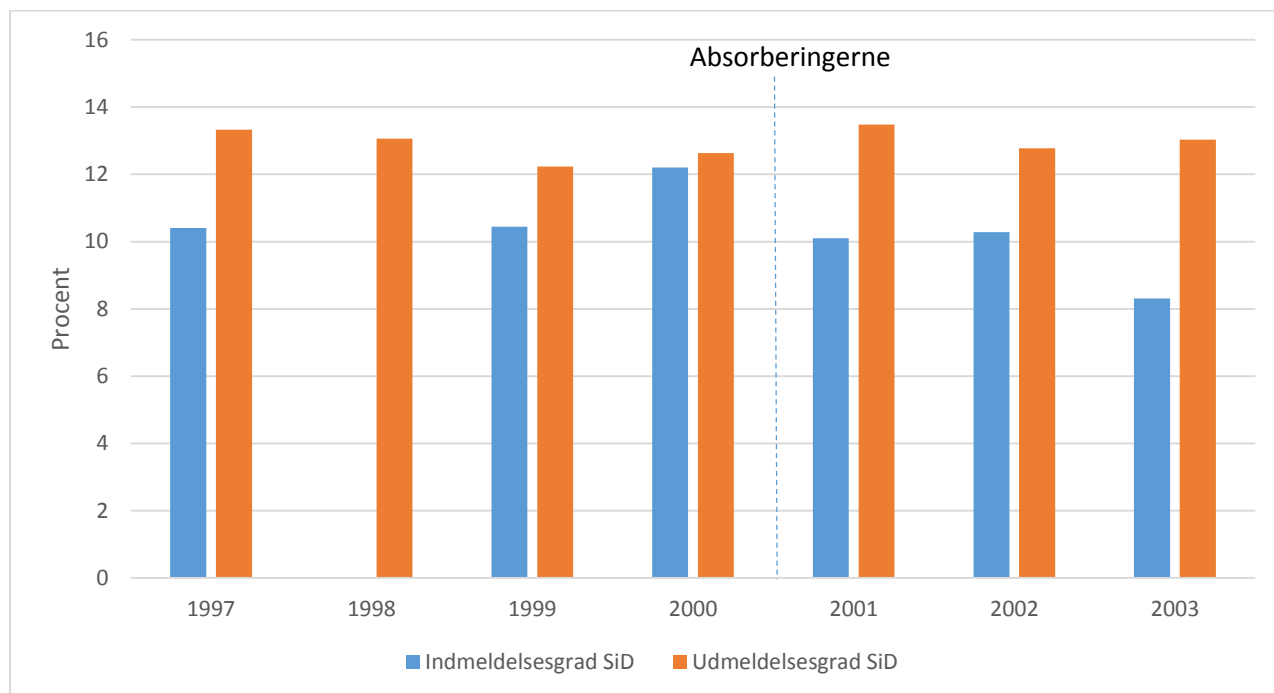
I det følgende måles SiD's indmeldelsesgrad og udmeldelsesgrad.

INDMELDELSESGRAD OG UDMELDELSESGRAD

Når man følger SiD's indmeldelsesgrad og udmeldelsesgrad over årene - figur 6.10 og tabel 6.11 - springer det

i øjnene, at udmeldelsesgraden er nogenlunde stabil over tid. Både før og efter de to absorberinger – omend en smule højere i sammenlægningsåret. Men da der samtidig er en tendens til, at indmeldelsesgraden falder i perioden, forværres SiD's medlemsudvikling. Med andre ord viser de eksisterende medlemmer ikke mærkbar utilfredshed med absorberingerne, men SiD har svært ved at rekruttere nye – også efter de to absorberinger i 2001.

Figur 6.10. SiD's indmeldelsesgrad og udmeldelsesgrad

Tabel 6.11. SiD's gennemsnitlige indmeldelsesgrad og udmeldelsesgrad før* sammenlægningen, i sammenlægningsåret og efter (procent, standardafvigelse i parentes)

	Indmeldelsesgrad	Udmeldelsesgrad
Gennemsnitlig udvikling, 1997,1999, 2000	11,02 % (0,84)	12,81 % (0,42)
Sammenlægningsåret, 2001		13,48 %
Gennemsnitlig udvikling, 2002-2003	9,3 % (0,99)	12,9 % (0,13)

* 1998 ekskluderes fra den gennemsnitlige indmeldelsesgrad pga. absorberingen af DBTF

Udviklingen i SiD's indmeldelser og udmeldelser går direkte imod hypotesen om, at flere formålsrationelle lønmodtagere skulle slutte sig til et stærkere kollektivistisk forbund. Dels fordi udmeldelsesgraden stiger en smule i sammenlægningsåret og i særdeleshed fordi indmeldelsesgraden falder efter absorberingerne.

DELKONKLUSION – ABSORBERINGERNES PÅVIRKNING AF SiD'S MEDLEMSUDVIKLING

Ud fra antal medlemmer samt indmeldelsesgraden og udmeldelsesgraden må hypotesen om, at SiD som kollektivistisk forbund skulle kunne organisere flere formålsrationelle lønmodtagere efter absorberingerne af BAF og DPF afvises. Dels fordi antallet af medlemmer er faldet så meget, at man ikke engang kan konstatere, at populationen er udvidet med de to absorberinger. Dels fordi SiD særligt har vanskeligt ved at rekruttere nye medlemmer, selvom de eksisterende ikke viser utilfredshed med absorberingerne. Subgruppeanalysen viste ikke de store udsving i forbindelse med absorberingerne, hvorfor hypotesen kun delvist afvises.

6.2. Analyse af TKF-METAL sammenlægningen

6.2.1. Baggrund for sammenlægningen

Den 1. april 2003 lod Telekommunikationsforbundet (TKF) sig absorbere i Metalarbejderforbundet (Metal). Dermed fjøede Metal telekommunikationsbranchen til sit overenskomstområde. Metal som hovedsageligt organiserer smede, mekanikere og maskinarbejdere tog dermed et lille skridt i en kollektivistisk retning, selvom de stadig agerer efter en fagbaseret strategi. TKF organiserede nemlig en broget skare inden for telekommunikationsbranchen med kontorudlærte, elektrikere, maskinarbejdere og ufaglærte, som de største faggrupper. Der var forud for absorberingen stort set ingen konkurrence mellem de to forbund, da Metal kun organiserede ganske få medlemmer i telekommunikationsbranchen.

TKF's medlemmer fik mulighed for individuelt at tage stilling til, om de ville overføres til Metal a-kasse (Warberg, 2003). Cirka to-tredjedele af medlemmerne blev i Stats- og Teleansattes a-kasse.

6.2.2. Absorberingens påvirkning af Telekommunikationsforbundets medlemsudvikling

Jeg har argumenteret for, at TKF må rubriceres som et fagbaseret kollektivistisk forbund, og da de blev absorberet af et fagbaseret kollektivistisk forbund med en anden fagprofil, Metal, forventes ifølge hypotese nr. 2, at:

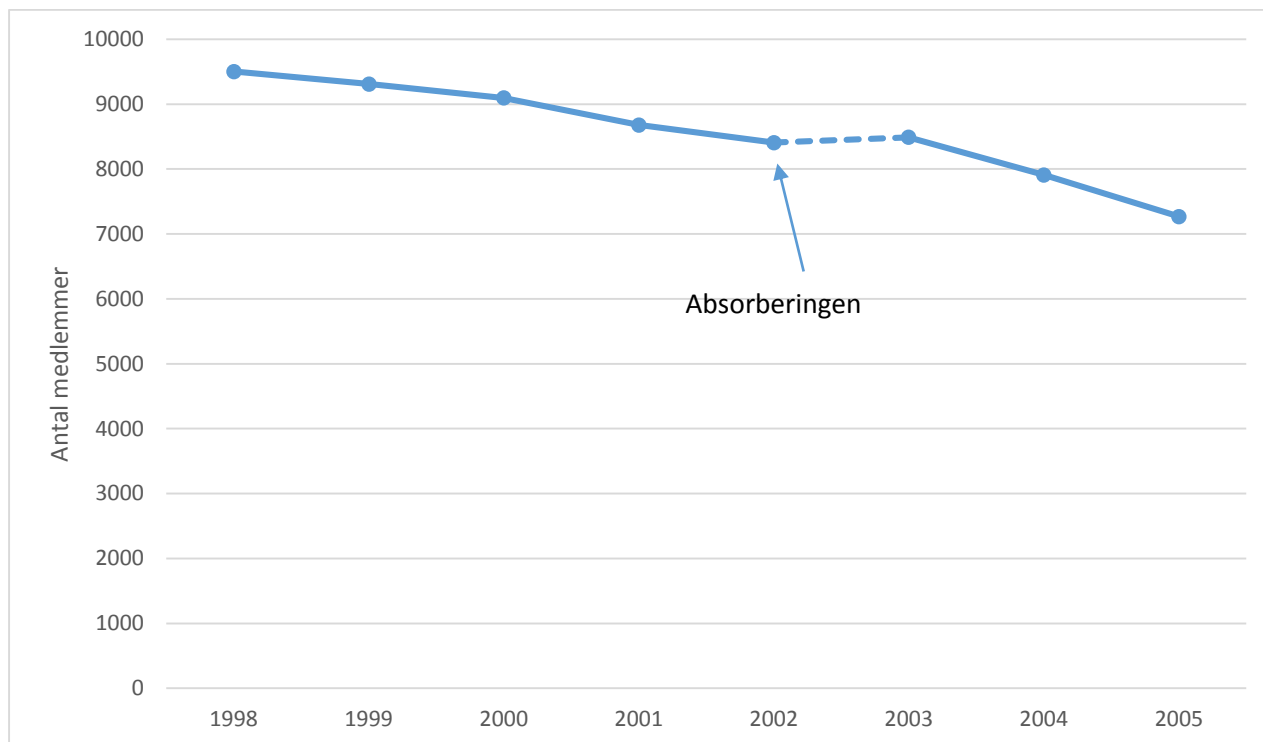
TKF's medlemsudvikling forværres, da mange værdirationelt motiverede medlemmer vil melde sig ud i forbindelse med eller umiddelbart efter sammenlægningen.

Dog må det formildne hypotesen, at hovedparten af TKF's medlemmer blev i a-kassen StA, hvor de bevarer en vis faglig tilknytning.

ANTAL MEDLEMMER

TKF havde et jævnt medlemstab fra 1998 til 2005, med en tilsyneladende lidt stejlere negativ kurve efter absorberingen i 2003, se figur 6.11. Den lille medlemsstigning i 2003 skyldes, at populationen udvides med Metal's medlemmer i telekommunikationsbranchen (164 Metal-medlemmer i branchen ultimo 2002). TKF tabte 2.234 medlemmer i perioden, svarende til 23,5 % af medlemmerne.

Figur 6.11. Medlemsudvikling i Telekommunikationsforbundet (TKF) målt på antal medlemmer

Ud fra de gennemsnitlige betragtninger i tabel 6.12, bliver det tydeligt, at udviklingstakten i antal medlemmer faktisk blev kraftigt forværret efter absorberingen.

Tabel 6.12. Gennemsnitlig årlig udviklingstakt i TKF's antal medlemmer før sammenlægningen og efter (procent, standardafvigelse i parentes)

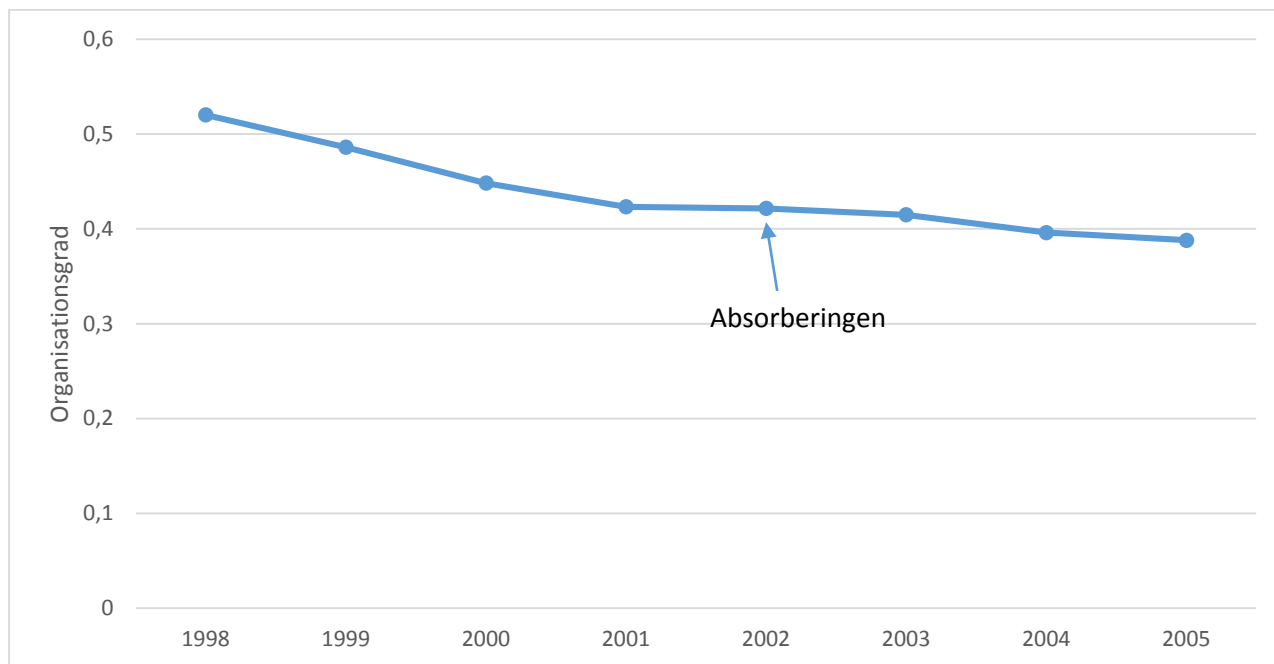
Gennemsnitlig udviklingstakt, 1999-2002	-3,01 % (0,99)
Gennemsnitlig udviklingstakt, 2004-2005	-7,46 % (0,65)

Alene målt på antallet af medlemmer kan hypotesen om, at absorberingen forværrede TKF's medlemsudvikling ikke afvises. Tager man højde for cykliske udsving ændres denne udlægning dog lidt, som det ses af organisationsgraden.

ORGANISATIONSGRAD

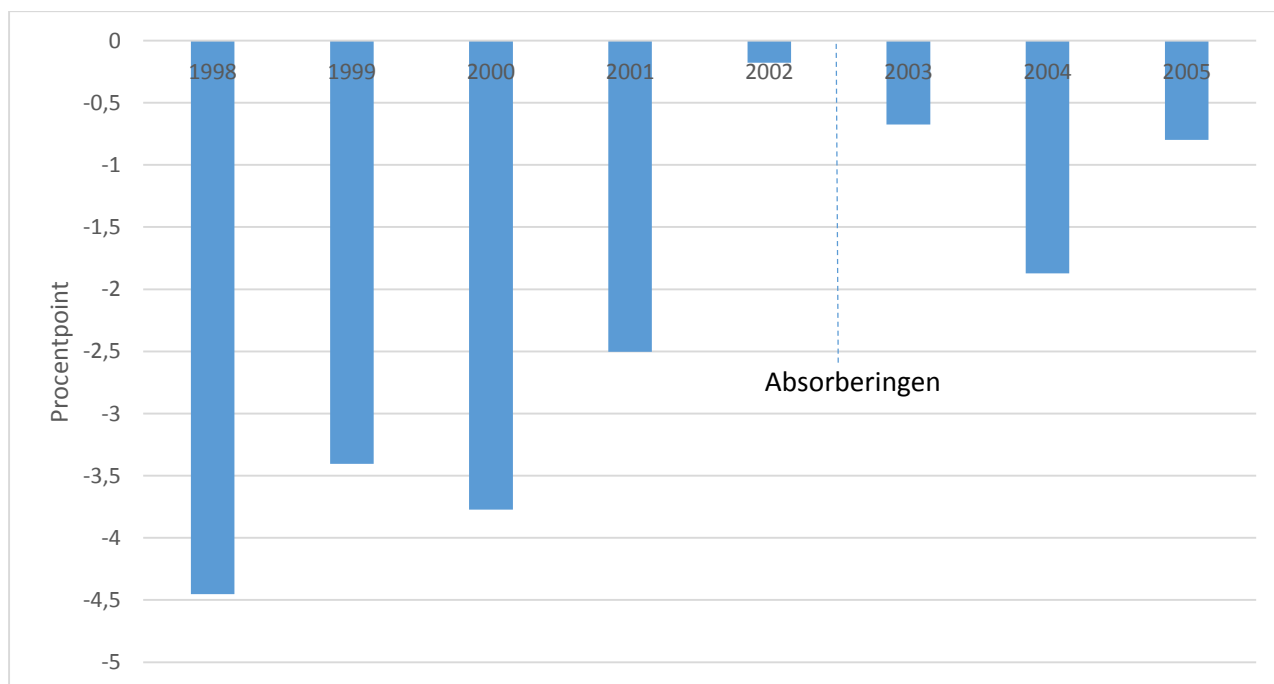
Når TKF's organisationsgrad udregnes, figur 6.12, fremgår det, at medlemstabet var meget stort frem til 2001, hvorefter den negative udvikling aftog i årene omkring absorberingen, hvorefter medlemstabet stiger lidt igen.

Figur 6.12. Medlemsudvikling i Telekommunikationsforbundet (TKF) målt på organisationsgraden

Hvis man udpinder den årlige udviklingstakt i organisationsgraden – se figur 6.13 – bliver det tydeligt, at der var en kraftigt forbedret medlemsudvikling året før absorberingen og på kort i efter absorberingen. På mellemlang sigt stiger den negative udviklingstakt igen, dog er medlemsudviklingen fortsat langt bedre end årene før absorberingen.

Figur 6.13. Årlig udviklingstakt i TKF's organisationsgrad (procentpoint)

Med så stor en ændring i udviklingstakten året før absorberingen, giver det ikke mening at sammenligne gennemsnitlige udviklingstakter før og efter sammenlægningen. Udviklingen i organisationsgraden var bedre

i årene omkring absorberingen, så målt på udviklingen i TKF's organisationsgrad afvises hypotesen om forværret medlemsudvikling. Dog forbedres medlemsudviklingen allerede i 2002, året før absorberingen, hvilket sår tvivl om, hvorvidt ændringen skyldes absorberingen eller andre faktorer.

2002 var året, hvor VK-regeringen indførte to nye love, 'Deltidsloven' (Folketinget, 2002b) og 'Loven om tværfaglige a-kasser' (Folketinget, 2002a), men de burde tværtimod have haft negativ konsekvens på medlemsudviklingen, så de kan ikke forklare den forbedrede medlemsudvikling. Liberaliseringen af telekommunikationsbranchen kulminerede i 1997-1998, hvor staten frasolgte sine aktier og dermed privatiserede Tele Danmark. Man kunne forestille sig, at det kunne have en negativ effekt på den faglige organisering, og at det er efterdønningerne, som ses frem til 2002. Det forklarer dog ikke, hvorfor den faglige organisering pludseligt skulle forbedres i 2002. Jeg finder altså ingen åbenlyse forklaringer på den forbedrede medlemsudvikling i TKF året før absorberingen, som kan ændre ved, at hypotesen må afvises. Spørgsmålet er, om 2002 også skiller sig ud, når man ser på en subgruppes organisationsgrad?

INDIVID SUBGRUPPE

Når man følger subgruppen af TKF-medlemmer i 1998, ses samme overordnede udvikling som organisationsgradsmålet dog mindre markant. Det fremgår af tabel 6.13, at medlemsudviklingen for subgruppen også var bedre i 2002 end årene før, dog var forskellen ikke lige så stor. Det bedste år i perioden var sammenlægningsåret. Medlemstabet blev en smule større igen på mellemlang sigt, dog fortsat bedre end før absorberingen – særligt det ekstraordinært lave niveau i 2002 taget i betragtning.

Tabel 6.13. Årlig udviklingstakt i organisationsgrad for subgruppen af TKF-medlemmer i 1998 (procentpoint)

1999	-2,55 %-point
2000	-1,3 %-point
2001	-2,43 %-point
2002	-0,98 %-point
2003, sammenlægningsåret	-0,6 %-point
2004	-1,1 %-point
2005	-1,18 %-point

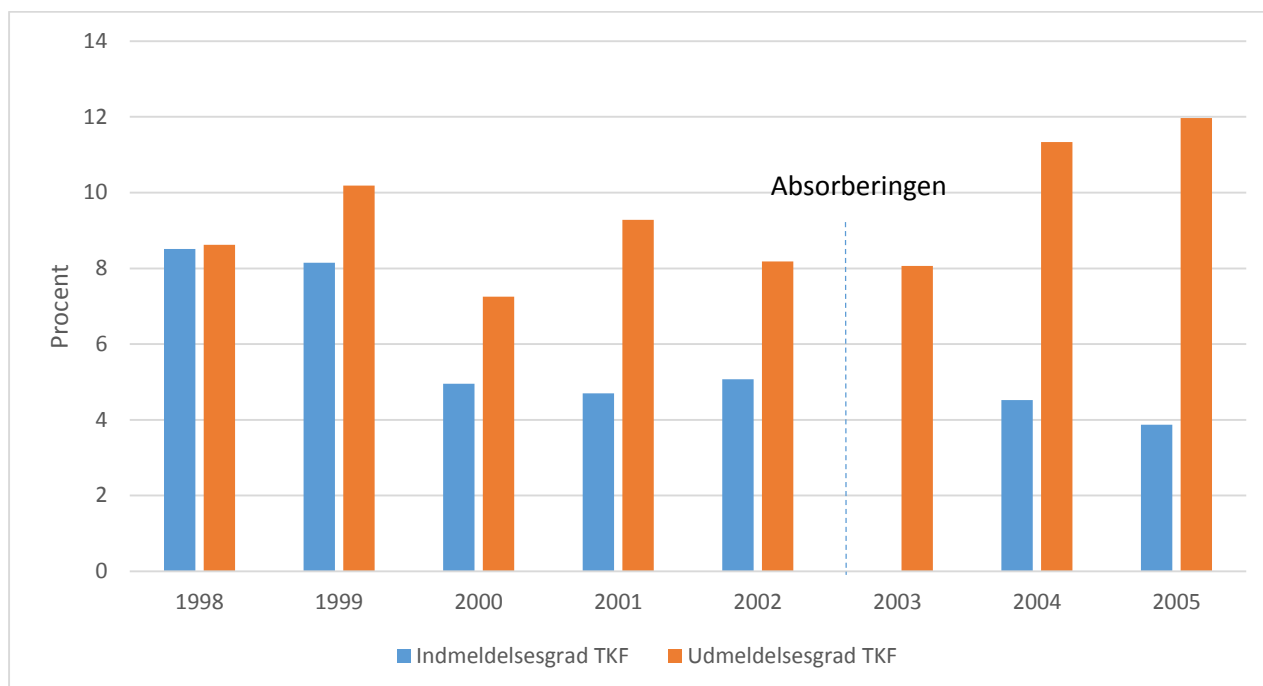
Målt på subgruppens organisationsgrad forbedres medlemsudviklingen efter absorberingen, hvorfor hypoteserne afvises.

Jeg ser nu nærmere på TKF's indmeldelsesgrad og udmeldelsesgrad.

INDMELDSESGRAD OG UDMELDSESGRAD

Måles TKF's medlemsudvikling på indmeldelsesgraden og udmeldelsesgraden, fremgår det af figur 6.14, at udmeldelsesgraden var en smule forbedret kort efter absorberingen. Men på mellemlang sigt steg udmeldelsesgraden samtidig med, at indmeldelsesgraden faldt, hvilket har en meget negativ virkning på medlemsudviklingen.

Figur 6.14. TKF's indmeldelsesgrad og udmeldelsesgrad

De gennemsnitlige betragtninger på indmeldelses- og udmeldelsesgraden viser i tabel 6.14, at udmeldelsesgraden blev forbedret kort efter absorberingen men forværret på mellemlang sigt, hvor indmeldelsesgraden samtidig forværredes.

Tabel 6.14. TKF's gennemsnitlige indmeldelsesgrad og udmeldelsesgrad før sammenlægningen, i sammenlægningsåret og efter (procent, standardafvigelse i parentes)

	Indmeldelsesgrad	Udmeldelsesgrad
Gennemsnit, 1999-2002	5,72 % (1,41)	8,72 % (1,11)
Sammenlægningsåret, 2003		8,06 %
Gennemsnit, 2004-2005	4,2 % (0,33)	11,65 % (0,32)

Indmeldelses- og udmeldelsesgraderne peger i lidt forskellige retninger på kort og mellemlang sigt. Man kan derfor kun delvist afvise hypotesen om forværrede medlemsudvikling ud fra dette mål.

DELKONKLUSION – ABSORBERINGENS PÅVIRKNING AF TKF'S MEDLEMSUDVIKLING

Ud fra antal medlemmer og indmeldelses- og udmeldelsesgraden forværres TKF's medlemsudvikling, i hvert fald på mellemlang sigt, hvilket understøtter hypotesen. Men hvis man tager højde for cykliske udsving i antal potentielle medlemmer i organisationsgraden eller subgruppe-målet, finder man, at medlemsudviklingen faktisk forbedres, hvilket afviser hypotesen om, at absorberingen skulle forværre medlemsudviklingen. I subgruppemålet og organisationsgraden ses det, at der allerede var en forbedret medlemsudvikling året før absorberingen. Jeg finder dog ingen åbenlyse strukturelle eller konfigurationelle ændringer, som kan forklare forbedringen året før absorberingen, og som også ville kunne så tvivl om sammenlægningens betydning. Samlet set må man derfor, i hvert fald delvist, afvise hypotesen. Det er muligt, at denne delvise afvisning kan være påvirket af den formildende omstændighed, at man TKF-medlemmer blev i StA efter absorberingen og dermed bevarede en form for faglig tilknytning.

6.2.3. Absorberingens påvirkning af Metalarbejderforbundets medlemsudvikling

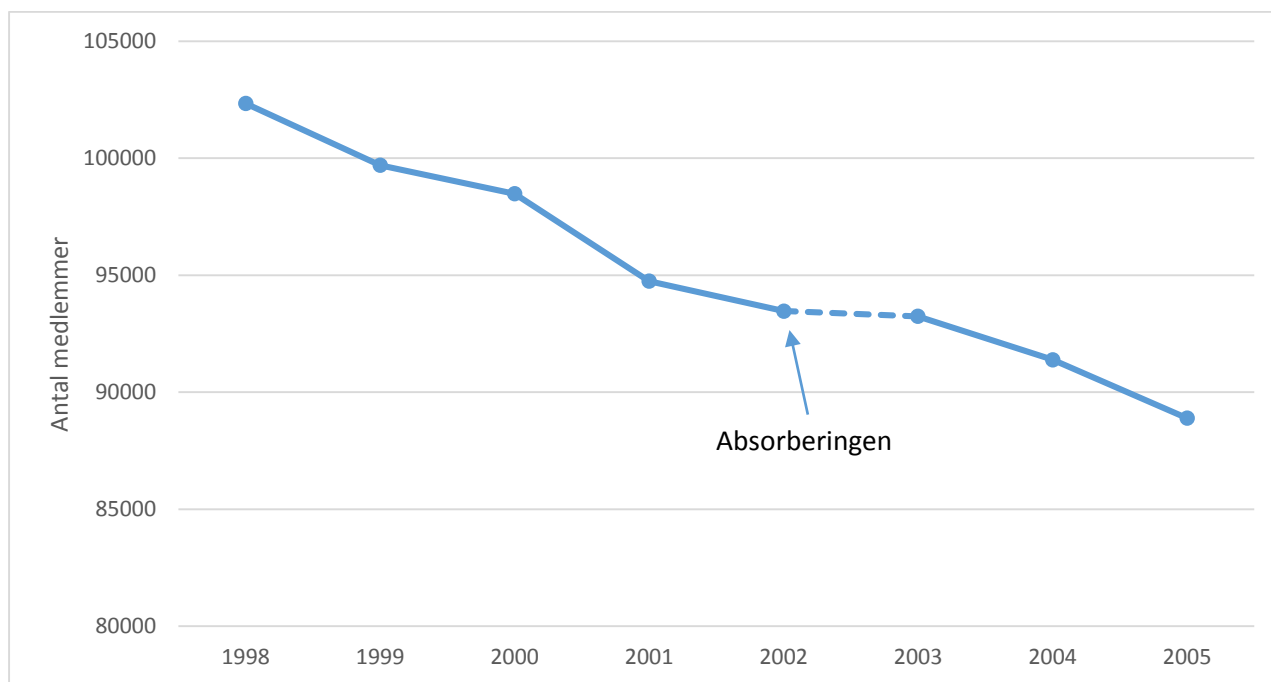
Jeg har argumenteret for, at Metal må rubriceres som et fagbaseret kollektivistisk forbund, og da de absorberer et mindre forbund, TKF, forventes ifølge hypotese nr. 5, at:

Metal's medlemsudvikling forbedres, da flere formålsrationelt orienterede lønmodtagere vil melde sig ind, uden at de mere værdirationelt motiverede melder sig ud, idet forbundet bliver større og beholder den samme fagbaserede kollektivistiske strategi.

ANTAL MEDLEMMER

Ud fra udviklingen i antal medlemmer i figur 6.15, ser det ikke umiddelbart ud til, at absorberingen har haft så stor betydning, da antallet af medlemmer falder jævnt i hele perioden. Metal mister 13.445 medlemmer i perioden, svarende til 13 % af medlemmerne.

Figur 6.15. Medlemsudvikling i Metalarbejderforbundet (Metal) målt på antal medlemmer

Udregnes den gennemsnitlige udviklingstakt før og efter absorberingen, tabel 6.15, bekræftes tolkningen af, at absorberingen ikke har haft den store betydning for Metal's medlemsudvikling.

Tabel 6.15. Gennemsnitlig årlig udviklingstakt i Metal's antal medlemmer før sammenlægningen og efter (procent, standardafvigelse i parentes)

Gennemsnitlig udviklingstakt, 1999-2002	-2,24 % (1,04)
Gennemsnitlig udviklingstakt, 2004-2005	-2,36 % (0,37)

Ud fra antal medlemmer afvises hypotesen om en forbedret medlemssituation. Det lader snarere til, at absorberingen ikke har haft nævneværdig betydning.

Man kunne godt beregne udviklingen i Metal's organisationsgrad, da det er et fagbaseret kollektivistisk forbund. Men da Metal med absorberingen af TKF tilføjer en helt ny branche til deres overenskomstområdet, giver det ikke megen mening at undersøge absorberingens betydning for Metal's samlede organisationsgrad. I stedet går jeg til subgruppemålet.

INDIVID SUBGRUPPE

Når man følger subgruppen af Metal-medlemmer i 1998, tabel 6.16, er det igen svært at få øje på store konsekvenser af absorberingen. Udviklingstakten var mindst negativ i 2002, men absorberingen førte ikke til de store udsving.

Tabel 6.16. Årlig udviklingstakt i organisationsgrad for subgruppen af Metal-medlemmer i 1998 (procentpoint)

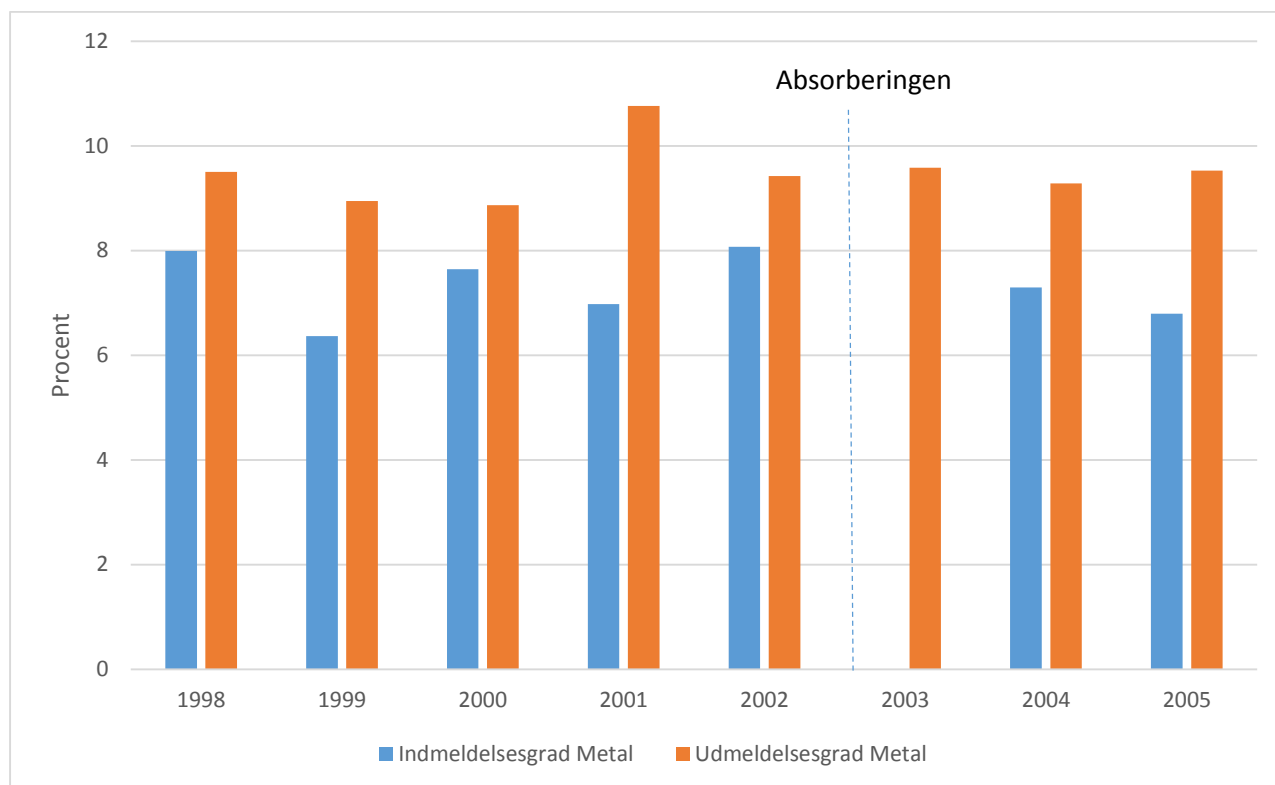
1999	-5,3 %-point
2000	-3,87 %-point
2001	-4,55 %-point
2002	-2,53 %-point
2003, sammenlægningsåret	-2,98 %-point
2004	-2,76 %-point
2005	-2,82 %-point

Hypotesen om forbedret medlemsudvikling må afvises ud fra subgruppemålet, da der ikke var nævneværdige udsving. Som sidste mål for Metals medlemsudvikling undersøges nu indmeldelser og udmeldelser.

INDMELDESESGRAD OG UDMELDESESGRAD

I figur 6.16 ses det, at udmeldelsesgraden ligger nogenlunde stabilt med undtagelse af 2001, hvor den ligger lidt højere. Indmeldelsesgraden ligger også nogenlunde på samme niveau før og efter absorberingen, dog var den efter absorberingen lidt lavere end året før.

Figur 6.16. Metal's indmeldelsesgrad og udmeldelsesgrad

De gennemsnitlige betragtninger i tabel 6.17 viser også en relativt stabil udmeldelsesgrad, mens indmeldelsesgraden er en smule lavere efter sammenlægningen end før.

Tabel 6.17. Metal's gennemsnitlige indmeldelsesgrad og udmeldelsesgrad før sammenlægningen, i sammenlægningssåret og efter (procent, standardafvigelse i parentes)

	Indmeldelsesgrad	Udmeldelsesgrad
Gennemsnit, 1999-2002	7,27 % (0,65)	9,5 % (0,76)
Sammenlægningssåret, 2003		9,59 %
Gennemsnit, 2004-2005	7,05 % (0,25)	9,41 % (0,12)

Endnu en gang må hypotesen om en forbedret medlemsudvikling i Metal efter absorberingen af TKF afvises.

DELKONKLUSION - ABSORBERINGENS PÅVIRKNING AF METAL'S MEDLEMSUDVIKLING

Ingen af de deskriptive mål viste nævneværdige udsving i Metals medlemsudvikling efter absorberingen af TKF. Samlet set må hypotesen om forbedret medlemsudvikling derfor delvist afvises. Det mest interessante ved analysen er dog, at sammenlægningen ikke kan siges at have haft observerbar betydning for medlemsudviklingen i Metal.

6.3. Analyse af KAD-SiD sammenlægningen

6.3.1. Baggrund for sammenlægningen

Da Kvindeligt Arbejderforbund (KAD) og Specialarbejderforbundet i Danmark (SiD) fusionerede den 1. januar 2005 og dannede Fagligt Fælles Forbund (3F), var det resultatet af flere års forhandlinger, og den største forbundsfusion i den danske fagbevægelses historie (Due et al., 2007: 10). Det var to store forbund, som historisk set organiserede ufaglærte på tværs af brancher, og der var derfor en vis konkurrence om de kvindelige medlemmer mellem de to forbund, forud for fusionen. SiD var allerede ved fusionen på vej mod at blive et konglomerat forbund, særligt efter absorberingen af Murerforbundet i 1994.

Hvor jeg hidtil har analyseret absorberinger, skal jeg nu analysere en fusion. Det har både nogle konsekvenser for, hvad man kan undersøge, og hvordan jeg vil strukturere analysen. For at kunne sammenligne 3F's medlemsudvikling før og efter fusionen, har jeg – kontrafaktisk – antaget af 3F's medlemmer før fusionen var summen af SiD og KAD's medlemmer. Man kan ikke analysere organisationsgradernes udvikling, da det drejer sig om to kollektivistiske forbund. Til gengæld kan jeg analysere udviklingstakten for antal medlemmer samt indmeldelsesgraden i selve fusionsåret, da der er tale om en fusion, hvilket ikke lader sig gøre i analyserne af absorberinger. Endelig kigger jeg, som nævnt, også på fusionens betydning på lang sigt.

6.3.2. Fusionens betydning for forbundenes medlemsudvikling

Da jeg har rubriceret SiD og KAD som kollektivistiske forbund forventes ifølge hypotese nr. 4, at:

SiD- og KAD's medlemsudvikling forbedres, da flere formålsrationelt orienterede lønmodtagere vil melde sig ind i forbindelse med eller umiddelbart efter sammenlægningen.

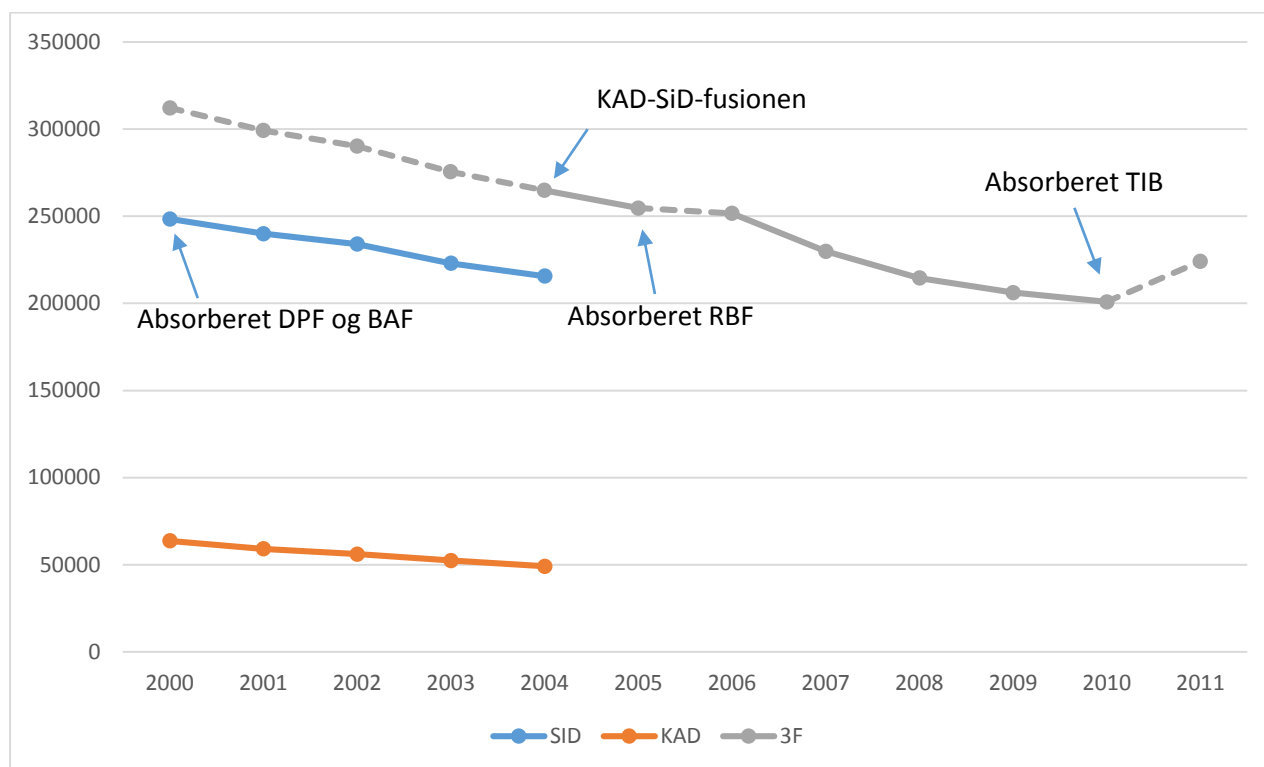
ANTAL MEDLEMMER

Som figur 6.17 viser, er KAD, SiD og 3F's udvikling i antal medlemmer præget af ret markante medlemstab i perioden.

KAD taber lidt flere end 18.000 medlemmer i perioden frem til fusionen, svarende til 27 %. SiD taber knap 37.000 medlemmer i perioden frem til fusionen, svarende til knap 15 %.

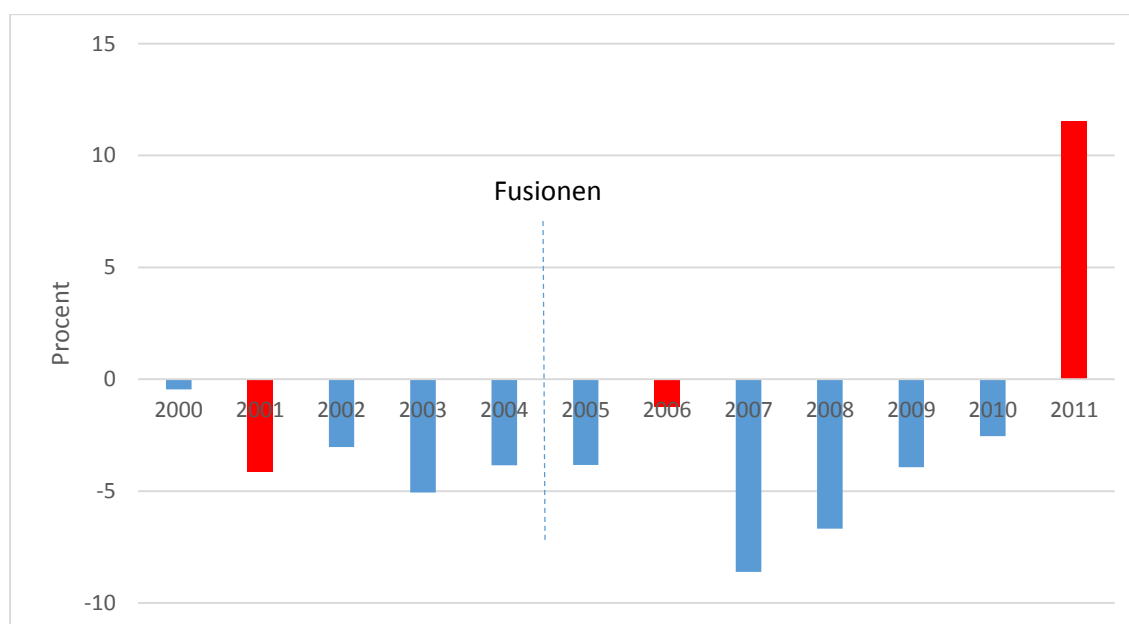
Medlemstabet fortsætter efter stiftelsen af 3F om end, de yderligere absorberinger af RBF i 2006 og TIB i 2011 pynter på medlemstabet. 3F taber i perioden frem til absorberingen af TIB, næsten 64.000 medlemmer svarende til 24 %.

Figur 6.17. KAD, SiD og 3F's udvikling i antal medlemmer. 3F's antal medlemmer forud for fusionen er sat til summen af KAD- og SiD's medlemmer

Ved at undersøge udviklingstakten i antal medlemmer, man kan se, om medlemsudvikling blev forbedret med stiftelsen af 3F trods fortsat samlet tilbagegang. I figur 6.18 har jeg kun taget 3F's udviklingstakt med, da den er vanskelig nok i sig selv at fortolke på grund af de forskellige absorberinger.

Figur 6.18. Udviklingstakten i 3F's antal medlemmer (Procent). År med absorberingen er markeret med rød

Figuren viser, at udviklingstakten i fusionsåret var nogenlunde den samme som de tre foregående år. Efter et år med en absorbering forværres udviklingstakten drastisk i 2007. Denne negative udviklingstakt fortsætter frem til absorberingen af TIB. Men medlemstabet er faldende fra 2007 og frem, og på lang sigt – fra 2010 – er udviklingstakten bedre end før fusionen.

Ud fra en gennemsnitlig betragtning i tabel 6.18 ses det, at udviklingstakten i sammenlægningsåret var minimalt bedre end før fusionen, mens den var langt værre to år efter fusionen.

Tabel 6.18. Udviklingstakten for 3F's antal medlemmer før sammenlægningen, i sammenlægningssåret og efter (procent, standardafvigelse i parentes)*

Gennemsnitlig udviklingstakt, 2002-2004	-3,98 % (0,84)
Udviklingstakt i sammenlægningsåret, 2005	-3,83 %
Udviklingstakt, 2007	-8,61 %

* År 2001 og 2006 er ekskluderet fra udregningen på grund af absorberinger.

Målt på udviklingen i antal medlemmer, må man indtil nu afvise hypotesen om, at fusionen skulle styrke den faglige organisering. Dog er der tegn på, at udviklingen forbedres på lang sigt. For at tage højde for cykliske udsving, undersøges nu KAD- og SiD-subgruppernes organisationsgrader.

INDIVID SUBGRUPPE

Da man ikke kan udregne organisationsgraden for SiD, KAD eller 3F er subgruppemålet, det eneste mål, der tager højde for udsving i antal beskæftigede. Subgruppemålet kan også overkomme fortolkningsvanskelighederne, som de forskellige absorberinger i SiD forvolder, da man følger samme gruppe af individer over tid. I tabel 6.19 følges subgruppen af KAD-medlemmer i 2000 og subgruppen af SiD-medlemmer i 2000.

Tabel 6.19. Årlig udviklingstakt i organisationsgrad for subgruppen af SiD-medlemmer i 2000 og KAD-medlemmer i 2000 (procentpoint)

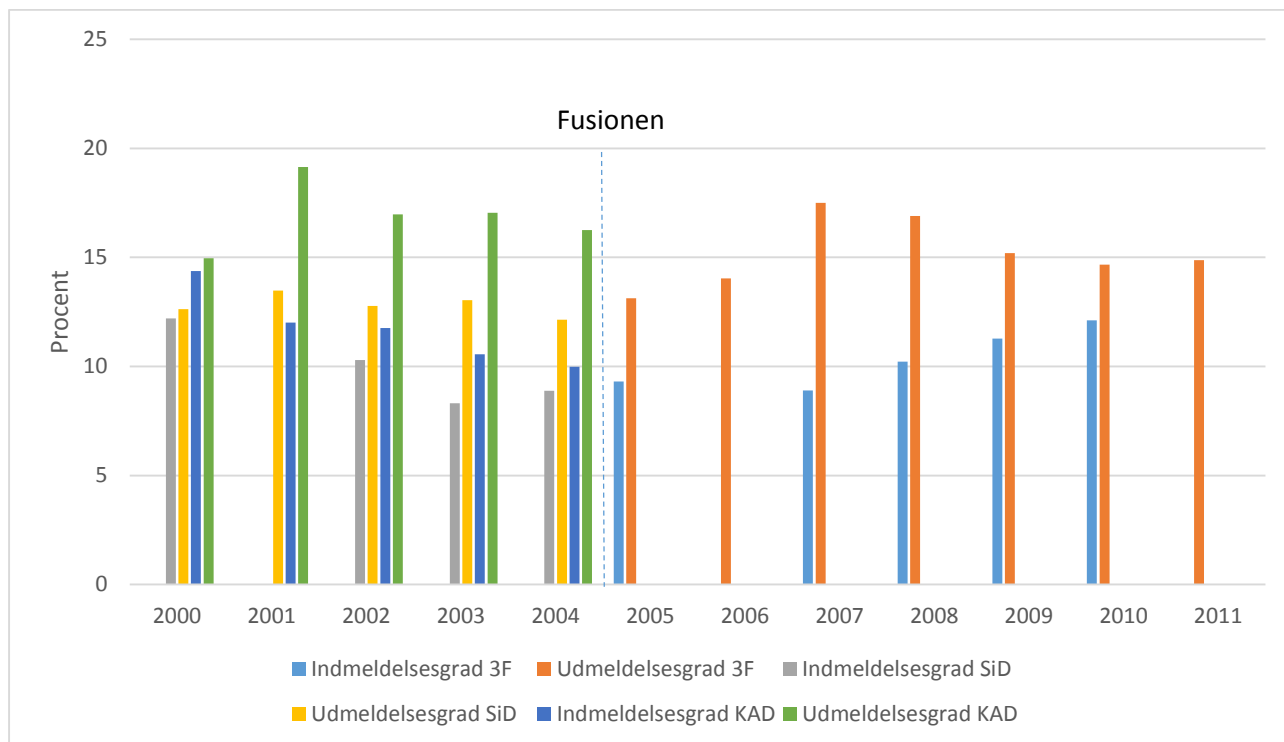
	KAD-subgruppe	SiD-subgruppe
2001	-10,99 %-point	-7,26 %-point
2002	-6,23 %-point	-4,88 %-point
2003	-4,97 %-point	-4,21 %-point
2004	-4,32 %-point	-3,4 %-point
2005, sammenlægningsåret	-2,79 %-point	-3,18 %-point
2006	-4,15 %-point	-4 %-point
2007	-4,4 %-point	-3,39 %-point

Subgruppernes udviklingstakt i tabellen viser på sin vis det samme som udviklingen i antal medlemmer; medlemsudviklingen blev forbedret en smule i fusionsåret, særligt KAD-subgruppen, hvorefter udviklingen forværredes igen årene efter. Man kan derfor sige, at hypotesen om forbedret medlemsudvikling ikke kan afvises på kort sigt med subgruppemålet, mens den på mellemlang sigt må afvises. Hypotesen om forbedret medlemsudvikling, hviler dog hovedsageligt på, at flere formålsrationelle lønmodtagere ville melde sig ind, hvilket subgruppemålet ikke kan sige noget om, da det jo drejer om forbundets evne til at fastholde individerne i subgruppens medlemskab. Det kan til gengæld målet for antal indmeldelser og udmeldelser, som jeg vil se på nu.

INDMELDESESGRAD OG UDMELDESESGRAD

Hvor jeg i analyserne af absorberinger måtte nøjes med at sammenligne indmeldelsesgraderne før sammenlægning med indmeldelsesgraderne på mellemlang sigt efter sammenlægning, kan man i fusionsanalysen også sammenligne indmeldelsesgraderne før fusionen med indmeldelsesgrader på kort sigt efter fusionen. Således kan man i figur 6.19 se, hvorvidt 3F lykkedes med at rekruttere nye medlemmer og dermed komme nærmere hypotesen om medlemsudviklingen.

Figur 6.19. KAD- og SiD's indmeldelsesgrad og udmeldelsesgrad før fusionen og 3F's ditto efter fusionen*

* Årene med absorberinger er ekskluderet for indmeldelsesgraderne.

Figuren viser, at både KAD og SiD havde faldende udmeldelsesgrader før fusionen – deres problem var, at indmeldelsesgraderne faldt endnu mere. Med andre ord var KAD- og SiD's største problem før fusionen, at de ikke rekrutterede nok nye medlemmer. Figuren viser desuden, at efter en fin start for 3F kort efter fusionen, steg udmeldelsesgraden kraftigt mens indmeldelsesgraden faldt to år efter fusionen (2007), i tråd med ovenstående analyser. Til gengæld bekræfter figuren, at der sker noget bemærkelsesværdigt fra 2007 og frem. Udmeldelsesgraden begynder at falde, og hvad vigtigere er, begynder indmeldelsesgraden samtidig at stige, så de to søjler på lang sigt nærmer sig hinanden. Med andre ord er medlemsfaldet i 3F ikke så stort på lang sigt, da de begynder at rekruttere flere medlemmer samtidig med, at de bliver bedre til at holde på dem, de har.

I tabel 6.20 sammenlignes 3F indmeldelses- og udmeldelsesgraderne før og efter fusionen. For at det kan lade sig gøre, har jeg igen – kontrafaktisk – summeret indmeldelses- og udmeldelsesgrader før fusionen på tværs af KAD-SiD (for beregningsmetoder se tabel 4.2).

Tabel 6.20. 3F's gennemsnitlige indmeldelsesgrad* og udmeldelsesgrad før sammenlægningen, i sammenlægningssåret og efter (procent, standardafvigelse i parentes)

	Indmeldelsesgrad	Udmeldelsesgrad
Gennemsnit, 2001-2004	9,66 % (1,26)	13,77 % (2,4)
Sammenlægningssåret, 2005	9,3 %	13,13 %
Gennemsnit, 2006-2007	8,89 %	15,77 % (1,73)

* Indmeldelsesgraden er ekskluderet i de gennemsnitlige beregninger for år med absorberinger

Af tabellen fremgår det, at indmeldelses- og udmeldelsesgraderne ikke ændrer sig nævneværdigt på kort sigt efter fusionen, mens begge forværres på mellemlang sigt. Som det fremgik af figur 6.19, forbedres udviklingen dog på lang sigt, og noget kunne tyde på, at fusionen med tiden vil vise sig at forbedre medlemsudviklingen. Målt på antal indmeldelser og udmeldelser kan hypotesen om forbedret medlemsudvikling derfor kun delvist afvises.

DELKONKLUSION – FUSIONENS PÅVIRKNING AF SiD-, KAD- & 3F'S MEDLEMSUDVIKLING

Forbundene har for alle mål en smule forbedret medlemsudvikling på kort sigt, dog ikke entydigt for subgruppemålet, mens de har en forværret medlemsudvikling på mellemlang sigt og en ny forbedring på lang sigt. Derfor kan hypotesen om KAD's og SiD's forbedrede medlemsudvikling kun delvist afvises. På lang sigt sker der det bemærkelsesværdige, at 3F får bedre fat om rekrutteringen af nye medlemmer, samtidig med, at de bliver bedre til at holde på eksisterende medlemmer. Man må dog være forsigtig med at fortolke på sammenlægningers langsigtede betydning, da strukturelle og konfigurationelle faktorer kan spille en stor rolle.

6.4. Analyse af FOA-PMF sammenlægningen

6.4.1. Baggrund for sammenlægningen

I løbet af efteråret 2005 absorberede FOA det økonomisk pressede PMF. Dermed blev FOA for alvor en stor spiller på det pædagogiske område og nærmede sig visionen om at samle folk, der arbejder på det kommunale og amtskommunale område (Astrup, 2004; Redder, 2004).

FOA var dog allerede inden absorberingen en vigtig aktør i den ufaglærte branche for børnepasning og pædagogisk hjælp. FOA havde nemlig 6.047 medlemmer i branchen inden sammenlægningen, svarende til lidt over en tredjedel af det antal medlemmer, PMF organiserede i branchen. Dette indikerer stor konkurrence i branchen forud for sammenlægningen.

6.4.2. Absorberingens påvirkning af Pædagogisk Medhjælper Forbunds medlemsudvikling

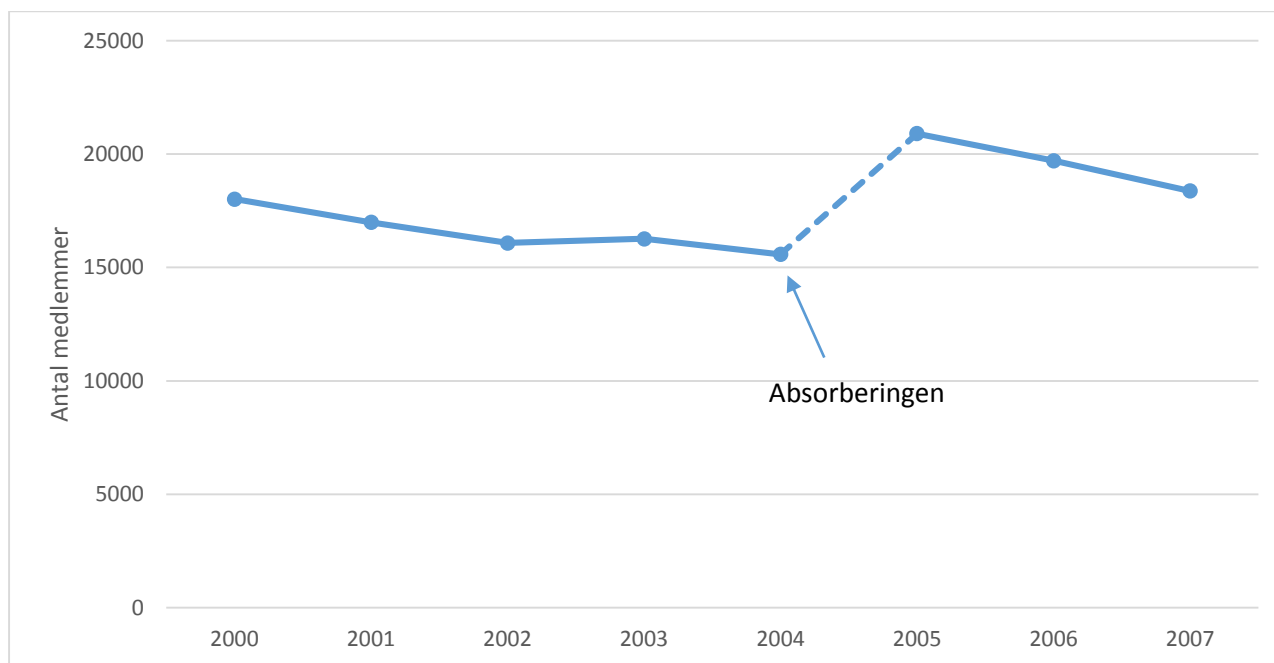
Jeg har argumenteret for, at PMF må rubriceres som et fagbaseret kollektivistisk forbund, og da de blev absorberet i det kollektivistiske forbund, FOA, forventes ifølge hypotese nr. 1, at:

PMF's medlemsudvikling forværres ved absorberingen i FOA, da mange værdirationelt motiverede medlemmer vil melde sig ud i forbindelse med eller umiddelbart efter sammenlægningen.

ANTAL MEDLEMMER

Når man ser på udviklingen i antal medlemmer i PMF, figur 6.20, ses en tilbagegang både før og efter absorberingen. Eneste undtagelse er 2003. Medlemsfremgangen i 2003 skyldes dog en større stigning i antal beskæftigede i branchen, grundet Danmarks Statistiks overgang til et nyt nomenklatur (DST). Stigningen udjævnes derfor, når jeg neden for tager højde for cykliske udsving. Fra 2000 og frem til absorberingen tabte PMF ikke desto mindre 2.437 medlemmer, svarende til 13,5 %.

Figur 6.20. Medlemsudvikling i Pædagogisk Medhjælper Forbund (PMF) målt på antal medlemmer

Når man sammenligner den gennemsnitlige udviklingstakt, tabel 6.21, ses det, at medlemsudviklingen blev forværret efter absorberingen.

Tabel 6.21. Gennemsnitlig årlig udviklingstakt i PMF's antal medlemmer før* sammenlægningen og efter (procent, standardafvigelse i parentes)

Gennemsnitlig udviklingstakt, 2001, 2002, 2004	-5,09 % (0,63)
Gennemsnitlig udviklingstakt, 2006-2007	-6,24 % (0,54)

* 2003 er ekskluderet fra beregningen, grundet den nye nomenklatur benyttet af Danmarks Statistik

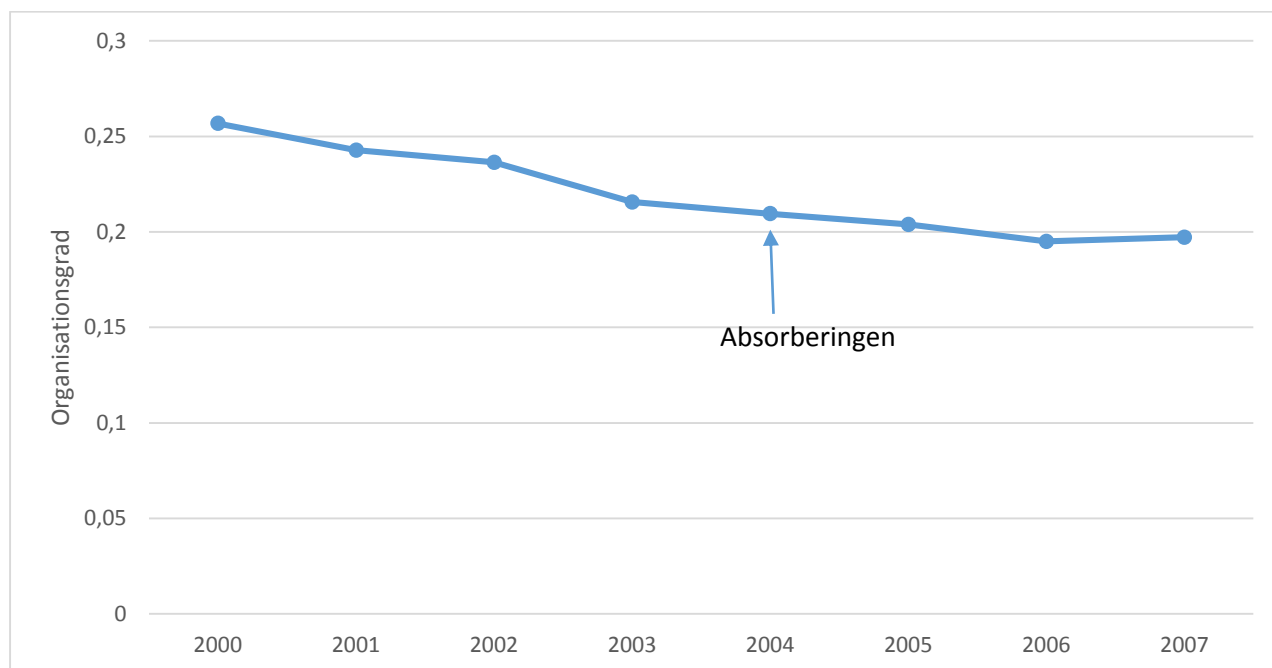
Indtil videre kan man ikke afvise hypotesen om en forværret medlemsudvikling, som følge af absorberingen.

Jeg skal nu tage højde for udsving i antal beskæftigede og undersøge organisationsgraden.

ORGANISATIONSGRAD

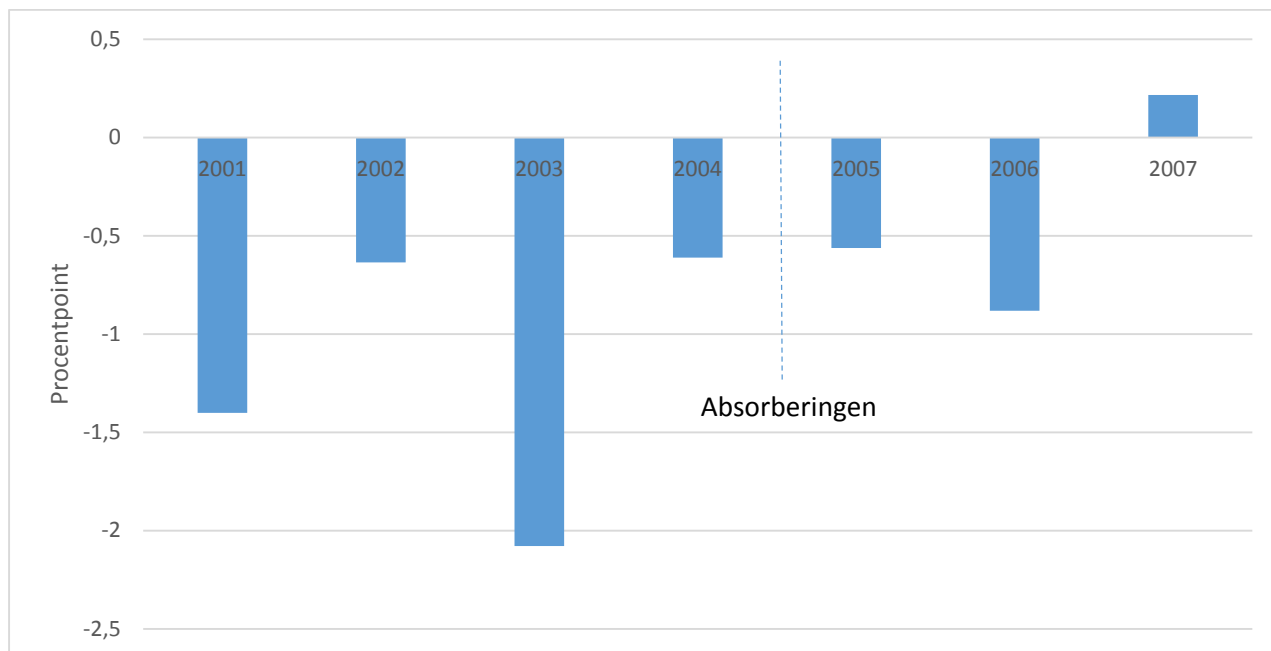
Når man måler medlemsudviklingen som organisationsgrad, ses en nogenlunde jævn udvikling i perioden med tendens til en smule forbedring på mellemlang sigt efter absorberingen. Se figur 6.21.

Figur 6.21. Medlemsudvikling i Pædagogisk Medhjælper Forbund (PMF) målt på organisationsgraden

I figur 6.22 zoomes ind på den årlige udviklingstakt. Her ses, at 2003 fortsat skiller sig ud, denne gang med negativt fortegn. Det kan muligvis skyldes, at de mange nye individer som medregnes til branchen i Danmarks Statistiks nye nomenklatur er dårligere organiseret end den tidligere population.

Figur 6.22. Årlig udviklingstakt i PMF's organisationsgrad (procentpoint)

Den gennemsnitlige udviklingstakt i organisationsgraden i tabel 6.22 viser, modsat udviklingen målt på antal medlemmer, at udviklingen var lidt bedre kort efter absorberingen og endnu bedre på mellemlang sigt, takket være den positive medlemsudvikling i 2007. En del af forklaringen på den stigende organisationsgrad i 2007 er et fald i antal beskæftigede i branchen²⁹.

Tabel 6.22. Udviklingstakten for PMF's organisationsgrad i før* sammenlægningen, i sammenlægningssåret og efter (procentpoint, standardafvigelse i parentes)

Gennemsnitlig udviklingstakt, 2001-2004	-0,88 %-point (0,61)
Udviklingstakt i sammenlægningssåret, 2005	-0,56 %-point
Gennemsnitlig udviklingstakt, 2006-2007	-0,33 %-point (0,55)

* 2003 er ekskluderet fra beregningen, grundet den nye nomenklatur benyttet af Danmarks Statistik

Målt på organisationsgraden afvises hypotesen om forværret medlemsudvikling. Det er dog interessant at se, hvordan medlemsudvikling er, når man måler individ subgruppen, da den ændrede opgørelsespraksis fra Danmarks Statistik i 2003 ikke påvirker subgruppemålet.

INDIVID SUBGRUPPE

Når man følger subgruppen af PMF-medlemmer i 2000 ses det i tabel 6.23, at medlemstabet tilsyneladende blev mindre kort efter absorberingen og holdt niveauet på mellemlang sigt.

²⁹ Antal beskæftigede falder med næsten 8 % fra 2006 til 2007. Faldet kan skyldes en ændring i opgørelses- eller registreringsmetoden fra Danmarks Statistik. Men i så fald er ændringen ikke beskrevet (DST). Der er ikke andre åbenlyse forklaringer på faldet i antal beskæftigede.

Tabel 6.23. Årlig udviklingstakt i organisationsgrad for subgruppen af PMF-medlemmer i 2000 (procentpoint)

2001	-7,01 %-point
2002	-2,96 %-point
2003	-4,24 %-point
2004	-4,1 %-point
2005, sammenlægningsåret	-2,82 %-point
2006	-2,89 %-point
2007	-1,75 %-point

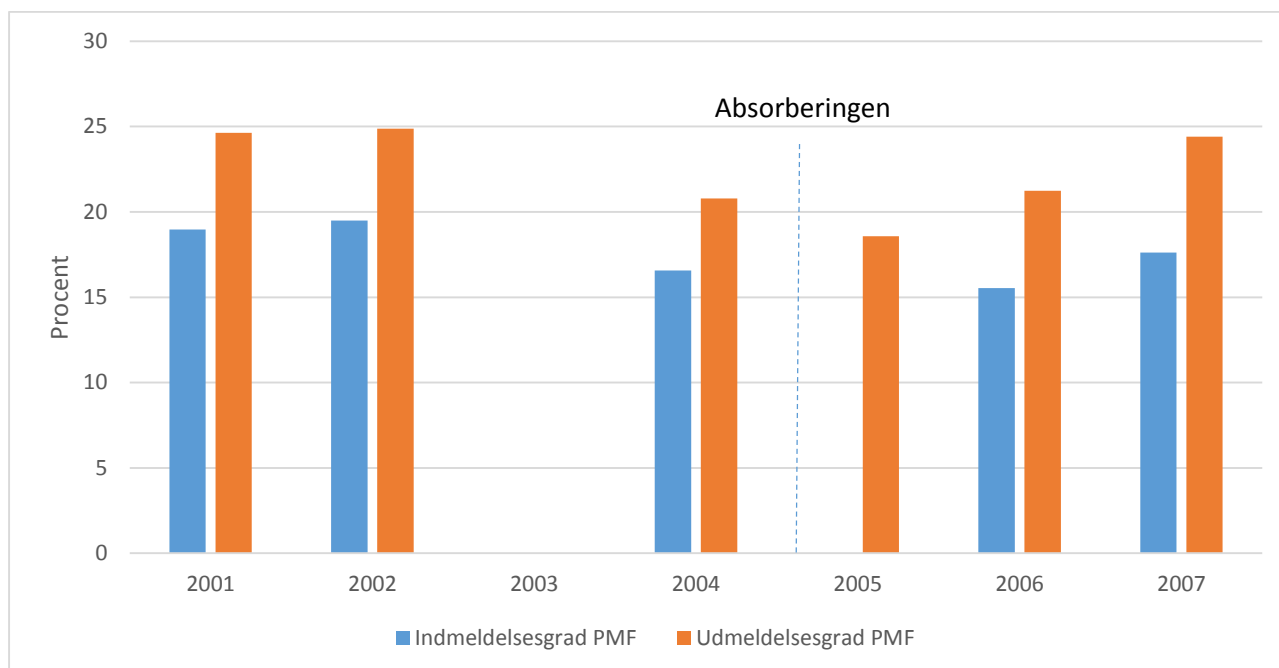
Udsvingene på mellemlang sigt i subgruppemålet er ikke store nok til sikre konklusioner, qua subgruppemålets tendens til faldende udviklingstakt. Men intet tyder ud fra dette mål på en forværret medlemsudvikling, hvorfor hypotesen afvises.

Jeg skal nu se nærmere på PMF's indmeldelser og udmeldelser.

INDMELDELSESGRAD OG UDMELDELSESGRAD

På grund af Danmarks Statistiks ændrede opgørelsespraksis giver indmeldelses- og udmeldelsesgraderne for 2003 et misvisende billede, og da ændringen tilsyneladende også ændrer niveauet for både indmeldelses- og udmeldelsesgraderne, qua den ændrede population, giver gennemsnitlige betragtninger heller ikke megen mening. Det er derfor lidt vanskeligt at tolke på figur 6.23. Det lader dog til, at udmeldelsesgraden faldt lidt på kort sigt efter absorberingen, hvorefter den gradvist steg. Da indmeldelsesgraden også steg lidt fra 2006 til 2007, er det dog ikke nødvendigvis negativt for medlemsudviklingen.

Figur 6.23. PMF's indmeldelsesgrad og udmeldelsesgrad

Målet for antal indmeldelser og udmeldelser er vanskeligt at konkludere på, men der er ikke tydelige tegn på forværret medlemstal, hvorfor hypotesen afvises.

DELKONKLUSION - ABSORBERINGENS PÅVIRKNING AF PMF'S MEDLEMSUDVIKLING

Når man opsummerer de forskellige mål for medlemsudviklingen må hypotesen om forværret medlemsudvikling som følge af absorberingen delvist afvises. Målt på antallet af medlemmer er udviklingen forværret efter absorberingen. Det lader dog til, at forværringen skyldes cykliske ændringer, da PMF's medlemsudvikling faktisk var bedre – eller mindre skidt – efter absorberingen end før målt på organisationsgrad og subgruppen, hvilket modsiger vores hypotese. Indmeldelsesgraden og udmeldelsesgraden er lidt tvetydig, men de indebærer heller ingen tydelige tegn på forværret medlemsudvikling.

6.4.3. Absorberingens påvirkning af Fag & Arbejdes medlemsudvikling

Jeg har argumenteret for, at FOA må rubriceres som et kollektivistisk forbund, og da de absorberede et mindre forbund, PMF, forventes ifølge hypotese nr. 3, at:

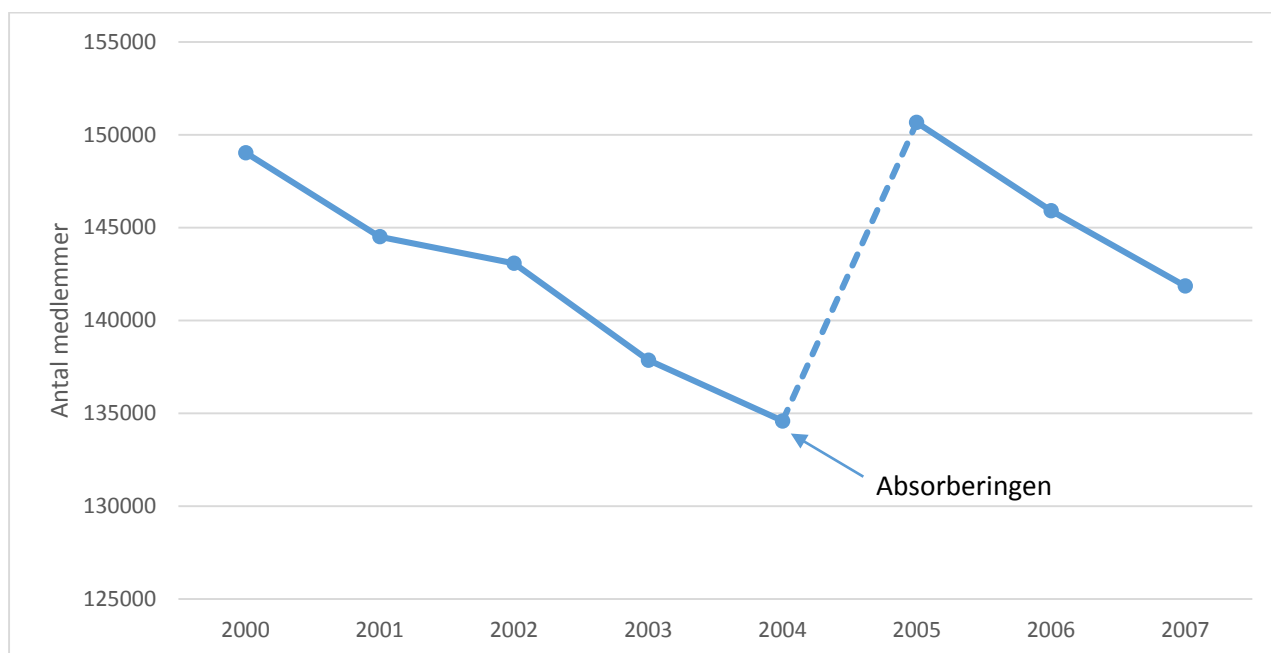
FOA's medlemsudvikling forbedres, da flere formålsrationelt orienterede lønmodtagere vil melde sig ind i forbindelse med eller umiddelbart efter sammenlægningen.

ANTAL MEDLEMMER

FOA var også præget af store medlemstabs før absorberingen, og der er ikke noget, der tyder på en forbedring efter absorberingen af PMF, på nær den medlemsforøgelse, som absorberingen gav. Figur 6.24 viser, at FOA

alene i perioden fra 2000 til absorberingen tabte 14.452 medlemmer, svarende til 10 %.

Figur 6.24. Medlemsudvikling i Forbundet af Offentligt Ansatte / Fag og Arbejde (FOA) målt på antal medlemmer

Måler man udviklingstakten i antal medlemmer, ses i tabel 6.24, at medlemstabet blev lidt større efter absorberingen, men det var kun takket været en lidt bedre udviklingstakt i 2002. Med andre ord ser det ikke ud til, at absorberingen har haft stor betydning.

Tabel 6.24. Gennemsnitlig årlig udviklingstakt i FOA's antal medlemmer før sammenlægningen og efter (procent, standardafvigelse i parentes)*

Gennemsnitlig udviklingstakt, 2001-2004	-2,51 % (0,99)
Gennemsnitlig udviklingstakt, 2006-2007	-2,96 % (0,18)

Ud fra antal medlemmer afvises hypotesen om en forbedret medlemsudvikling. Da FOA er et kollektivistisk forbund, beregnes organisationsgraden ikke, så jeg springer til subgruppemålet.

INDIVID SUBGRUPPE

Ud fra udviklingen i subgruppens organisationsgrad i tabel 6.25, blev medlemsudvikling måske en smule bedre kort efter absorberingen, men forværredes lidt igen på mellemlang sigt. Det kunne være en indikator for, at forværringen i antal medlemmer skyldes cykliske faktorer, som tages højde for, når man følger subgruppen. Men igen ser det ikke ud til, at absorbering har haft stor betydning.

Tabel 6.25. Årlig udviklingstakt i organisationsgrad for subgruppen af FOA-medlemmer i 2000 (procentpoint)

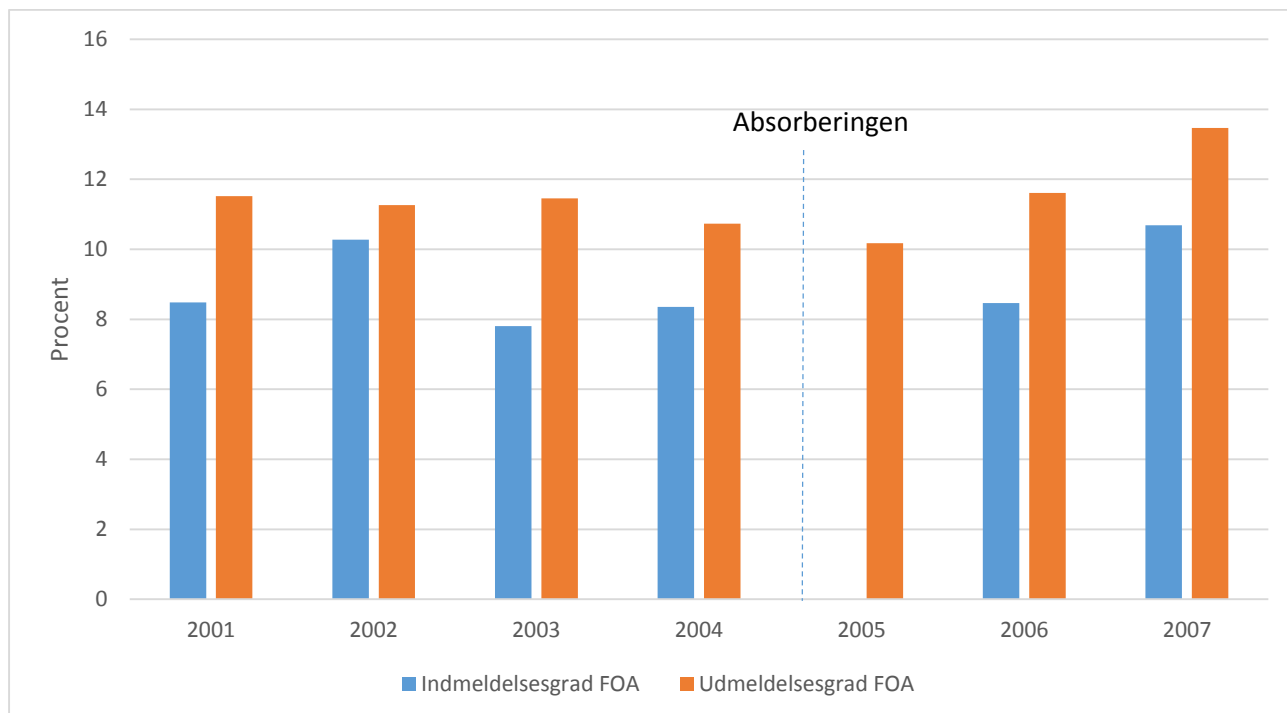
2001	-5,94 %-point
2002	-3,91 %-point
2003	-3,48 %-point
2004	-2,78 %-point
2005, sammenlægningsåret	-1,78 %-point
2006	-2,47 %-point
2007	-1,75 %-point

Ud fra subgruppemålet kan hypotesen om en forbedret medlemsudvikling ikke afvises, men der er ikke tale om tydelige udsving i forbindelse med absorberingen. Jeg skal nu se nærmere på indmeldelsesgraden og udmeldelsesgraden.

INDMELDELSESGRAD OG UDMELDELSESGRAD

Ud fra figur 6.25 kunne det tyde på en lille fremgang i indmeldelsesgraden, hvilket understøtter hypotesen om, at flere formålsrationelle melder sig ind efter absorberingen. Også udmeldelsesgraden forbedres kort efter absorberingen. Til gengæld stiger udmeldelsesgraden på mellemlang sigt. Se også de gennemsnitlige betragtninger i tabel 6.26.

Figur 6.25. FOA's indmeldelsesgrad og udmeldelsesgrad

Tabel 6.26. FOA's gennemsnitlige indmeldelsesgrad og udmeldelsesgrad før sammenlægningen, i sammenlægningsåret og efter (procent, standardafvigelse i parentes)

	Indmeldelsesgrad	Udmeldelsesgrad
Gennemsnit, 2001-2004	8,73 % (0,93)	11,24 % (0,31)
Sammenlægningsåret, 2005		10,17 %
Gennemsnit, 2006-2007	9,57 % (1,11)	12,54 % (0,93)

Ud fra indmeldelses- og udmeldelsesgraden kan man ikke afvise, at flere formålsrationelle melder sig ind. Til gengæld stiger udmeldelsesgraden på mellemlang sigt, så den samlede medlemsudvikling ikke forbedres, hvorfor hypotesen alligevel delvist må afvises.

DELKONKLUSION - ABSORBERINGENS PÅVIRKNING AF FOA'S MEDLEMSUDVIKLING

En stigende indmeldelsesgrad og en minimalt forbedret organisationsgrad for subgruppen i sammenlægningsåret understøtter hypotesen. Til gengæld steg udmeldelsesgraden på mellemlang sigt, og det samlede antal medlemmer blev en smule forværret. Hypotesen om medlemsfremgang må derfor delvist afvises. Generelt lader det ikke til, at absorberingen har haft stor betydning for medlemsudviklingen i FOA, og det kan diskuteres, hvor meget ændringerne skyldes absorberingen af PMF, som kun udgjorde en lille del af FOA.

6.5. Analyse af RBF-3F sammenlægningen

6.5.1. Baggrund for sammenlægningen

Med absorberingen af RestaurationsBranchens Forbund (RBF) den 1. juli 2006, forsætter 3F udviklingen i retning af et konglomerat forbund med mange brancher og uddannelsesniveauer. RBF bestod oprindeligt af fire mindre forbund, som gik sammen for at styrke den relativt svage organisering i restaurationsbranchen (Due and Madsen, 2001: 52). Da bryggeriarbejderne forlod forbundet i 2001, overlevede RBF kun yderligere fem år, som selvstændigt forbund.

3F var allerede relativt stærkt repræsenteret i restaurationsbranchen inden absorberingen af RBF. Således havde de inden absorberingen 873 medlemmer i branchen, mens RBF havde 3.272 medlemmer, og restaurationsbranchen var præget af en vis konkurrence mellem forbundene før absorberingen³⁰.

6.5.2. Absorberingens betydning for RestaurationsBranchens Forbunds medlemsudvikling

Jeg har argumenteret for, at RBF må rubriceres som et fagbaseret kollektivistisk forbund, og da de blev absorberet i det kollektivistiske forbund, 3F, forventes ifølge hypotese nr. 1, at:

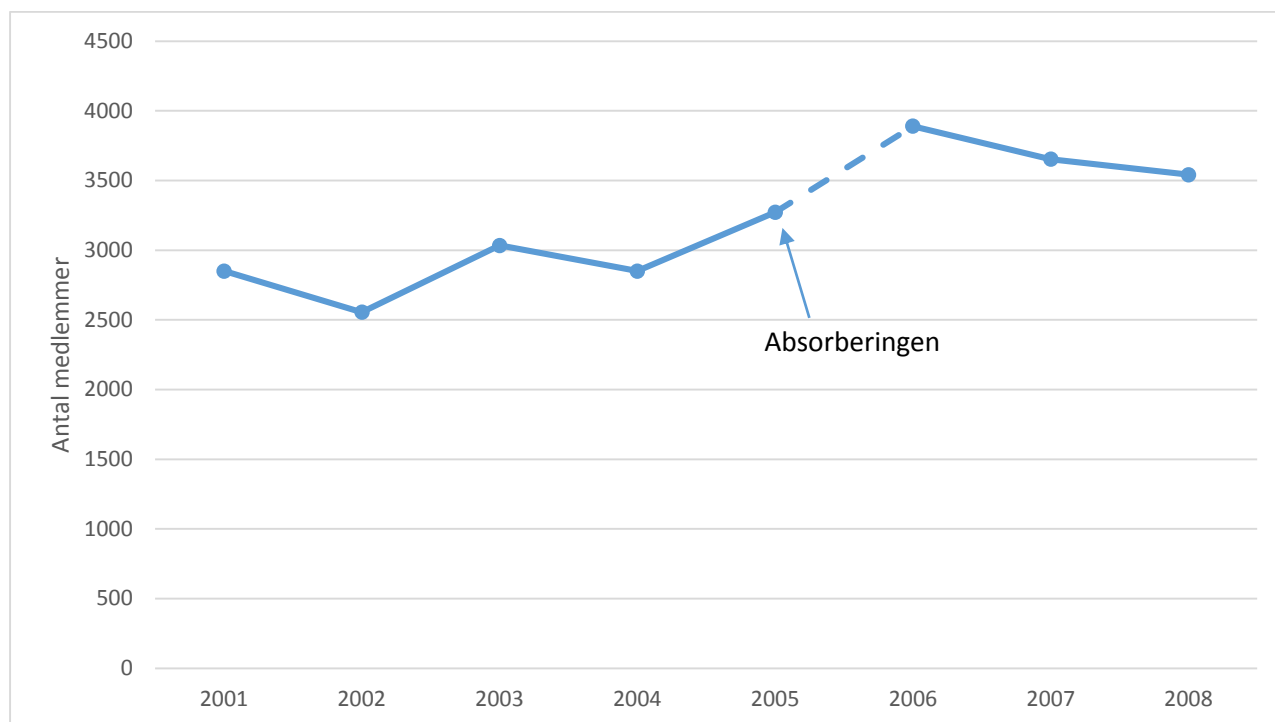
RBF's medlemsudvikling forværres ved absorberingen i 3F, da mange værdirationelt motiverede medlemmer vil melde sig ud i forbindelse med eller umiddelbart efter sammenlægningen.

ANTAL MEDLEMMER

I figur 6.26 ses udviklingen i RBF's antal medlemmer. Modsat samtlige andre forbund, jeg har fulgt, havde RBF faktisk medlemsfremgang frem til absorberingen i 3F, dog med store årlige udsving. De store udsving kan skyldes den lille population. Fra 2001 og frem til absorberingen øgede de antallet af medlemmer med 421, svarende til knap 15 %. Efter absorberingen begyndte medlemstallet dog at falde.

³⁰ Jeg skal her huske på, at jeg i dette speciale benytter en meget snæver operationalisering af RBF grundet datamæssige udfordringer (se bilag 1). De 3.272 RBF-medlemmer der tages afsæt i i analysen udgør således kun 25 % af RBF's samlede medlemstal før absorberingen.

Figur 6.26. Medlemsudvikling i RestaurationsBranchens Forbund (RBF) målt på antal medlemmer

Når man ser på den gennemsnitlige udviklingstakt, tabel 6.27, tyder det på, at absorberingen havde en negativ betydning for den faglige organisering. Dog afslører den meget høje standardafvigelse før absorberingen store udsving i perioden.

Tabel 6.27. Gennemsnitlig årlig udviklingstakt i RBF's antal medlemmer før sammenlægningen og efter (procent, standardafvigelse i parentes)

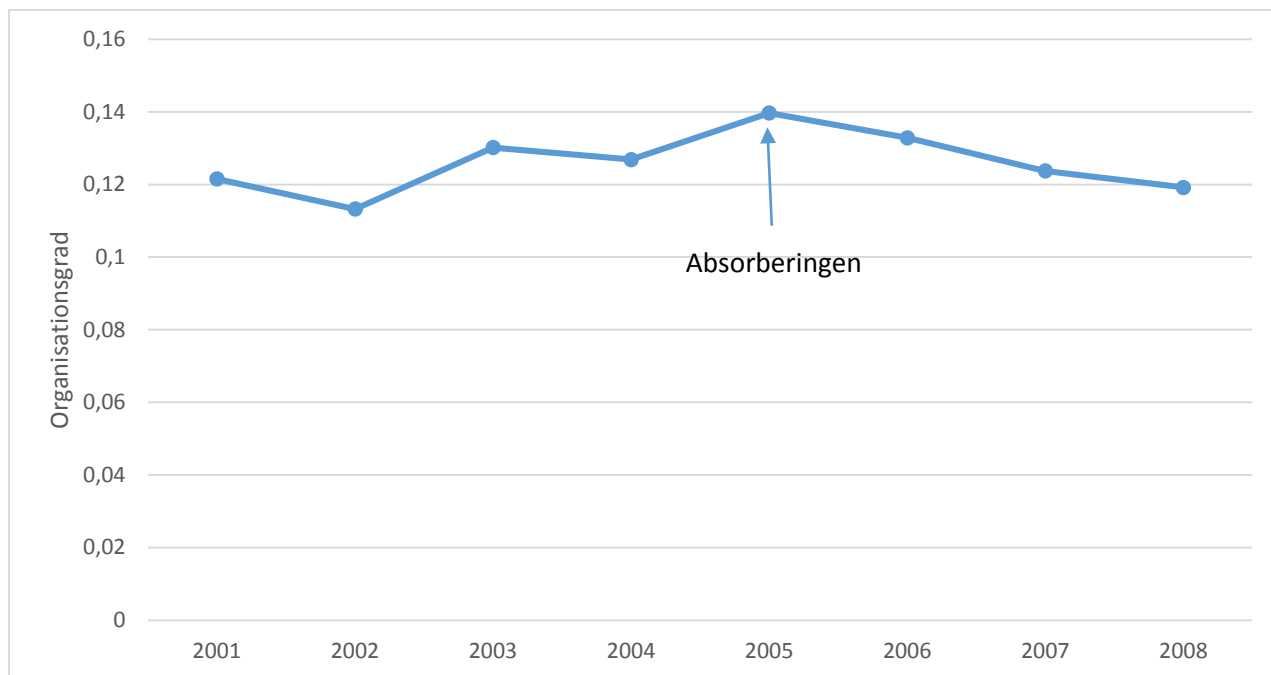
Gennemsnitlig udviklingstakt, 2002-2005	4,28 % (12,65)
Gennemsnitlig udviklingstakt, 2007-2008	-4,57 % (1,5)

Ud fra antallet af medlemmer, kan hypotesen om, at sammenlægningen skulle forværre RBF's medlemsudvikling ikke afvises. Spørgsmålet er, hvordan udviklingen ser ud, når man måler organisationsgraden og tager højde for antallet af potentielle medlemmer?

ORGANISATIONSGRAD

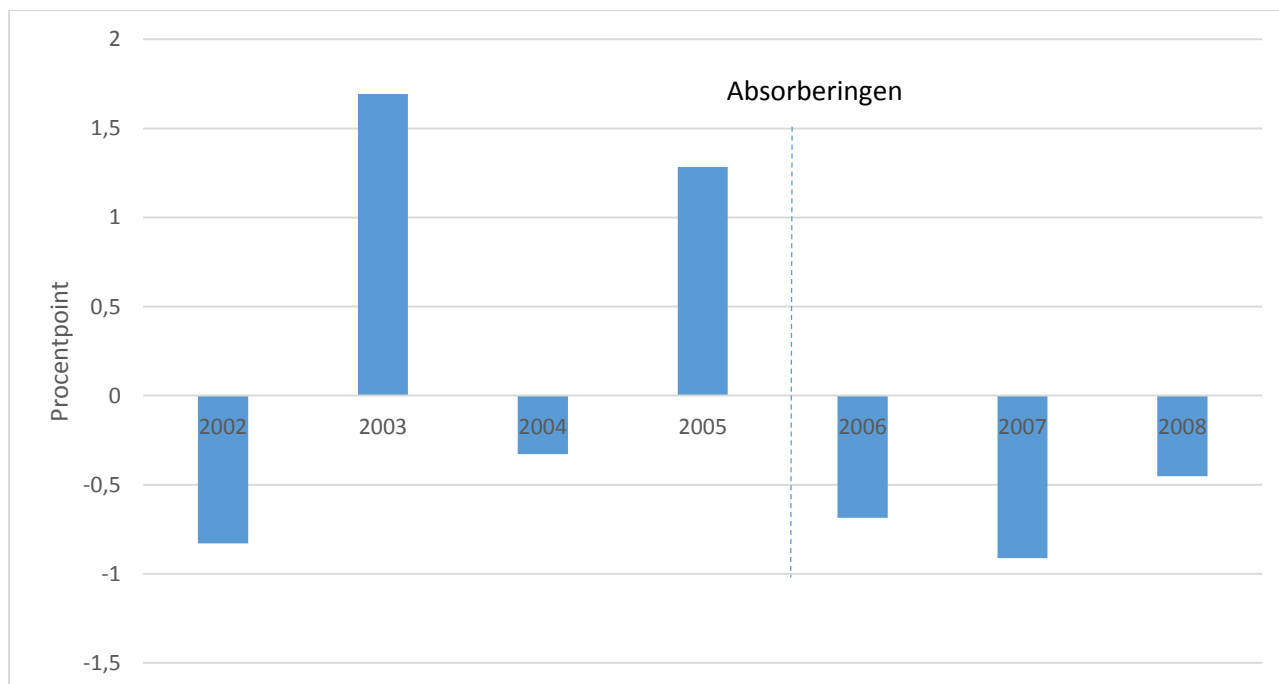
Målt på organisationsgraden i figur 6.27 er mønstret fortsat tydeligt; RBF havde svingende fremgang indtil absorberingen, hvorefter der kommer et jævnt medlemstab på kort- og mellemlang sigt. At organisationsgraden ikke faldt så meget i 2008 kan meget vel skyldes begyndelsen på den globale finanskrisen. Lønmodtagere er nemlig tilbøjelige til at organisere sig i højere grad under kriser i lande med det såkaldte Ghent-system, hvor ledighedsunderstøttelsen er knyttet op på de faglige organisationer (Ebbinghaus and Visser, 1999: 43; Scruggs, 2002: 289).

Figur 6.27. Medlemsudvikling i RestaurationsBranchens Forbund (RBF) målt på organisationsgraden

Når man fokuserer på den årlige udviklingstakt i organisationsgraden ses, at 2002 var det eneste år før absorberingen, hvor medlemsudviklingen var omtrent lige så negativ som efter absorberingen, se figur 6.28. Loven om tværfaglige a-kasser fra 2002 kan meget vel være årsag til den negative udvikling i 2002. Ligeledes kunne man forestille sig, at deltidsloven havde negativ betydning i restaurationsbranchen med mange deltidsansatte.

Figur 6.28. Årlig udviklingstakt i RBF's organisationsgrad (procentpoint)

Figuren viser, at udviklingstakten var bedre før absorberingen, dog med de store udsving i årene før

sammenlægningen.

Tabel 6.28 viser samme tydelige tendens, når den gennemsnitlige udviklingstakt regnes ud. Dog viser standardafvigelsen, at der er næsten fem gange så store udsving før absorberingen som efter.

Tabel 6.28. Udviklingstakten for RBF's organisationsgrad før sammenlægningen, i sammenlægningsåret og efter (procentpoint, standardafvigelse i parentes)

Gennemsnitlig udviklingstakt, 2002-2005	0,45 %-point (1,06)
Udviklingstakt i sammenlægningsåret, 2006	- 0,69 %-point
Gennemsnitlig udviklingstakt, 2007-2008	-0,68 %-point (0,23)

Samlet set underbygger organisationsgraden hypotesen, og det kan ikke afvises, at RBF's absorbering i 3F førte til en forværret medlemsudvikling. Jeg vil nu se, om samme mønster kommer til udtryk i subgruppens organisationsgrad.

INDIVID SUBGRUPPE

Når man følger medlemsudviklingen for subgruppen af RBF-medlemmer i 2001, tabel 6.29, ses igen samme mønster; 2002 var et ekstraordinært dårligt år, måske pga. de politiske reformer, men ellers blev medlemsudviklingen forværret i sammenlægningsåret. Den negative udvikling fortsatte i 2007, som var det dårligste år siden reformåret 2002, men i 2008 blev udviklingen markant forbedret, formentlig grundet finanskrisens begyndelse³¹.

Tabel 6.29. Årlig udviklingstakt i organisationsgrad for subgruppen af RBF-medlemmer i 2001 (procentpoint)

2002	-10,87 %-point
2003	-3,25 %-point
2004	-3,58 %-point
2005	-4,7 %-point
2006, sammenlægningsåret	-6,71 %-point
2007	-6,78 %-point
2008	-1,18 %-point

³¹ Hvis tidsserien forlænges, ses at det andet kriseår, 2009, også var et ok år med en negativ medlemsudvikling på 3,38 %-point. Dette længere tidsperspektiv inkluderes dog ikke i analysen af absorberinger, da årsagerne til medlemsudviklingen er for usikre.

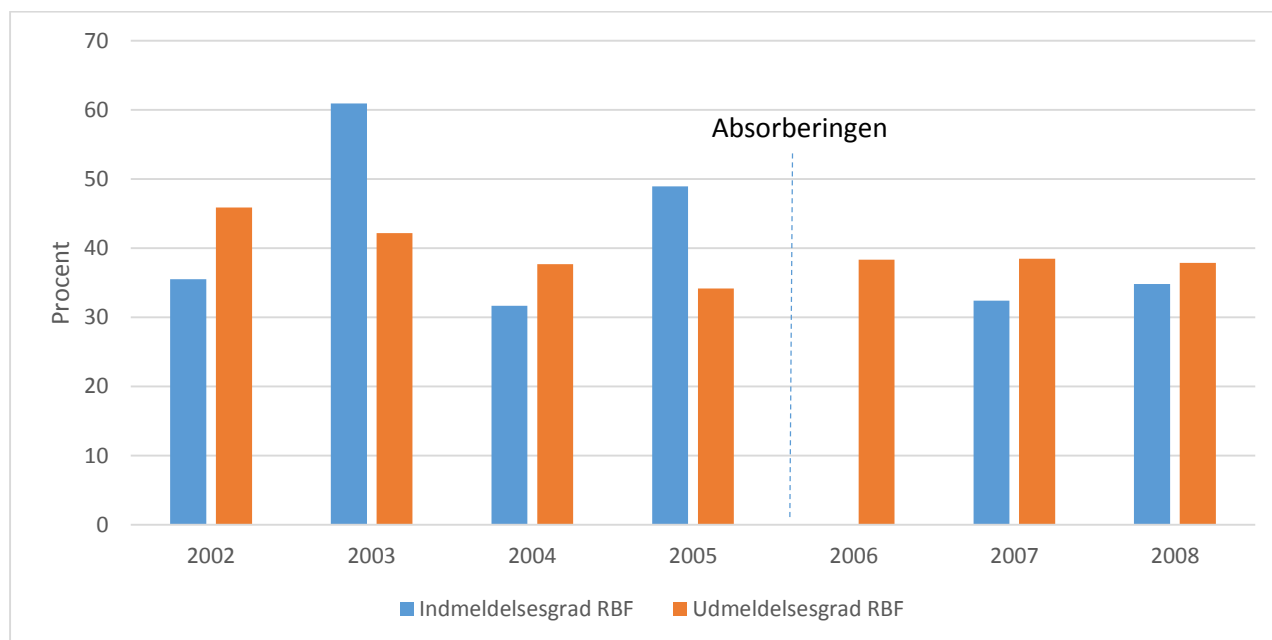
Subgruppemålet viser en tydeligt forværret medlemsudvikling efter absorberingen. Dog ses en kraftig forbedring tre år efter absorberingen, som formentlig skyldes virkningen af den begyndende finansielle krise.

Jeg ser nu som det sidste mål, hvordan indmeldelsesgraden og udmeldelsesgraden udviklede sig.

INDMELDELSESGRAD OG UDMELDELSESGRAD

Figur 6.29 viser, at RBF's udmeldelsesgrad som forventet stiger en lille smule efter absorberingen sammenlignet med to år før. Til gengæld var udmeldelsesgraden højere i 2002 og 2003, og det ligner, at den negative medlemsudvikling efter absorberingen i højere grad skyldes færre indmeldelser, end det skyldes flere udmeldelser.

Figur 6.29. RBF's indmeldelsesgrad og udmeldelsesgrad

Denne udlægning bekræftes af de gennemsnitlige beregninger i tabel 6.30, som viser, at indmeldelsesgraden falder betydeligt efter absorberingen, mens udmeldelsesgraden falder en smule i gennemsnit. Der er dog store udsving i både indmeldelses- og udmeldelsesgrad før absorberingen.

Tabel 6.30. RBF's gennemsnitlige indmeldelsesgrad og udmeldelsesgrad før sammenlægningen, i sammenlægningsåret og efter (procent, standardafvigelse i parentes)

	Indmeldelsesgrad	Udmeldelsesgrad
Gennemsnit, 2002-2005	44,28 % (11,56)	40 % (4,44)
Sammenlægningsåret, 2006		38,36 %
Gennemsnit, 2007-2008	33,64 % (1,2)	38,21 % (0,3)

Antallet af indmeldelser og udmeldelser er lidt tvetydige. På den ene side udtrykker målet en negativ medlemsudvikling, som forventet. På den anden side lader det ikke til, at denne udvikling skyldes flere udmeldelser, men færre indmeldelser. Igen må det konkluderes, at hypotesen om forværret medlemsudvikling ikke kan afvises, men at faldet ikke i overvejende grad skyldes udmeldinger.

DELKONKLUSION - ABSORBERINGENS PÅVIRKNING AF RBF'S MEDLEMSUDVIKLING

Alle målene har vist, at RBF's medlemsudvikling forværres efter absorberingen, selvom den i 2008 forbedres grundet finanskrisen. Hypotesen kan derfor ikke afvises. Denne analyse havde været tydeligere, hvis det ikke var for den særligt dårlige udvikling i 2002, som kan skyldes politiske reformer. Indmeldelses- og udmeldelsesgraden viste, at det ikke var en særlig høj grad af udmeldinger efter absorberingen, men snarere et faldende antal indmeldelser, som forværrede medlemsudviklingen. Dette viser, at selvom hypotesen ikke kan afvises, så skyldes den forværrede medlemsudviklingen ikke alene utilfredse værdirationelle medlemmer.

6.5.3. Absorberingens påvirkning af Fagligt Fælles Forbunds medlemsudvikling

Jeg har argumenteret for, at 3F må rubriceres som et kollektivistisk forbund, og da de absorberer et fagbaseret kollektivistisk forbund, RBF, forventes ifølge hypotese nr. 3, at:

3F's medlemsudvikling forbedres, da flere formålsrationelt orienterede lønmodtagere vil melde sig ind i forbindelse med eller umiddelbart efter sammenlægningen.

ANTAL MEDLEMMER

Som figur 6.17 og 6.18 tidligere viste, forværredes 3F's medlemsudvikling efter absorberingen af RBF. Dog mest markant på kort sigt, hvorefter medlemsudviklingen gradvist blev bedre frem mod absorberingen af TIB. Dette går i mod hypotesen.

Ud fra en gennemsnitlig betragtning, tabel 6.31, bliver medlemsudviklingen da også kraftigt forværret efter absorberingen af RBF.

Tabel 6.31. Udviklingstakten for 3F's antal medlemmer før sammenlægningen, i sammenlægningssåret og efter (procent, standardafvigelse i parentes)

Gennemsnitlig udviklingstakt, 2002-2005	-3,94 % (0,73)
Gennemsnitlig udviklingstakt, 2007-2008	-7,64 % (0,97)

Ud fra antal medlemmer må hypotesen om en forbedret medlemssituation afvises. Man kan ikke udregne organisationsgraden, så jeg går til subgruppemålet, som må udregnes for både SiD og KAD, da 3F ikke eksisterende fem år før absorberingen.

INDIVID SUBGRUPPE

Følger man 3F's subgruppe af medlemmer i 2001 (dvs. SiD- og KAD-subgrupperne), ses i tabel 6.32, at relativt mange melder sig ud i 2006, hvilket modsiger hypotesen. Det er dog ikke så sandsynligt, at det er absorberingen af det lille forbund, RBF, der gør det store udsving. Stigningen kan nok snarere forklares med at mange stadig reagerer på den store KAD-SiD fusion kort inden.

Tabel 6.32. Årlig udviklingstakt i organisationsgrad for subgruppen af SiD-medlemmer i 2001 og KAD-medlemmer i 2001 (procentpoint)

	KAD-subgruppe	SiD-subgruppe
2002	-9,35 %-point	-7,07 %-point
2003	-5,57 %-point	-4,66 %-point
2004	-4,74 %-point	-3,77 %-point
2005	-3,86 %-point	-3,58 %-point
2006, sammenlægningsåret	-4,58 %-point	-4,34 %-point
2007	-4,89 %-point	-3,76 %-point
2008	-4,09 %-point	-2,76 %-point

Selvom årsagen til den forværrede medlemsudvikling måske ikke var absorberingen af RBF, må man med subgruppemålet afvise hypotesen om en forbedret medlemsudvikling. Slutteligt ser jeg på indmeldelsesgraden og udmeldelsesgraden.

INDMELDELSESGRADEN OG UDMELDELSESGRADEN

Figur 6.19 viste tidligere, at udmeldelsesgraden umiddelbart steg en smule kort efter absorberingen af RBF, hvorefter den steg voldsomt på mellemlang sigt. Indmeldelsesgraden ligger nogenlunde på niveau efter absorberinger, men stiger dog på lang sigt.

I de gennemsnitlige beregninger i tabel 6.33 bliver det tydeligere, at udmeldelsesgraden steg efter absorberingen, mens indmeldelsesgraden i gennemsnit kun var ganske lidt højere end før absorberingen.

Tabel 6.33. 3F's gennemsnitlige indmeldelsesgrad* og udmeldelsesgrad før sammenlægningen, i sammenlægningssåret og efter (procent, standardafvigelse i parentes)

	Indmeldelsesgrad	Udmeldelsesgrad
Gennemsnit, 2002-2005	9,44 % (1,06)	13,38 % (2)
Sammenlægningssåret, 2006		14,04 %
Gennemsnit, 2007-2008	9,56 % (0,66)	17,2 % (0,3)

* Indmeldelsesgraden fra år med absorberinger er ikke inkluderet i de gennemsnitlige beregninger.

Den minimale stigning i indmeldelsesgrad kunne godt fortolkes som en understøttelse af hypotesen, men den kraftige stigning i antal udmeldinger forværrer samlet set medlemsudviklingen markant, hvorfor hypotesen afvises.

DELKONKLUSION – ABSORBERINGENS PÅVIRKNING AF 3F'S MEDLEMSUDVIKLING

Alle deskriptive mål afviser hypotesen om, at 3F skulle få en forbedret medlemsudvikling efter absorberingen af RBF. Den negative medlemsudvikling skyldes, at antallet af udmeldelser var højere efter absorberingen. Samlet set må man dog sætte spørgsmålstegn ved, hvor vidt stigningen i udmeldelser skyldes absorberingen af et mindre, branchespecifikt forbund som RBF.

Jeg har nu undersøgt de sammenlagte forbunds medlemsudvikling og vil opsummere resultaterne af hovedanalysen.

6.6. Samlede resultater

Først opsummeres hovedanalysens resultater i tabel 6.34. Dernæst sammenholdes resultaterne med hypoteserne i tabel 6.35.

I tabellen over hovedanalysens resultater markerer '+', at medlemsudviklingen har været bedre efter sammenlægning end før, og '-' markerer, at medlemsudviklingen har været værre efter sammenlægning. Bemærk at + ikke betyder positiv medlemsudvikling. Langt oftest betyder det blot, at medlemsudviklingen er blevet mindre negativ. Der markeres '(+)' eller '(-)', når resultatet ikke er særlig tydeligt, grundet små udsving eller tidsmæssige forskelle. Endelig markerer '()', at udsving er for små til at kunne konkluderes positivt eller negativt. Tomme celler indikerer, at forbundet ikke undersøges for det pågældende deskriptive mål.

Tabel 6.34. Hovedanalysens resultater

Sammenlægning	Forbund	Resultater			
		Antal medlemmer	Organisationsgrad	Individ subgruppe	Indmeldelsesgrad og udmeldelsesgrad
DPF + SiD & BAF + SiD	DPF	-	-	-	-
	BAF	+	+	+	+
	SiD	-		()	-
TKF + Metal	TKF	-	(+)	(+)	(-)
	Metal	()		()	(-)
KAD + SiD	KAD			(+)	
	SiD			()	
	3F (KAD+SiD)	(-)			(-)
PMF + FOA	PMF	-	+	(+)	(+)
	FOA	(-)		()	(+)
RBF + 3F	RBF	-	-	-	-
	3F	-			-
	KAD			(-)	
	SiD			(-)	

Samlet set har hovedanalysen vist, at forbundssammenlægningernes påvirkning af forbundenes medlemsudvikling har været flertydig. Dette indikerer, at betydningen af sammenlægningerne ikke har været helt så drastisk, som man kunne forvente.

I tabel 6.35 over hypotesernes udfald sondres, lige som jeg har gjort løbende i hovedanalysen, mellem en afvist hypotese, en delvist afvist og en ikke afvist. Denne negative formulering, hvor hypoteserne ikke kan få positiv støtte ligger i forlængelse af Poppers falsifikationskriterium og indebærer, at teorien fortsat er gældende, hvis ikke hypotesen kan afvises. Da metoden i dette speciale ikke muliggør statistisk inferens, er jeg forsigtig med at konkludere, at en hypotese er afvist eller ikke afvist. Således fremstår en hypotese kun som afvist eller ikke afvist, hvis alle fire deskriptive statistiske mål peger entydigt i samme retning.

Tabel 6.35. Hypotesernes udfald

Hypotese	Afvist	Delvist afvist	Ikke afvist
Hypotese nr. 1: Fagbaseret kollektivistisk forbund (A) absorberes i kollektivistisk forbund (B) ➔ Medlemsudviklingen i A forværres.	BAF	PMF	DPF RBF
Hypotese nr. 2 Fagbaseret kollektivistisk forbund (C) absorberes i fagbaseret kollektivistisk forbund (D) ➔ Medlemsudviklingen i C forværres		TKF	
Hypotese nr. 3 Kollektivistisk forbund (E) absorberer fagbaseret kollektivistisk forbund (F) ➔ Medlemsudviklingen i E forbedres		SiD FOA 3F	
Hypotese nr. 4 Kollektivistisk forbund (G) fusionerer med kollektivistisk forbund (H) ➔ Medlemsudviklingen i G og H forbedres		KAD+SiD (3F)	
Hypotese nr. 5 Fagbaseret kollektivistisk forbund (I) absorberer fagbaseret kollektivistisk forbund (J) ➔ Medlemsudviklingen i I forbedres		Metal	

Som det fremgår af tabellen, må alle hypoteserne til en vis grad afvises. Jeg diskuterer neden for, hvilken betydning dette har for teorien om sammenlægningernes påvirkning af medlemsudviklingen.

7. Diskussion

Formålet med dette kapitel er at diskutere hovedanalysens resultater og dermed også den foreslåede teori om forbundssammenlægningers påvirkning af medlemsudvikling.

Først sammenholder jeg resultaterne med den tidligere forsknings fund. Jeg følger forbundenes status i forbindelse med sammenlægninger og diskuterer først de absorberede forbund, dernæst de absorberende forbund og sidst de fusionerede forbund. Resultaterne stemmer til en vis grad overens med den tidligere forskning. Til gengæld er alle mine hypoteser blevet helt eller delvist afvist, hvilket bringer det teoretiske grundlag op til diskussion undervejs i kapitlet.

Efter diskussionen af resultaterne drøftes undersøgelsens validitet, og jeg afslutter kapitlet med at diskutere specialets analytiske og praktiske implikationer.

7.1. Resultater og tidligere forskning

I diskussionen af resultaterne sammenholdes resultaterne med den tidligere forskning og samtidig konfronteres den foreslåede teori, så en mere præcis teori om sammenhængen mellem sammenlægninger og medlemsudvikling efterfølgende kan formuleres.

7.1.1. Absorberede forbund

Der er store forskelle på, hvordan sammenlægninger har påvirket de absorberede forbund i Danmark i det 21. århundrede. Et enkelt forbund har haft en forbedret medlemsudvikling efter absorberingen, mens to har haft forværret medlemsudvikling, og tre har haft blandede resultater. Undy finder ellers, at det er de absorberede medlemmer, som får mest ud af sammenlægninger, på grund af adgang til bedre service og større effektivitet i større forbund (2008: 113). Det kan ikke udelukkes, at de absorberede forbund også har fået mest ud af sammenlægningerne i Danmark, da alternativet til en absorbering kan være lukning eller yderligere forringelser af medlemsvilkår. Men absorberingen synes bestemt ikke at være en garanti for, at de absorberede forbunds medlemsudvikling bliver bedre end før sammenlægning.

Der tegner sig heller ingen systematik i sammenlægningernes påvirkning af de absorberede forbund ud fra forbundstypen. Er modificeringen af Scheuers typologi så forkert i forhold til at forstå betydningen af sammenlægninger? Jeg har blandt andet argumenteret for en revision med større vægt på faglig identifikation og har defineret denne primært ud fra arbejdets art og sekundært ud fra formel uddannelse. Det er lidt vanskeligt at sige om denne modifikation af typologien var frugtbar ud fra speialets undersøgelsesdesign, da jeg ikke har undersøgt medlemmernes årsager til udmeldelse. Man kan i stedet spørge, om hypoteserne havde været mere retvisende, hvis analysen tog afsæt i Scheuers oprindelige model for bestemmelse af forbundstype? I så fald ville RBF med de faglærte kokke og tjenere som primær medlemsgruppe, nok have været det eneste absorberede forbund, som skulle have været rubriceret som fagbaseret kollektivistisk. Hypotesen om RBF's forværrede medlemsudvikling blev ikke afvist, hvilket kunne pege på, at den oprindelige typologi var mere præcis, trods vanskeligheden ved at opfange den konglomerate tendens, som har præget den danske fagbevægelse siden Scheuer udviklede sin forbundstypologi. Før dette konkluderes, vil det dog kræve efterprøvning med data, som bedre kan opfange den faglige identifikation.

En anden forklaring på, hvorfor de teoretiske forudsigelser kun holdt stik ved to ud af seks absorberede forbund kan være, at de værdirationelle handlingsmotiver ikke fylder så meget hos lønmodtagerne, når det kommer til stykket. Man kan ikke sige noget om, hvordan værdirationalitet spiller ind, når lønmodtagerne tager stilling til, om de skal betale deres kontingent, ud fra specialets empiriske undersøgelsesdesign. Men man kan sige, at værdirationaliteten i hvert fald ikke har haft stor nok betydning til, at det i overvejende grad har fået medlemmerne til at melde sig ud, når fagbaserede forbund er blevet absorberet.

7.1.2. Absorberende forbund

Der er også forskel på, hvordan sammenlægningerne har påvirket medlemsudviklingen i de absorberende forbund. Påvirkningen har dog for dem alle været negativ eller ubetydelig. Disse resultater stemmer fint overens med Undy, som finder, at de absorberende forbund får tilført nye medlemmer og lidt nye territorier (fagområder), men at antallet af absorberede medlemmer ikke står mål med de forudgående tab. De negative resultater hænger sammen med, at stordriftsfordele ofte forhindres på grund af øget organisatorisk og administrativ kompleksitet (Undy, 2008: 128-129). Ud fra dette speciales resultater kan man diskutere, hvor stor betydning absorberingerne af mindre forbund overhovedet har haft for de absorberende forbund.

Der er ikke noget, der taler for, at flere formålsrationelt motiverede lønmodtagere melder sig ind, som følge af sammenlægningerne, hvilket teorien ellers havde forudset. Det kan skyldes, at de absorberende forbund ikke har sikret større valuta for pengene i form af kontingentnedsættelse, eller bedre individuelle eller kollektive goder. Årsagen kan, som også Undy peger på, være, at den øgede heterogenitet i medlemsgruppen har beslaglagt ressourcerne. Det kan også være, at effektivisering bare ikke har været den del af motivet for alle sammenlægningerne (Ibsen et al., 2011c: 274-275; Behrens et al., 2004: 120-121).

Det spiller tilsyneladende ingen afgørende rolle, om det er et kollektivistisk eller fagbaseret kollektivistisk forbund, som absorberer, så længe absorberingen ikke er omfattende nok til grundlæggende at ændre forbundets strategi. Det havde de teoretiske hypoteser dog heller ikke forudset.

Hvordan har resultaterne så været for de fusionerede forbund?

7.1.3. Fusionerede forbund

Når det kommer til periodens eneste fusion, KAD og SiD's sammenlægning til 3F, gav analysen ligeledes et tvetydigt resultat. På kort sigt førte fusionen til en minimal forbedring af medlemsudviklingen, som overraskende var båret frem af 3F's bedre evne til at fastholde medlemmer det første år, end KAD og SiD forud for fusionen. Men på mellemlang sigt blev medlemsudvikling markant forværret, fordi langt flere meldte sig ud samtidig med, at antallet af indmeldelser faldt en smule. At rekrutteringen blev dårligere efter fusionen, særligt på mellemlang sigt, stemmer overens med den transitionsfase, som tidligere forskning har fundet frem til, hvor organisationen i en periode bruger flere kræfter på sit indre liv end på udadvendte, organiserende aktiviteter (Due et al., 2007: 332; Undy, 2008: 220; Kirsch, 2008: 132; Chaison, 1996: 15-16). På lang sigt er der tegn på forbedring i 3F's medlemsudvikling, da de bliver bedre til at fastholde medlemmer og samtidig forbedrer rekrutteringen af nye medlemmer. Denne sidste konklusion stemmer også overens med tidligere forskning, som konkluderer forsigtig optimisme på lang sigt efter fusioner, hvis ellers nye

organiseringsinitiativer og arbejdsmetoder prioriteres (Undy, 2008: 238; Due et al., 2007: 333; Kirsch, 2008: 180; Annesley, 2006: 176; Moody, 2009: 691)³².

7.1.4. Opsummering

Opsummerende for absorberingerne kan man sige, at der hverken er tegn på klare reaktioner fra værdirationelt- eller formålsrationelt motiverede lønmodtagere. De værdirationelle motiver betyder måske mindre end forventet, og det er også muligt, at de kollektive goder eller kontingentprisen ikke betyder nok for medlemmerne til, at de i højere grad melder sig ind i større og stærkere forbund. Det kan være, at Ghent-effekten er mere udslagsgivende for den faglige organisering. For nok ligger et formålsrationelt motiv bag Ghent-effekten, men det er en individuel ydelse, som er uafhængig af forbundenes sammenlægninger. Det er dog også en mulighed, at de formålsrationelle lønmodtagere er udeblevet, fordi forbundene ikke i tilstrækkelig grad har formået eller ønsket at øge medlemmernes udbytte efter sammenlægningerne.

Hvad angår fusionen, afviser resultatet kun delvist hypotesen om forbedret medlemsudvikling, og man kan ikke afvise, at de fusionerede forbund får en større appel til formålsrationelle lønmodtagere på lang sigt. En reformulering af hypotesen vil dog som minimum skulle inkorporere en transitionsfase, hvor fusionerede forbund til en vis grad er dysfunktionelle på grund af de store organisationsændringer.

I forlængelse af Social Custom-teorien har jeg undervejs i hovedanalysen angivet konkurrenceforholdet mellem sammenlagte forbund forud for sammenlægningerne. Resultaterne har vist, at der ikke er nogen tydelig sammenhæng mellem konkurrencesituationen og sammenlægningernes påvirkning af medlemsudviklingen.

Inden jeg afslutter kapitlet med specialets implikationer for den fremtidige forskning og for den danske fagbevægelse, diskuteres undersøgelsens validitet.

7.2. Undersøgelsens validitet

Jeg har skitseret fire opmærksomhedspunter for undersøgelse af forbundssammenlægningers påvirkning af medlemsudviklingen. Punkterne drejer sig for det første om, hvordan man isolerer effekten af sammenlægninger. For det andet, hvordan man finder sammenlægningernes betydning for absorberede forbund, når deres medlemmer ikke kan udsondres efter en sammenlægning. For det tredje, hvordan man giver plads til, at sammenlægninger ikke påvirker de involverede forbund i lige høj grad. Og endelig for det fjerde, hvordan man tager højde for den transitionsfase, som indtræffer efter sammenlægninger, særligt ved større fusioner. Men er opmærksomhedspunkterne håndteret på en valid måde?

Det første punkt er kun delvist håndteret, idet specialets deskriptive metode ikke som sådan isolerer sammenlægningernes effekt, hvorfor jeg ikke har kunnet udtale mig om kausale påvirkninger. Selvom jeg løbende har suppleret de deskriptive mål med kontekstviden, når uventede udsving i medlemsudviklingen trådte frem, risikerer fokuset på sammenlægningernes betydning at undervurdere øvrige cykliske, strukturelle og konfigurationelle faktoreres påvirkning af medlemsudviklingen. Her må det nævnes, at de gule

³² Woodens pionerstudie fra 1999 kan også delvist understøtte denne konklusion. Han fandt ikke direkte, at fusioner på sigt har potentiale til medlemsvækst, men hans studie viste, at sammenlægningerne i Australien i 90'erne ikke var årsagen til de australske fagforbunds accelererede fald i organisationsgraden i perioden. På denne vis indgyder hans studie også en vis optimisme (Wooden, 1999: 37).

fagforeningers opblomstring har haft en negativ betydning for medlemsudviklingen i perioden, hvilket særligt kan have påvirket fortolkningerne af de sammenlægninger, som fandt sted efter loven om tværfaglige a-kasser fra 2002. Den erhvervsstrukturelle- og uddannelsesmæssige udvikling, som de sidste årtier har minimeret LO's medlemsgrundlag er formentlig også fortsat med uformindsket styrke i den undersøgte periode. Denne kan have medført vertikale forskydninger af stillingskategorier, som har svækket LO-forbundene. Jeg har argumenteret for, at disse forskydninger foregår som et konstant baggrundspres, der ikke ændrer sig grundlæggende fra år til år, men det er muligt, at dette baggrundspres eksempelvis er blevet større i løbet af perioden, hvilket kan have fået flere medlemmer til at melde sig ud og dermed påvirket mine fortolkninger. Endelig kan man nævne, at dagpengesystemet har lagt et negativt pres på medlemsudvikling, i det mindste frem til krisen i 2008, qua det faldende kompensationsniveau på LO-området i perioden (Jensen, 2010: 39; Mailand, 2015: 14), hvilket også kan have påvirket vurderingen af forbundssammenlægningers betydning.

Det andet punkt er håndteret med subgruppemålet, hvor subgrupper af individer følges over tid. Men for de øvrige mål, særligt for organisationsgradsmålet, gælder det, at man ikke med sikkerhed kan afgøre sammenlægningers betydning for det enkelte forbund. Eksempelvis kan man ikke udelukke, at PMF's stigende organisationsgrad efter absorberingen til en vis grad skyldtes en forbedret organisationsgrad for FOA i de pædagogiske brancher. Denne problemstilling påvirker dermed også muligheden for analytisk at adskille absorberede og absorberende forbund, som har været benyttet til at håndtere det tredje punkt.

Endelig har jeg argumenteret for, at det fjerde, tidsmæssige punkt håndteres ved at følge sammenlægningernes betydning på kort- og mellemlang sigt samt på lang sigt for den store KAD-SiD fusion. Man kan til gengæld argumentere for, at sammenlægningseffekten måske sætter ind før selve sammenlægningen, fx når medlemmerne får information om, at deres forbund skal sammenlægges. I eventstudier af firmasammenlægningers betydning for firmaets værdi, måler man typisk fra det tidspunkt, hvor planer om en sammenlægning offentliggøres for aktiemarkedet (MacKinlay, 1997: 14-15; McWilliams and Siegel, 1997: 636-637). Måske ville en mere præcis operationalisering af sammenlægningstidspunktet have haft betydning for resultaterne. Det har dog ikke været muligt med registerdataen.

Alt i alt må man give Chaison ret i, at der er nogle grundlæggende opmærksomhedspunkter i studiet af sammenlægningers betydning. Disse er forsøgt håndteret med en tyk deskriptiv statistisk metode, men der skal alligevel tages visse forbehold for fortolkningen af sammenlægningernes betydning. Med disse forbehold vil jeg nu diskutere specialets analytiske og praktiske implikationer.

7.3. Specialets analytiske og praktiske implikationer

7.3.1. Fremtidig forskning

Hvis den fremtidige forskning skal gøre brug af dette speciale, er der to oplagte muligheder.

Den først mulighed er at reformulere teorien og udkaste nye hypoteser om sammenhængene. Til reformulering af det teoretiske grundlag vil jeg pege på to oplagte veje at gå. Den første er at give Social Custom-teorien en større rolle. Med Social Custom-teorien kunne man forestille sig, at de negative konsekvenser af sammenlægninger ville være mindre for forbund med en høj organisationsgrad, fordi en stærk organiseringsnorm har tendens til at være selvopretholdende. Det har ikke været muligt at undersøge med registerdataen om sammenlægninger har mindre negativ betydning for forbund med høj

organisationsgrad, da afgrænsningen af potentielle medlemmer er for upræcis til at sige noget om organiseringsniveauet. Dataen kan kun sige noget om *udviklingen*. Man kan også med Social Custom-teorien argumentere for, at en sammenlægning af to forbund i stor konkurrence forud for en sammenlægning ville have en større positiv betydning, da organiseringsnormen lettere kan styrkes, hvis lønmodtagerne ikke kan vælge mellem to rivaliserende forbund, og hvis forbundene ikke skal bruge kræfter på grænsestridigheder og andre ikke-organiserende aktiviteter. Som et udtryk for konkurrencen mellem sammenlæggende forbund, har jeg set på, hvor mange medlemmer de absorberende forbund organiserede på det absorberede forbunds område, forud for sammenlægningen. Med denne approksimation spiller konkurrencen ikke umiddelbart en rolle for udfaldene af sammenlægningerne. Men det vil kræve en nærmere undersøgelse af konkurrenceforholdene og forbundenes ageren i henhold til konkurrencen, før konkurrencens betydning kan afvises. En anden oplagt måde at reformulere teorien er ved at inddrage teorier om social differentiering. Jeg har argumenteret for, at værdirationelle og dermed holdningsmæssige motiver spiller en rolle, men ved at inkludere holdninger og identiteter, som hidrører fra forhold uden for arbejdsrelationen ville todelingen i solidaritetsideologien og fagideologien kunne nuanceres yderligere (se også Tapia et al., 2015). Eksempelvis ville et kønsperspektiv være relevant for analysen, da de analyserede forbund er meget kønssegrigerede.

Den anden mulighed for den fremtidige forskning er at acceptere afvisningen af generelle teoretiske forklaringer på sammenlægningers betydning og i stedet analysere sammenlægninger som enkeltstående cases (se også Campling and Michelson, 1997). Caseanalyser kan med fordel sammenholde motivation, sammenlægningsproces og sammenlægningsresultat med betydningen for medlemsudviklingen, da disse forhold synes afgørende.

7.3.2. Resultaternes betydning for fagbevægelsen

Undersøgelsen af forbundssammenlægningerne i det 21. århundrede har vist, at sammenlægninger ikke i sig selv er en løsning på tab af medlemmer og styrkeposition, eller for at parafrasere Undy: i en dansk kontekst er sammenlægninger ikke et universalmiddel mod fagbevægelsens tilbagegang (2008: 248). Sammenlægningerne har flyttet rundt på medlemmer, men har ikke forbedret fagbevægelsens samlede organisering. Omvendt viser dette speciale, at sammenlægninger heller ikke partout er dårligt for medlemsudviklingen. Og det er sådan set mindst lige så interessant, fordi hvis sammenlægninger ikke svækker den faglige organisering – hvorfor så ikke lægge flere forbund sammen?

Resultaterne efterlader fagbevægelsen og de enkelte forbund et vigtigt strategisk rum at manøvrere i. Vil man fortsætte den hidtidige udvikling, så der om få år kun vil være 5-10 kollektivistiske forbund tilbage, alle med konglomerate træk? Eller vil man søge andre organisationsstrukturelle veje til en revitaliseret fagbevægelse? Samtidig må man erkende, at det er risikabelt alene at basere sin revitaliseringsstrategi på organisationsstrukturelle initiativer. Ønsker man at vende medlemsudviklingen og sikre sig de nuværende styrkepositioner – eller erobre nye – må strategien være flerstrengt, og udadvendte, organiserende aktiviteter skal i fokus.

Jeg har nu diskuteret specialets resultater og kommet med to forslag til den fremtidige forskning ud fra den empiriske analyse samt kommet med ansatser til, hvad resultaterne betyder for den danske fagbevægelse. Specialet afsluttes nu med konklusionerne.

8. Konklusioner

I specialets indledning spurgte jeg:

*Hvordan har forbundssammenlægninger påvirket medlemsudviklingen i Danmark i det 21. århundrede?
Hvordan kan man forklare denne påvirkning?*

Denne problemformulering har jeg besvaret på et kritisk rationalistisk videnskabsteoretisk grundlag. Først har jeg gennemgået den eksisterende forskning i forbundssammenlægninger med særlig vægt på sammenhængen mellem sammenlægninger og medlemsudvikling. Gennemgangen viste, at der er begrænset viden om sammenlægningers effekter, herunder effekter for medlemsudviklingen, selvom det er et område med øget opmærksomhed. Specialets bidrag er derfor at forstå sammenlægningernes kvantitative påvirkning af medlemsudviklingen i Danmark. For at forstå denne påvirkning trak jeg på teorier om individuelle bevæggrunde for fagforeningsmedlemskab, hvor jeg udledte formålsrationelle og værdirationelle grunde til faglig organisering. Disse motivationsformer kombinerede jeg med en typologi over forbundenes forskellige strategiske karakteristika samt status i forbindelse med sammenlægningerne. Disse kombinerede individuelle og organisatoriske perspektiver gjorde det muligt at udlede teoretisk forankrede hypoteser, som opfanger de medlemsmæssige dilemmaer, der opstår med forbundssammenlægninger. Hypotesernes holdbarhed blev undersøgt gennem en empirisk analyse af registerdata fra Danmarks Statistik for perioden 1996-2012. Undersøgelsesdesignet var bygget op om det, jeg har kaldt en tyk deskriptiv statistisk metode, som kombinerer fire forskellige deskriptive mål for medlemsudvikling og inddrager supplerende kontekstviden, når uventede medlemsudsving træder frem.

Hovedanalysen har vist, at forbundssammenlægningernes påvirkning af medlemsudviklingen varierer i styrke og retning fra sammenlægning til sammenlægning:

- Dansk Postforbund og Bryggeriarbejderforbundet blev den 1. januar 2001 absorberet af Specialarbejderforbundet i Danmark. DPF's medlemsudvikling blev forværret efter absorberingen, mens BAF's blev forbedret. SiD's medlemsudvikling blev også forværret omend ikke helt så entydigt.
- Telekommunikationsforbundet blev absorberet af Metalarbejderforbundet den 1. april 2003. Nogle mål for medlemsudvikling viser tilbagegang for TKF efter absorberingen, mens andre viser fremgang. For Metals vedkommende var medlemsudviklingen stort set uændret efter absorberingen.
- Den 1. januar 2005 fusionerede Kvindeligt Arbejderforbund og SiD og dannede Fagligt Fælles Forbund. 3F havde medlemsfremgang på kort sigt efter fusionen, sammenlignet med KAD og SiD's samlede udvikling før fusionen. På mellemlang sigt havde 3F tilbagegang i forhold til før fusionen, men på lang sigt forbedredes medlemsudviklingen og blev bedre end før fusionen.
- Pædagogisk Medhjælper Forbund blev i løbet af efteråret 2005 absorberet af Forbundet af Offentligt Ansatte, som i den forbindelse skiftede navn til Fag og Arbejde. PMF havde blandet medlemsudvikling, afhængigt af, hvilke mål der lægges vægt på. Det samme havde FOA.
- Endelig blev RestaurationsBranchens Forbund absorberet af 3F den 1. juli 2006. RBF's medlemsudvikling blev forværret efter absorberingen. Det samme gjorde 3F's medlemsudviklingen, men det formodes, at 3F's medlemsudvikling i højere grad kan tilskrives den store fusion året inden absorberingen af RBF.

Trods sammenlægningernes divergerende påvirkning af de sammenlagte forbund, kan det samlet set konkluderes, at sammenlægningerne ikke har påvirket forbundenes medlemsudvikling så drastisk, som man kunne forvente af de medlemsmæssige dilemmaer, som opstår i forbindelse med sammenlægninger. Dette afspejles i de mange flertydige resultater, hvor de deskriptive statistiske mål for medlemsudviklingen peger i forskellige retninger. Påvirkningen har varieret i styrke og retning, men det overordnede billede er, at forbundenes medlemsudvikling ikke er blevet grundlæggende forandret af sammenlægningerne. Samtidig har hovedanalysen vist, at der ikke er generelle sammenhænge mellem forbundssammenlægninger og medlemsudvikling, som kan forklares ud fra den teori, som jeg har stillet op. Selvom hypoteserne om sammenlægningers betydning i høj grad er blevet afvist, kan teorien dog godt indeholde sandheder. Men afvisningen af hypoteserne viser, at teorien ikke i sig selv forklarer forbundenes medlemsudvikling efter sammenlægningerne. Jeg har i diskussionen foreslået forskellige veje til at forbedre teoriens forklaringskraft. Men selv med nuanceringer af det teoretiske grundlag, vil øvrige faktorer påvirke medlemsudviklingen og formentlig delvist overskygge forbundssammenlægningernes påvirkning.

Referencer

- Akerlof GA and Q. E D. (1980) A theory of social custom, of which unemployment may be one consequence. *Quarterly Journal of Economics* 94: 749-775.
- Andersen S. (2010) J.nr.: SA/agt – de "gamle" tjenestemandsmedlemmers rettigheder i 3F. Internt brev til Chemnitz, Lars ed. København V: Fagligt Fælles Forbund.
- Annesley C. (2006) Ver.di and trade union revitalisation in Germany. *Industrial Relations Journal* 37: 164-179.
- Astrup TP. (2004) Fagforbund vil leve sammen. *Politiken*.
- Bamber GJ, Ross P and Whitehouse G. (1998) Employment relations and labour market indicators in ten industrialized market economies: Comparative statistics. *The International Journal of Human Resource Management* 9: 401-435.
- Behrens M, Hurd R and Waddington J. (2004) How Does Restructuring Contribute to Union Revitalization? In: Frege CM and Kelly JE (eds) *Varieties of unionism strategies for union revitalization in a globalizing economy*. Oxford; New York: Oxford University Press.
- Behrens M and Pekarek A. (2012) To merge or not to merge? The impact of union merger decisions on workers' representation in Germany. *Industrial Relations Journal* 43: 527-547.
- Booth AL. (1985) The free rider problem and a social custom model of trade union membership. *Quarterly Journal of Economics* 100: 253-261.
- Brok H, Lange P and Lind M. (2002) Hvis fusioner skal lykkes... *LO-dokumentation 2002*. Jydsk Centraltrykkeri: Landsorganisationen i Danmark.
- Campling JT and Michelson G. (1997) Trade Union Mergers in British and Australian Television Broadcasting. *British Journal of Industrial Relations* 35: 215-242.
- Campling JT and Michelson G. (1998) A strategic choice-ressource dependence analysis on union mergers in the British and Australian broadcasting and film industries. *Journal of Management Studies* 35: 579-600.
- Chaison G. (2001) Union Mergers and Union Revival: Are We Asking Too Much or Too Little? In: Turner L, Katz HC and Hurd RW (eds) *Rekindling the movement: Labor's quest for relevance in the twenty-first century*. Ithaca, New York: Cornell University Press, 238-255.
- Chaison G. (2004) Union Mergers in the U.S. and Abroad. *Journal of Labor Research* 25: 97-115.
- Chaison G, Sverke M and Sjöberg A. (2001) How Union Mergers Affect Membership Participation. *Journal of Labor Research* 22: 355-372.
- Chaison GN. (1981) Union Growth and Union Mergers. *Industrial Relations* 20: 98-108.
- Chaison GN. (1986) *When unions merge*: Lexington Books.
- Chaison GN. (1996) *Union mergers in hard times: The view from five countries*: Cornell University Press.
- Cornfield DB. (1991) The attitude of employee association members toward union mergers: the effect of socioeconomic status. *Industrial & Labor Relations Review* 44: 334-348.
- Crouch C. (1982) *Trade unions, the logic of collective action*, London: Fontana Paperbacks.
- Davis A. (1999) Is Bigger Better? Union Size and Expenditure on Members. *Journal of Industrial Relations* 41: 3-34.
- Dejours C. (2009a) *Travail Vivant: Sexualité et travail*, Paris: Petite bibliothèque Payot.
- Dejours C. (2009b) *Travail vivant: Travail et émancipation*, Paris: Petite bibliothèque Payot.
- Dejours C and Deranty J-P. (2010) The Centrality of Work. *Critical Horizons* 11: 167-180.
- DST. Times. NACE. <http://www.dst.dk/da/Statistik/dokumentation/Times/personindkomst/nace>.
- Due J and Madsen JS. (1990) Professionssociologien. In: Due J and Madsen JS (eds) *"Man kan kun gå på to ben". Lærerne mellem profession og fagforening*. Viborg: Danmarks Lærerforening, 357-412.
- Due J and Madsen JS. (2001) *Fagbevægelsens struktur i det 20. århundrede. Forhandlingsystemet som problemløser og hindring for udvikling.*, Jydsk centraltrykkeri: Landsorganisationen i Danmark.

- Due J and Madsen JS. (2005) The Survival of Small Trade Unions in the Context of Centralised Bargaining. In: Waddington J (ed) *Restructuring Representation. The Merger Process and Trade Union Structural Development in Ten Countries*. Brussels: P.I.E - PETER LANG, 87-112.
- Due J, Madsen JS and Jensen CS. (1993) *Den danske model, en historisk sociologisk analyse af det kollektive aftalesystem*, Kbh.
- København: Jurist- og Økonomforbundet.
- Due J, Madsen JS, Johansen MM, et al. (2007) *Den nødvendige fusion, fra KAD og SiD til 3F - Fagligt Fælles Forbund*, Kbh
- København: 3F, Fagligt Fælles Forbund.
- Due JJ, Madsen JS and Pihl MD. (2010) *Udviklingen i den faglige organisering: årsager og konsekvenser for den danske model*: Landsorganisationen i Danmark.
- Ebbinghaus B. (2003) Ever larger unions: organisational restructuring and its impact on union confederations. *Industrial Relations Journal* 34: 446-460.
- Ebbinghaus B and Visser J. (1999) When Institutions Matter: Union Growth and Decline in Western Europe, 1950–1995. *European Sociological Review* 15: 135-158.
- EVA. (2012) Hvordan kan man evaluere effekt? In: Evalueringsinstitut D (ed) *Notat*. København: Danmarks Evalueringsinstitut.
- Feddersen TJ. (2004) Rational Choice Theory and the Paradox of Not Voting. *The Journal of Economic Perspectives* 18: 99-112.
- Folketinget. (2002a) Lov om ændring af lov om arbejdsløshedsforsikring m.v. L 122.
- Folketinget. (2002b) Lov om ændring af lov om gennemførelse af deltidsdirektivet. L 104.
- Folketinget. (2006) Lov om ændring af lov om beskyttelse mod afskedigelse på grund af foreningsforhold. L 153.
- Gilje N and Grimen H. (2002) *Samfundsvidenskabernes forudsætninger. Indføring i samfundsvidenskabernes videnskabsfilosofi.*, København: Hans Reitzels Forlag.
- Goldthorpe JH. (1998) Rational action theory for sociology. *British Journal of Sociology* 49: 167.
- Gumbrell-McCormick R and Hyman R. (2013) Restructuring Trade Unionism: Mergers and Organizational Redesign. In: Gumbrell-McCormick R and Hyman R (eds) *Trade unions in western Europe: Hard times, hard choices*. Oxford: Oxford University Press, 81-101.
- Gundelach P. (2014) Dansk sociologis vigtigste resultater. *Dansk Sociologi* 25: 44-48.
- Hansen EJ and Andersen BH. (2005) *Et sociologisk værktøj. Introduktion til den kvantitative metode*, København: Hans Reitzels Forlag.
- Hjort-Trolle A. (Forthcoming) Do Increases in Sibship Size Reduce Early Parental Investments? : Department of Sociology, University of Copenhagen. Research funded by the European Research Council.
- Ibsen CL. (2013) Paper 2: In search of control: conciliation, mediation and arbitration in collective bargaining of Western Europe. In: Lyhne Ibsen C (ed) *Consensus or coercion, collective bargaining coordination and third party intervention, PhD thesis*. 1. oplag ed. Kbh.
- Copenhagen: Department of Sociology, University of Copenhagen.
- Ibsen CL, Due J and Madsen JS. (2014) Fald i organisationsgraden igen. *Analyse*. FAOS, Sociologisk Institut, Københavns Universitet.
- Ibsen CL, Madsen JS and Due J. (2011a) Fra dobbelt medlemskab til dobbelt fra-valg. Den voksende outsidergruppe i den danske model. In: Larsen TP (ed) *Insidere og Outsidere - den danske models rækkevidde*. En endnu ikke publiceret version gjort til gængeligt i forbindelse med FAOS kurset: Insidere og Outsidere, 2011, lektion 2, FAOS, Sociologisk Institut, Københavns Universitet ed. Endnu ikke trykt: DJØF.
- Ibsen CL, Madsen JS and Due J. (2011b) LO-Dokumentation nr. 3/2011: Hvem organiserer sig-Forklaringer på medlemskab af fagforeninger og a-kasser. Copenhagen: LO.
- Ibsen F. (2011) Medlemsudviklingen i HK og strategier for rekruttering og fastholdelse af medlemmer. *Tidsskrift for ARBEJDSLIV* årg. 13: 64-84.
- Ibsen F, Høgedahl L and Scheuer S. (2011c) *Kollektiv handling, faglig organisering og skift af fagforening*,

Frederiksberg: Nyt fra Samfundsvidenskaberne.

- Jensen CS. (2007) *Arbejdsmarkedsrelationer i Danmark, fra konfliktbaseret konsensus til konsensusbaseret konflikt, Industrial Relations traditionen og de industrielle relationer i en dansk kontekst*, Kbh: Jurist- og Økonomforbundets Forlag.
- Jensen CS. (2010) Flexicurity og de danske arbejdsmarkedsrelationer – en eller to modeller? *Dansk Sociologi* 21: 27-51.
- Jensen CS. (2012) *Industrial Relations in Denmark: From Conflict-based Concensus to Consensus-based Conflict*: Djøf/Jurist- og Økonomforbundet.
- Jensen CS and Toubøl J. (2014) Værdier og arbejdslivserfaringers betydning for tilbøjeligheden til at stå i fagforening blandt arbejdere og funktionærer - forsøg på en segmenteringsanalyse. In: Høgedahl L and Ibsen CL (eds) *Økonomi og Arbejde i det 21. århundrede: Et festskrift til Flemming Ibsen*. 77-96.
- Kennedy P. (2008) *A guide to econometrics*, Malden, MA: Blackwell Pub.
- Khandker SR. (2010) *Handbook on impact evaluation, quantitative methods and practices*, Washington, DC: World Bank.
- Kirsch A. (2008) *Union Mergers as a Revitalization Strategy and the Role of Post-merger Integration. The case of Ver.di in Germany*, The University of Sydney.
- Krifa. (2015) *Krifa Plus*. <https://www.krifa.dk/fagforening/fordele/krifa-plus.aspx>.
- Kristensen PH. (2003) *Et grænseløst arbejde, en fantastisk fortælling om danske tillidsvalgte arbejder med at sikre arbejde, indflydelse og fremtid i multinationale datterselskaber*, Frederiksberg: Nyt fra Samfundsvidenskaberne.
- Lysgaard S. (1967) *Arbejderkollektivet, en studie i de underordnedes sociologi*, Oslo: Universitetsforlaget.
- MacKinlay AC. (1997) Event Studies in Economics and Finance. *Journal of Economic Literature* 35: 13-39.
- Mailand M. (2015) Dagpengereformer og flexicurity i forandring FAOS Forskningsnotat. FAOS, Sociologisk Institut, Københavns Universitet.
- McWilliams A and Siegel D. (1997) Event Studies in Management Research: Theoretical and Empirical Issues. *The Academy of Management Journal* 40: 626-657.
- Moody K. (2009) The Direction of Union Mergers in the United States: The Rise of Conglomerate Unionism. *British Journal of Industrial Relations* 47: 676-700.
- Navrbjerg SE and Larsen TP. (2012) Matching Danish Shop Stewards' Service Demands - Union Strategies and Mergers over a Decade. CRIMT Conference. Montreal, Canada, October 25th to 27th 2012. Union Future: Innovations, Transformations, Strategies.
- Navrbjerg SE, Larsen TP and Johansen MM. (2010) Tillidsrepræsentanten og organisationssystemet - rapport II. *TR-undersøgelsen 2010*. København: FAOS, Forskningscenter for Arbejdsmarkeds- og Organisationsstudier, Københavns Universitet.
- Nielsen AK, Tietze J, Mathiasen SH, et al. (2010a) Målingsterminologi. En introduktion. Århus: KREVI.
- Nielsen BS. (2007) At lave noget for dets egen skyld. *Social Kritik*: 44-56.
- Nielsen BS and Nielsen KA. (1999) Arbejds og kunstsans. *Tidsskrift for ARBEJDSLIV*: 9-29.
- Nielsen LD, Nielsen KA, Munk-Madsen E, et al. (2010b) *Fleksibilitet, flygtighed og frirum – en kritisk diagnose af det senmoderne arbejdsliv*, Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag.
- NNF. (2015) *Fødevareforbundet NNF og Dansk Metal*. <https://www.nnf.dk/danskmatal/>.
- Olson M. (1965) *The logic of collective action, public goods and the theory of groups*, Cambridge, Mass: Harvard University Press.
- Parodi G. (1997) Trade Union Congress policy toward union mergers: A statistical analysis, 1960-83. *Applied Economics Letters* 4: 353.
- Pedersen OK. (2014) De faglige organisationers indflydelsesmuligheder. Historie og aktualitet. In: Høgedahl L and Ibsen CL (eds) *Økonomi og Arbejde i det 21. århundrede: Et festskrift til Flemming Ibsen*. 17-33.
- Ponterotto JG. (2006) Brief Note on the Origins, Evolution, and Meaning of the Qualitative Research Concept 'Thick Description'. *The Qualitative Report* 11: 538-549.
- Popper KR. (1973) *Kritisk rationalisme. Udvalgte essays om videnskab og samfund*, København: Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck.

- Redder G. (2004) Nej til fusion vil tvinge PMF på hestekur. *Ugebrevet A4*.
- Scheuer S. (1986) *Fagforeninger mellem kollektiv og profession*, Frederiksberg: Nyt fra Samfundsvidenskaberne.
- Scheuer S. (1990) LO's strukturdebat: Organisatorisk rationalisering eller karteltilpasning? *Politica* 1.
- Scheuer S. (1994) Fagbevægelsens fremtidige struktur. *Økonomi & Politik* 67. årgang: 4-14.
- Scheuer S. (2000) Strategi og anarki: fem erfaringsbaserede principper for ændringer i LO-fagbevægelsens struktur. In: Agersnap T and Scheuer S (eds) *Strategi og anarki*. Kbh: Nyt fra Samfundsvidenskaberne, 105-112.
- Schnabel C. (2003) Determinants of trade union membership. In: Addison JT and Schnabel C (eds) *International handbook of trade unions*. Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing, 13-43.
- Scruggs L. (2002) Ghent system and union membership in Europe, 1970-1996. *Political research quarterly* 55: 275-297.
- Sennett R. (2009) *Håndværkeren - Arbejdets kulturhistorie: Hånd og ånd*, Viborg: Forlaget Hovedland.
- Streeck W and Visser J. (1997) The Rise of the Conglomerate Union. *European Journal of Industrial Relations* 3: 305-332.
- Stubager R and Sønderskov KM. (2011) Forudsætninger for lineær regression og variansanalyse efter mindste kvadraters metode. 5. udgave. INSTITUT FOR STATSKUNDSKAB AARHUS UNIVERSITET.
- Sverke M, Chaison GN and Sjöberg A. (2004) Do Union Mergers Affect the Members? Short- and Long-term Effects on Attitudes and Behaviour. *Economic and Industrial Democracy* 25: 103-124.
- Tapia M, Ibsen CL and Kochan TA. (2015) Mapping the frontier of theory in industrial relations: the contested role of worker representation. *Socio-Economic Review* 13: 157-184.
- Tomkins M. (1999) Trade Union Amalgamations: Explaining the Recent Spate of Mergers in Australia. *Labour & Industry: a journal of the social and economic relations of work* 9: 61-77.
- Toubøl J and Jensen CS. (2014) Why do people join trade unions? The impact of workplace union density on union recruitment. *Transfer: European Review of Labour and Research* 20: 135-154.
- Undy R. (1999) Negotiating Amalgamations: Territorial and Political Consolidation and Administrative Reform in Public-Sector Unions in the UK. *British Journal of Industrial Relations* 37: 445-463.
- Undy R. (2008) *Trade Union Merger Strategies: Purpose, Process, and Performance: Purpose, Process, and Performance*: Oxford University Press.
- Undy R, Ellis V, McCarthy WE, et al. (1981) *Change in Trade Unions: the development of UK unions since 1960*, London: Hutchinson.
- Visser J. (2002) Why Fewer Workers Join Unions in Europe: A Social Custom Explanation of Membership Trends. *British Journal of Industrial Relations* 40: 403-430.
- Waddington J. (1988) Trade Union Mergers: A Study of Trade Union Structural Dynamics. *British Journal of Industrial Relations* 26: 409-430.
- Waddington J. (1994) Raising Trade Union Membership Concentration, 1892-1987: The Relative Effects of Mergers and Membership Change. *British Journal of Industrial Relations* 32: 449-464.
- Waddington J. (2005a) *Restructuring representation: The merger process and trade union structural development in ten countries*, Brussels: P.I.E - Peter Lang.
- Waddington J. (2005b) Trade union membership in Europe. The extent of the problem and the range of trade union responses. A background paper for the ETU/ETUI-REHS top-level summer school, Florence.
- Waddington J. (2006) The trade union merger process in Europe: defensive adjustment or strategic reform? *Industrial Relations Journal* 37: 630-651.
- Warberg A. (2003) Metal A-kasses vedtægt. Arbejdsdirektoratets afgørelse i Metal Arbejdsløshedskassen ønske om at udvide fagområde til at inkludere TkF's medlemmer. 01-322-0009 AW. ed. Frederiksberg: Arbejdsdirektoratet.
- Weber M. (2003) Sociologiske grundbegreber. In: Andersen H, Bruun HH and Kaspersen LB (eds) *Max Weber, udvalgte tekster*. København: Hans Reitzels Forlag, 189-240.
- Wooden M. (1999) Union Amalgamations and the Decline in Union Density. *Journal of Industrial Relations*

41: 35-52.

Wooldridge JM. (2011) *Econometric Analysis of Cross Section and Panel Data (2nd Edition)*, Cambridge, MA, USA: MIT Press.

Yates CAB. (1998) Book reviews. *Industrial Relations Journal* 29: 319.

Tabeller og figurer

TABEL 3.1. FIRE FORBUNDSTYPER	26
TABEL 4.1. VARIABLE ANVENDT I HOVEDANALYSEN	32
TABEL 4.2. HOVEDANALYSENS VARIABLE, OPERATIONALISERINGER OG BEREGNINGSMETODER	39
TABEL 5.1. ANTAL FAGFORBUND OG SAMMENLÆGNINGER I LO	44
TABEL 5.2. FORBUNDENES SAMMENLÆGNINGSTIDSPUNKT, STATUS I FORBINDELSE MED SAMMENLÆGNINGEN SAMT ANTAL MEDLEMMER FORUD FOR SAMMENLÆGNINGEN	45
TABEL 5.3. FORBUNDENES ORGANISATORISKE KARAKTERISTIKA	49
TABEL 6.1. GENNEMSNITLIG ÅRLIG UDVIKLINGSTAKT I DPF'S ANTAL MEDLEMMER FØR SAMMENLÆGNINGEN* OG EFTER (PROCENT, STANDARDAFVIGELSE I PARENTES)	53
TABEL 6.2. UDVIKLINGSTAKTEN FOR DPF'S ORGANISATIONSGRAD FØR SAMMENLÆGNINGEN*, I SAMMENLÆGNINGSSÅRET OG EFTER (PROCENTPOINT, STANDARDAFVIGELSE I PARENTES)	54
TABEL 6.3. ÅRLIG UDVIKLINGSTAKT I ORGANISATIONSGRAD FOR SUBGRUPPEN AF DPF-MEDLEMMER I 1996 (PROCENTPOINT)	55
TABEL 6.4. DPF'S GENNEMSNITLIGE INDMELDELSESGRAD OG UDMELDELSESGRAD FØR SAMMENLÆGNINGEN*, I SAMMENLÆGNINGSSÅRET OG EFTER (PROCENT, STANDARDAFVIGELSE I PARENTES)	56
TABEL 6.5. GENNEMSNITLIG ÅRLIG UDVIKLINGSTAKT FOR BAF'S ANTAL MEDLEMMER FØR OG EFTER SAMMENLÆGNINGEN (PROCENTPOINT, STANDARDAFVIGELSE I PARENTES)	58
TABEL 6.6. UDVIKLINGSTAKTEN FOR BAF'S ORGANISATIONSGRAD FØR SAMMENLÆGNINGEN, I SAMMENLÆGNINGSSÅRET OG EFTER (PROCENTPOINT, STANDARDAFVIGELSE I PARENTES)	60
TABEL 6.7. ÅRLIG UDVIKLINGSTAKT I ORGANISATIONSGRAD BLANDT SUBGRUPPEN AF BAF-MEDLEMMER I 1996 (PROCENTPOINT)	60
TABEL 6.8. BAF'S GENNEMSNITLIGE INDMELDELSESGRAD OG UDMELDELSESGRAD FØR SAMMENLÆGNING, I SAMMENLÆGNINGSSÅRET OG EFTER (PROCENT, STANDARDAFVIGELSE I PARENTES)	61
TABEL 6.9. GENNEMSNITLIG ÅRLIG UDVIKLINGSTAKT FOR SID'S ANTAL MEDLEMMER FØR* OG EFTER SAMMENLÆGNINGEN (PROCENTPOINT, STANDARDAFVIGELSE I PARENTES)	63
TABEL 6.10. ÅRLIG UDVIKLINGSTAKT I ORGANISATIONSGRAD FOR SUBGRUPPEN AF SID-MEDLEMMER I 1996 (PROCENTPOINT)	63
TABEL 6.11. SID'S GENNEMSNITLIGE INDMELDELSESGRAD OG UDMELDELSESGRAD FØR* SAMMENLÆGNINGEN, I SAMMENLÆGNINGSSÅRET OG EFTER (PROCENT, STANDARDAFVIGELSE I PARENTES)	64
TABEL 6.12. GENNEMSNITLIG ÅRLIG UDVIKLINGSTAKT I TKF'S ANTAL MEDLEMMER FØR SAMMENLÆGNINGEN OG EFTER (PROCENT, STANDARDAFVIGELSE I PARENTES)	66
TABEL 6.13. ÅRLIG UDVIKLINGSTAKT I ORGANISATIONSGRAD FOR SUBGRUPPEN AF TKF-MEDLEMMER I 1998 (PROCENTPOINT)	68
TABEL 6.14. TKF'S GENNEMSNITLIGE INDMELDELSESGRAD OG UDMELDELSESGRAD FØR SAMMENLÆGNINGEN, I SAMMENLÆGNINGSSÅRET OG EFTER (PROCENT, STANDARDAFVIGELSE I PARENTES)	69
TABEL 6.15. GENNEMSNITLIG ÅRLIG UDVIKLINGSTAKT I METAL'S ANTAL MEDLEMMER FØR SAMMENLÆGNINGEN OG EFTER (PROCENT, STANDARDAFVIGELSE I PARENTES)	71
TABEL 6.16. ÅRLIG UDVIKLINGSTAKT I ORGANISATIONSGRAD FOR SUBGRUPPEN AF METAL-MEDLEMMER I 1998 (PROCENTPOINT)	72

TABEL 6.17. METAL'S GENNEMSNITLIGE INDMELDELSSESGRAD OG UDMELDELSSESGRAD FØR SAMMENLÆGNINGEN, I SAMMENLÆGNINGSSÅRET OG EFTER (PROCENT, STANDARDAFVIGELSE I PARENTES)	73
TABEL 6.18. UDVIKLINGSTAKTEN FOR 3F'S ANTAL MEDLEMMER FØR SAMMENLÆGNINGEN*, I SAMMENLÆGNINGSSÅRET OG EFTER (PROCENT, STANDARDAFVIGELSE I PARENTES)	76
TABEL 6.19. ÅRLIG UDVIKLINGSTAKT I ORGANISATIONSGRAD FOR SUBGRUPPEN AF SID-MEDLEMMER I 2000 OG KAD-MEDLEMMER I 2000 (PROCENTPOINT)	77
TABEL 6.20. 3F'S GENNEMSNITLIGE INDMELDELSSESGRAD* OG UDMELDELSSESGRAD FØR SAMMENLÆGNINGEN, I SAMMENLÆGNINGSSÅRET OG EFTER (PROCENT, STANDARDAFVIGELSE I PARENTES)	79
TABEL 6.21. GENNEMSNITLIG ÅRLIG UDVIKLINGSTAKT I PMF'S ANTAL MEDLEMMER FØR* SAMMENLÆGNINGEN OG EFTER (PROCENT, STANDARDAFVIGELSE I PARENTES)	80
TABEL 6.22. UDVIKLINGSTAKTEN FOR PMF'S ORGANISATIONSGRAD I FØR* SAMMENLÆGNINGEN, I SAMMENLÆGNINGSSÅRET OG EFTER (PROCENTPOINT, STANDARDAFVIGELSE I PARENTES)	82
TABEL 6.23. ÅRLIG UDVIKLINGSTAKT I ORGANISATIONSGRAD FOR SUBGRUPPEN AF PMF-MEDLEMMER I 2000 (PROCENTPOINT)	83
TABEL 6.24. GENNEMSNITLIG ÅRLIG UDVIKLINGSTAKT I FOA'S ANTAL MEDLEMMER FØR* SAMMENLÆGNINGEN OG EFTER (PROCENT, STANDARDAFVIGELSE I PARENTES)	85
TABEL 6.25. ÅRLIG UDVIKLINGSTAKT I ORGANISATIONSGRAD FOR SUBGRUPPEN AF FOA-MEDLEMMER I 2000 (PROCENTPOINT)	86
TABEL 6.26. FOA'S GENNEMSNITLIGE INDMELDELSSESGRAD OG UDMELDELSSESGRAD FØR SAMMENLÆGNINGEN, I SAMMENLÆGNINGSSÅRET OG EFTER (PROCENT, STANDARDAFVIGELSE I PARENTES)	87
TABEL 6.27. GENNEMSNITLIG ÅRLIG UDVIKLINGSTAKT I RBF'S ANTAL MEDLEMMER FØR SAMMENLÆGNINGEN OG EFTER (PROCENT, STANDARDAFVIGELSE I PARENTES)	89
TABEL 6.28. UDVIKLINGSTAKTEN FOR RBF'S ORGANISATIONSGRAD FØR SAMMENLÆGNINGEN, I SAMMENLÆGNINGSSÅRET OG EFTER (PROCENTPOINT, STANDARDAFVIGELSE I PARENTES)	91
TABEL 6.29. ÅRLIG UDVIKLINGSTAKT I ORGANISATIONSGRAD FOR SUBGRUPPEN AF RBF-MEDLEMMER I 2001 (PROCENTPOINT)	91
TABEL 6.30. RBF'S GENNEMSNITLIGE INDMELDELSSESGRAD OG UDMELDELSSESGRAD FØR SAMMENLÆGNINGEN, I SAMMENLÆGNINGSSÅRET OG EFTER (PROCENT, STANDARDAFVIGELSE I PARENTES)	92
TABEL 6.31. UDVIKLINGSTAKTEN FOR 3F'S ANTAL MEDLEMMER FØR SAMMENLÆGNINGEN, I SAMMENLÆGNINGSSÅRET OG EFTER (PROCENT, STANDARDAFVIGELSE I PARENTES)	93
TABEL 6.32. ÅRLIG UDVIKLINGSTAKT I ORGANISATIONSGRAD FOR SUBGRUPPEN AF SID-MEDLEMMER I 2001 OG KAD-MEDLEMMER I 2001 (PROCENTPOINT)	94
TABEL 6.33. 3F'S GENNEMSNITLIGE INDMELDELSSESGRAD* OG UDMELDELSSESGRAD FØR SAMMENLÆGNINGEN, I SAMMENLÆGNINGSSÅRET OG EFTER (PROCENT, STANDARDAFVIGELSE I PARENTES)	95
TABEL 6.34. HOVEDANALYSENS RESULTATER	96
TABEL 6.35. HYPOTESERNES UDFALD	97
FIGUR 5.1. LO-FORBUNDENES MEDLEMSUDVIKLING (AFLÆSES PÅ 1. VERTIKALE AKSE), ARBEJDSSTYRKENS ORGANISATIONSGRAD – MED OG UDEN GULE FAGFORENINGER SAMT LO'S ANDEL AF DE FAGLIGT ORGANISEREDE (DE TRE ØVRIGE AFLÆSES PÅ 2. VERTIKALE AKSE).	43
FIGUR 5.2. FORBUNDENES SAMMENLÆGNINGSPROCES	46

FIGUR 5.3. TO-TRINS FLOW CHART MODEL FOR EMPIRISK INDPLACERING I FORBUNDSTYPOLOGI	48
FIGUR 6.1. MEDLEMSUDVIKLING I DANSK POSTFORBUND (DPF) MÅLT PÅ ANTAL MEDLEMMER	52
FIGUR 6.2. MEDLEMSUDVIKLING I DANSK POSTFORBUND (DPF) MÅLT PÅ ORGANISATIONSGRADEN	53
FIGUR 6.3. ÅRLIG UDVIKLINGSTAKT I DPF'S ORGANISATIONSGRAD (PROCENTPOINT)	54
FIGUR 6.4. DPF'S INDMELDELSSESGRAD OG UDMELDELSSESGRAD	56
FIGUR 6.5. MEDLEMSUDVIKLING I BRYGGERIARBEJDERFORBUNDET (BAF) MÅLT PÅ ANTAL MEDLEMMER	58
FIGUR 6.6. MEDLEMSUDVIKLING I BRYGGERIARBEJDERFORBUNDET (DAF) MÅLT PÅ ORGANISATIONSGRADEN	59
FIGUR 6.7. ÅRLIG UDVIKLINGSTAKT I BAF'S ORGANISATIONSGRAD (PROCENTPOINT)	59
FIGUR 6.8. BAF'S INDMELDELSSESGRAD OG UDMELDELSSESGRAD	61
FIGUR 6.9. MEDLEMSUDVIKLING I SPECIALARBEJDERFORBUNDET I DANMARK (SID) MÅLT PÅ ANTAL MEDLEMMER	62
FIGUR 6.10. SID'S INDMELDELSSESGRAD OG UDMELDELSSESGRAD	64
FIGUR 6.11. MEDLEMSUDVIKLING I TELEKOMMUNIKATIONSFORBUNDET (TKF) MÅLT PÅ ANTAL MEDLEMMER	66
FIGUR 6.12. MEDLEMSUDVIKLING I TELEKOMMUNIKATIONSFORBUNDET (TKF) MÅLT PÅ ORGANISATIONSGRADEN	67
FIGUR 6.13. ÅRLIG UDVIKLINGSTAKT I TKF'S ORGANISATIONSGRAD (PROCENTPOINT)	67
FIGUR 6.14. TKF'S INDMELDELSSESGRAD OG UDMELDELSSESGRAD	69
FIGUR 6.15. MEDLEMSUDVIKLING I METALARBEJDERFORBUNDET (METAL) MÅLT PÅ ANTAL MEDLEMMER	71
FIGUR 6.16. METAL'S INDMELDELSSESGRAD OG UDMELDELSSESGRAD	73
FIGUR 6.17. KAD, SID OG 3F'S UDVIKLING I ANTAL MEDLEMMER. 3F'S ANTAL MEDLEMMER FORUD FOR FUSIONEN ER SAT TIL SUMMEN AF KAD- OG SID'S MEDLEMMER	75
FIGUR 6.18. UDVIKLINGSTAKTEN I 3F'S ANTAL MEDLEMMER (PROCENT). ÅR MED ABSORBERINGEN ER MARKERET MED RØD	75
FIGUR 6.19. KAD- OG SID'S INDMELDELSSESGRAD OG UDMELDELSSESGRAD FØR FUSIONEN OG 3F'S DITTO EFTER FUSIONEN*	78
FIGUR 6.20. MEDLEMSUDVIKLING I PÆDAGOGISK MEDHJÆLPER FORBUND (PMF) MÅLT PÅ ANTAL MEDLEMMER	80
FIGUR 6.21. MEDLEMSUDVIKLING I PÆDAGOGISK MEDHJÆLPER FORBUND (PMF) MÅLT PÅ ORGANISATIONSGRADEN	81
FIGUR 6.22. ÅRLIG UDVIKLINGSTAKT I PMF'S ORGANISATIONSGRAD (PROCENTPOINT)	82
FIGUR 6.23. PMF'S INDMELDELSSESGRAD OG UDMELDELSSESGRAD	84
FIGUR 6.24. MEDLEMSUDVIKLING I FORBUNDET AF OFFENTLIGT ANSATTE / FAG OG ARBEJDE (FOA) MÅLT PÅ ANTAL MEDLEMMER	85
FIGUR 6.25. FOA'S INDMELDELSSESGRAD OG UDMELDELSSESGRAD	87
FIGUR 6.26. MEDLEMSUDVIKLING I RESTAURATIONSBRANCHENS FORBUND (RBF) MÅLT PÅ ANTAL MEDLEMMER	89
FIGUR 6.27. MEDLEMSUDVIKLING I RESTAURATIONSBRANCHENS FORBUND (RBF) MÅLT PÅ ORGANISATIONSGRADEN	90
FIGUR 6.28. ÅRLIG UDVIKLINGSTAKT I RBF'S ORGANISATIONSGRAD (PROCENTPOINT)	90
FIGUR 6.29. RBF'S INDMELDELSSESGRAD OG UDMELDELSSESGRAD	92
TABEL. BILAG 1.1. OPERATIONALISERING AF FORBUNDENE	115

FIGUR. BILAG 2.1. DPF- OG HK'S ORGANISATIONSGRADER I DPF'S BRANCHE. HK AFMÅLES PÅ 2. VERTIKALE AKSE	117
FIGUR. BILAG 2.2. TKF OG HK'S ORGANISATIONSGRADER I TKF'S BRANCHE. HK AFMÅLES PÅ 2. VERTIKALE AKSE	118
FIGUR. BILAG 2.3. PMF OG SOCIALPÆDAGOGERNE (SL) I PMF'S BRANCHER. SL AFMÅLES PÅ 2. VERTIKALE AKSE	118
FIGUR. BILAG 2.4. PMF OG BØRNE- OG UNGDOMSPÆDAGOGERNE (BUPL) I PMF'S BRANCHER. BUPL AFMÅLES PÅ 2. VERTIKALE AKSE	119

Forkortelser

BAF	Bryggeriarbejderforbundet. Nu en del af 3F.
DBTF	Dansk Beklædnings- og Textilarbejderforbunds. Nu en del af 3F.
DFKF	Dansk Frisør & Kosmetiker Forbund. Nu en del af Serviceforbundet.
DPF	Dansk Postforbund. Nu en del af 3F.
DsF	De samvirkende Forbund. Nu LO.
FOA	Forbundet af Offentligt Ansatte. Nu Fag og Arbejde.
GF	Grafisk Forbund. Nu en del af 3F.
KAD	Kvindelig Arbejderforbund i Danmark. Nu en del af 3F.
Metal	Metalarbejderforbundet. Nu Dansk Metal.
PMF	Pædagogisk Medhjælper Forbund. Nu en del af FOA.
RBF	RestaurationsBranchens Forbund. Nu en del af 3F.
SiD	Specialarbejderforbundet i Danmark. Nu en del af 3F.
StA	Stats- og Teleansattes a-kasse. Nu Min a-kasse.
TIB	Træ-Industri-Byg. Nu en del af 3F.
TKF	Telekommunikationsforbundet. Nu en del af Dansk Metal.
3F	Fagligt Fælles Forbund.

Bilag 1. Operationalisering af forbundene

Som nævnt i tabel 4.2, findes i registerdataen ingen variabel for forbundsmedlemskab. Forbundene må derfor operationaliseres ud fra medlemskab af forbundets a-kasse samt individuel opgivelse af fagligt kontingent til SKAT.

Af to årsager har jeg indsnævret operationaliseringen af en række forbund yderligere ud fra brancher eller stillingskoder. For det første deler DPF, BAF og TKF a-kasse med flere andre forbund. For det andet har man behov for at afgrænse potentielle medlemmer i de fagbaseret kollektivistiske forbund, hvis man vil udregne en organisationsgrad. Se også note ** til tabel 5.2. Hvad angår Metal har jeg ikke foretaget denne indsnævring af medlemsgruppen, selvom det er et fagbaseret kollektivistisk forbund, og man godt kunne udregne en organisationsgrad, da organisationsgradsmålet ikke er relevant for Metal i dette speciale.

Princippet for udvælgelse af relevant branche eller stillingskode for de fagbaseret kollektivistiske forbund (på nær Metal) er, som nævnt i tabel 5.2, at kategorien simultant skal leve op til tre forhold:

1. Omfatte så stor en del af et givent forbunds medlemmer som muligt.
2. Disse medlemmer skal samtidig udgøre en så stor del af de beskæftigede i den pågældende branche eller stillingsgruppe som muligt.
3. Det givne forbunds sammenlægningsforbund skal fylde mindst muligt.

Dog har jeg undvejet fra punkt 1 i operationaliseringen af RBF, pga. en stor ændring i måle- eller opgørelsesmetode i Danmark Statistik på de relevante branchevariablene, som ikke kan løses gennem omkodninger, og i operationaliseringen af PMF, ligeledes grundet ændrede måle- eller opgørelsesmetoder for stillingskodevariablene.

De konkrete operationaliseringer af forbundene følger i tabellen bilag 1.1.

Tabel. Bilag 1.1. Operationalisering af forbundene

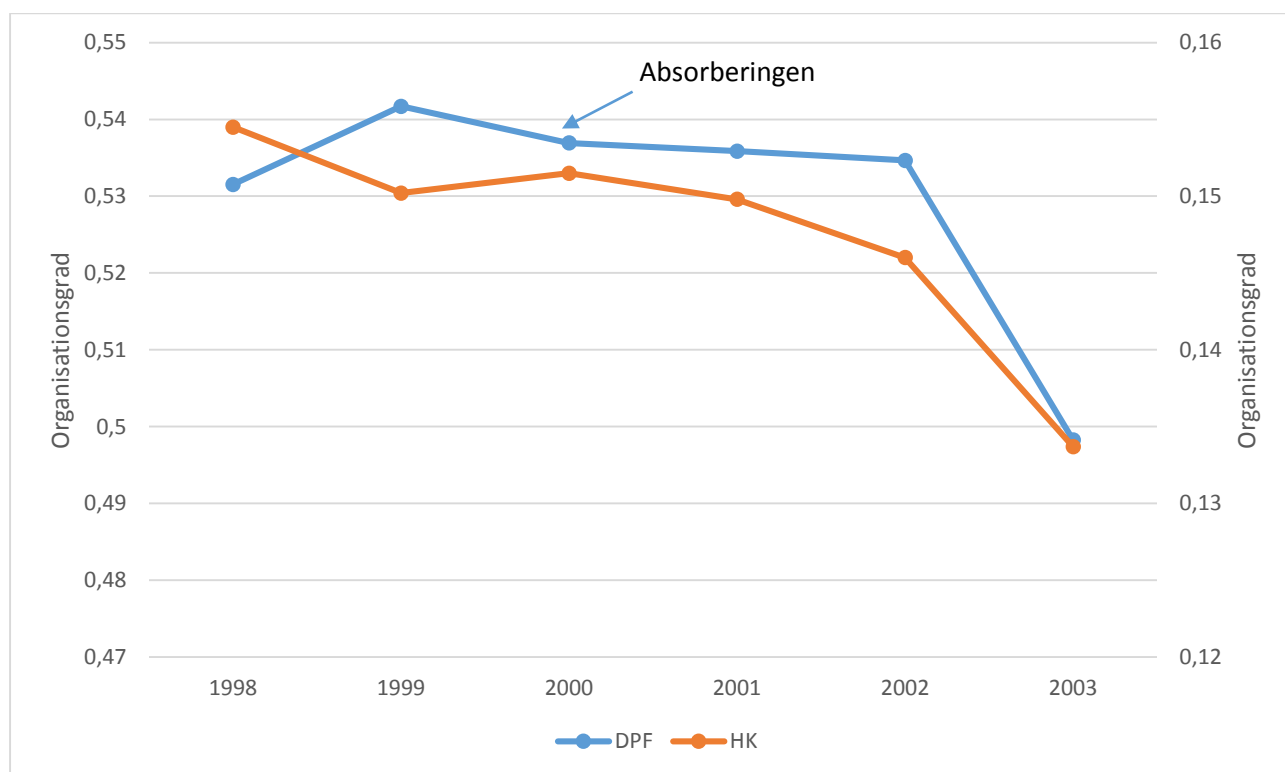
Forbund	Operationalisering		
	Branche/stillingskode	A-kasse	Fagforeningskontingent
SiD	Alle	Specialarbejdere	> 0 kr.
KAD	Alle	Kvindelige arbejdere	> 0 kr.
Metal	Alle	Metalarbejdere	> 0 kr.
3F	Alle	Faglig fælles a-kasse	> 0 kr.
FOA	Alle	<u>Indtil: ultimo 2004</u>	> 0 kr.
		Offentligt ansattes a-kasse	
		<u>Fra: ultimo 2005</u>	
		Fag Og Arbejde	

Forbund	Operationalisering		
	Branche/stillingskode	A-kasse	Fagforeningskontingent
DPF	Postvæsenet (branche)	Stats- & Teleansatte	> 0 kr.
BAF	Bryggerier (branche)	Restaurations- og bryggeriarbejdere	> 0 kr.
TKF	<u>Indtil: ultimo 2002</u>	Stats- & Teleansatte	> 0 kr.
	Telekommunikation (branche)		
	<u>Fra: ultimo 2003</u>		
	- Udbydere af fast telekommunikation (branche)		
	- Udbydere af trådløs kommunikation (branche)		
	- Udbydere af internetadgang (branche)		
PMF	- Øvrig telekommunikation (branche)		
	<u>Indtil: ultimo 2007</u>	Pædagogmedhjælpere	> 0 kr.
	- Vuggestuer (branche)		
	- Børnehaver (branche)		
	- Fritidshjem mv. (branche)		
RBF	- Aldersintegrerede institutioner (branche)		
	Kokkearbejde (branche) og Tjenere og bartendere (branche).	RestaurationsBranchen	> 0 kr.

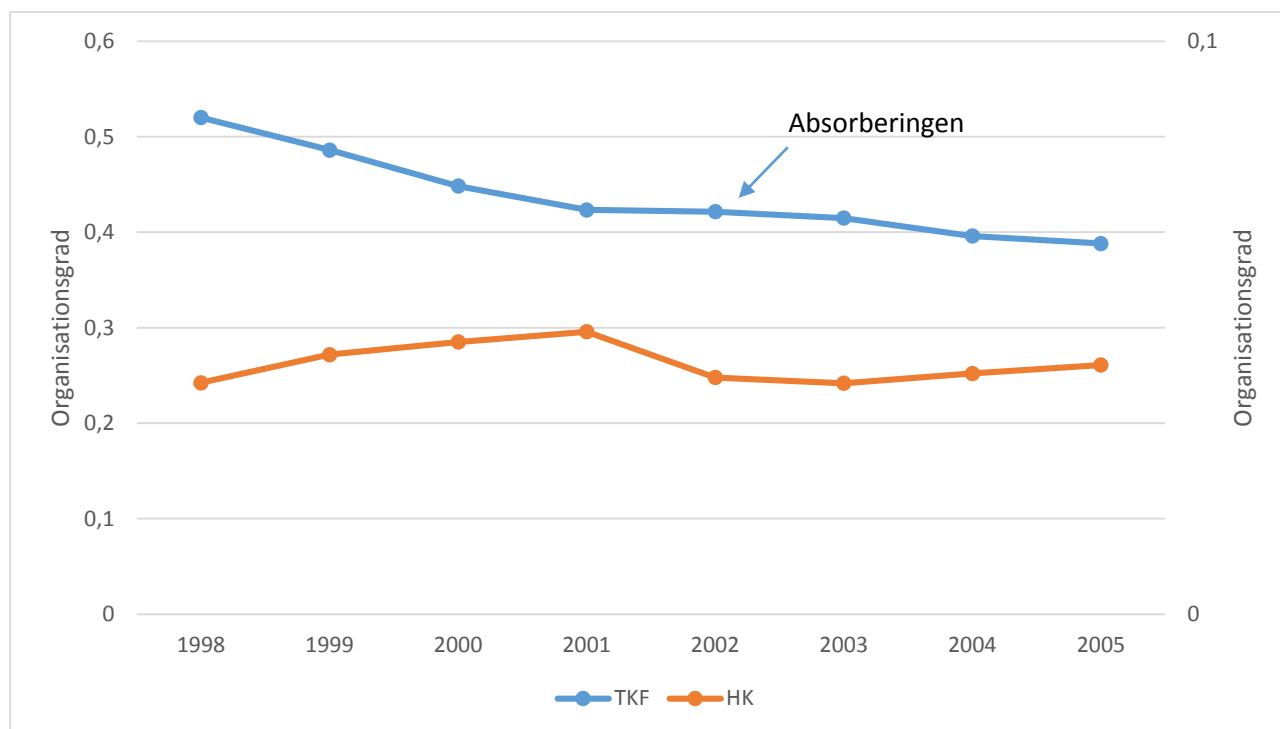
Bilag 2. Sammenligninger med ikke-sammenlagte forbund

Neden for ses nogle eksempler på sammenligninger af sammenlagte og ikke-sammenlagte forbund inden for samme brancher. PMF og SL, figuren bilag 2.3, er de eneste sammenlignelige forbund, som har nogenlunde parallelle medlemstrends forud for PMF's sammenlægning, men alligevel ses, at udsvingene før sammenlægninger er mindst lige så store som udsving i forbindelse med sammenlægningen, hvorfor det ikke giver mening at bruge sammenligningerne til at udtale sig om de sammenlagte forbunds kontrafaktiske udvikling i fald, de ikke havde været lagt sammen.

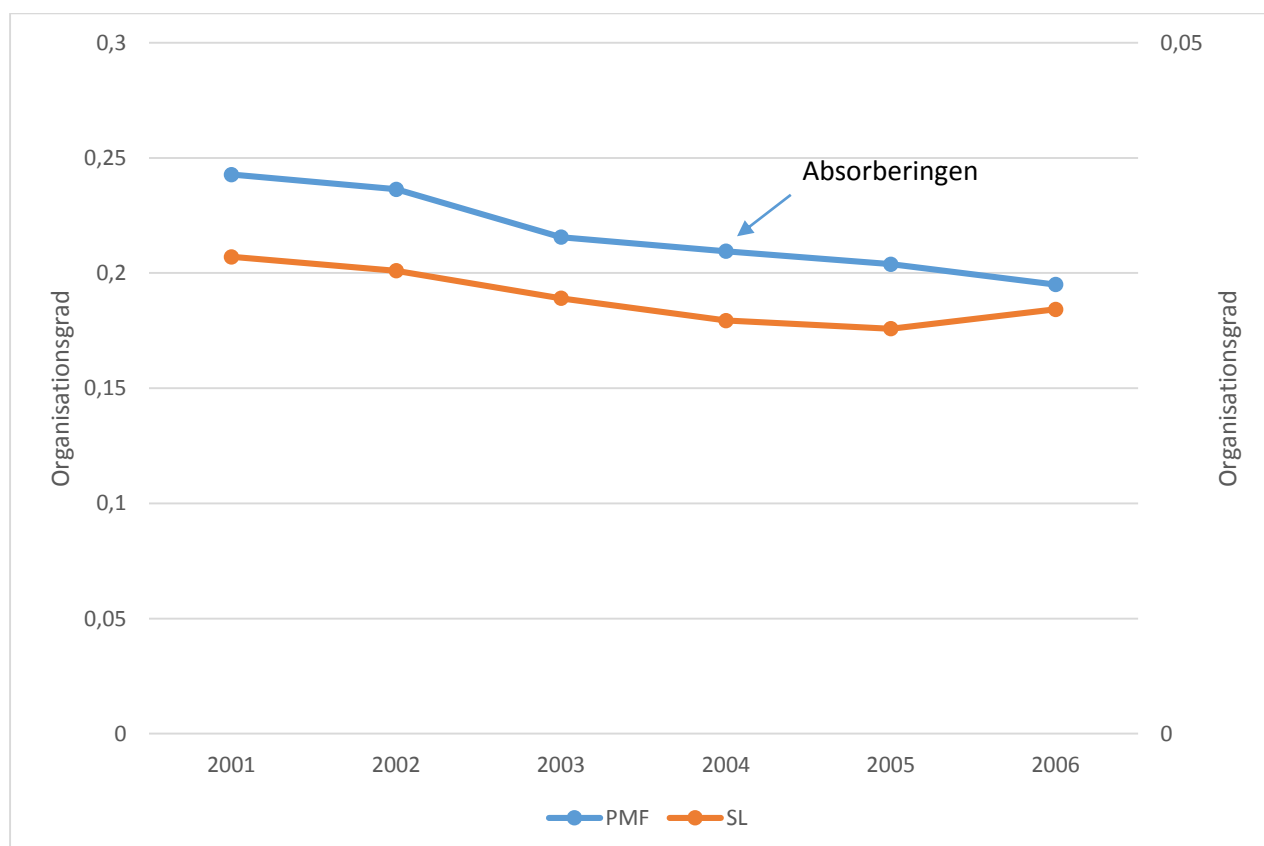
Figur. Bilag 2.1. DPF- og HK's organisationsgrader i DPF's branche. HK afmåles på 2. vertikale akse

Figur. Bilag 2.2. TKF og HK's organisationsgrader i TKF's branche. HK afmåles på 2. vertikale akse

Figur. Bilag 2.3. PMF og Socialpædagogerne (SL) i PMF's brancher. SL afmåles på 2. vertikale akse

Figur. Bilag 2.4. PMF og Børne- og Ungdomspædagogerne (BUPL) i PMF's brancher. BUPL afmåles på 2. vertikale akse

